TOPLUMSAL ÇATIŞMALARA MARUZ KALAN ERGENLERİN KİMLİK ALGILARININ VE TANIMLARININ NİTEL OLARAK ELE ALINMASI

Sevda Çelebi
16180103

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Neslihan Zabcı

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eylül, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

SEVDA ÇELEBİ'ın "Toplumsal Çatışmalara Maruz Kalan Ergenlerin Kimlik Algılarının ve Tanımlarının Nitel Olarak Ele Alınması" başlıklı tezi 24.09.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans/~~Doktora~~ tezi oy birliğiyle/~~oy çokluğuyla~~, başarılı/~~başarısız~~ olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Dr.Öğr.Üyesi Neslihan ZABCI Maltepe Üniversitesi	.....
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Özden BADEMCİ Maltepe Üniversitesi	.....
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Göklem TEKDEMİR İstanbul Üniversitesi	.....

Prof. Dr. Ahu TUNÇEL ÖNKAL
Enstitü Müdürü

maltepe üniversitesi	ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-178
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	00
		Sayfa	1/1

Revizyon Takip Tablosu

REVİZYON NO	TARİH	AÇIKLAMA
00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

24/09/2019

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmanın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Sevda Çelebi

Hazırlayan	Kalite Koordinatörü	Kurumsal Yetkili
İlgili Birim	Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Prof. Dr. Belma AKŞİT

(Dokuman No: FR-178; Yayın Tarihi: 01.03.2018; Revizyon Tarihi: ; Revizyon No:00)

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın fikri, bir kayıp deneyimi ile karşılaştığım bir grup Nusaybin'lı gençle paylaştığımız yas ile başlamıştır. Dünya üzerindeki adaletsizlikten kendi kadersel paylarına düşeni almak zorunda kalmış bu gençler, yaşanan türlü yıkıcılık ve olumsuzluklara rağmen yaşama dört elle, yoğun libidinal yatırım ile tutunurken 'var olma, yok etme ve mücadele' ile ilgili insan türü olarak hepimize çok önemli dersler verdiklerini düşünmekteyim. Bu araştırmanın özneleri olarak kendi hikayeleriyle, kendi cümleleriyle bize kendi saldırgan ve yaşam dürtülerimize ayna tutuyorlar. Bu çalışmaya katılmaya kabul ederek, bana kişisel tarihlerini, hikayelerini ve duygularını açan bu dayanıklı gençlerin her birine en içten dileklerimle teşekkür ederim. Bu araştırma, onların her şeye rağmen bu zorluklarla bir şekilde mücadele edebilmiş olmalarının sonucunda ortaya çıkmıştır.

Çocukluğumdan beri akademik başarıyla kurduğum ilişkide etkili olan ve bana her zaman inanan anne ve babama çok teşekkür ediyorum. Mesleki gelişimimi her zaman destekleyerek, yüksek lisans eğitimi alabilmem ve akabinde bu araştırmayı yürütebilmem için gerekli zamanı sağlamamda yardımcı olan sevgili müdürlerim Dt. Hüsniye Arapoğlu ve Dr. Yadigar Baylan'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Araştırmam sürecinde değerli bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Neslihan Zabcı'ya teşekkür ederim. Bu yoğun ve zorlu süreçte yanımda olan tüm dostlarıma şükranlarımı sunuyorum, iyi ki varsınız.

Sevda Çelebi
Eylül, 2019

ÖZ

TOPLUMSAL ÇATIŞMALARA MARUZ KALAN ERGENLERİN KİMLİK ALGILARININ VE TANIMLARININ NİTEL OLARAK ELE ALINMASI

Sevda Çelebi
Yüksek Lisans Tezi
Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Neslihan Zabcı
Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Bu çalışma toplumsal çatışmalara maruz kalan ergenlerin kimliğe ilişkin zihinsel temsillerini, öznel travma travma deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını ve bu travma deneyiminin kimlik inşasına etkisini nitel olarak incelenmeyi amaçlanmıştır. Araştırmada toplumsal ve aile düzeyinde kimliğe ilişkin temsilleri etkileyen değişkenlerin anlaşılması ve travmatik deneyimin bireyin ruhsallığındaki etkilerini derinlemesine anlaşılması amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemi 16-18 yaş arasında, Nusaybin'de yaşayan ve okuyan lise öğrencileri arasından 10 katılımcı olarak belirlenmiştir. Her bir katılımcıyla 1 kez yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve görüşmeler yorumlayıcı fenomenolojik analiz yöntemiyle ile incelenmiştir. Yapılan analizde, *'toplumsal düzeyde bireyselleşmeyi etkileyen yapısal zorluklar'*, '*aile düzeyinde bireyselleşmeyi etkileyen yapısal zorluklar'*, *'travmanın yıkıcı deneyimi'* ve *'yıkıcı deneyimlerin kimlik inşasına etkisi'* olmak üzere 4 üst tema belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kimlik, Toplumsal Travma, Ergenlik, Nitel Araştırma.

ABSTRACT

THE IDENTITY PERCEPTIONS AND DEFINITIONS OF ADOLESCENTS WHO HAD EXPOSED TO SOCIETAL CONFLİCTS: A QUALITATIVE RESEARCH

Sevda Çelebi
Master Thesis
Department of Psychology
Clinical Psychology Programme
Advisor: Asst. Prof. Neslihan Zabcı
Maltepe University Graduate School of Social Sciences, 2019

This study aims to examine identity-related mental representations of the teenagers who have exposed to societal conflicts, how they interpret their subjective trauma experiences, and the impact of this experience on identity construction within the scope of qualitative research. In this study, it is aimed to construe variables that have an impact on the representations related to identity on societal and family basis, and also to deeply comprehend the effects of a traumatic experience on an individual's mental state. The sample of the study is designated with 10 participants from 16-18-year-old highschool students living and studying in Nusaybin. A semi-structured interview has been done with every participant, and the interviews are analyzed with the method of interpretive phenomenological analysis. In this analysis, 4 main themes are determined: *'constructional difficulties affecting individualization on societal basis'*, *'constructional difficulties affecting individualization on family basis'*, *'destructive experience of trauma'* and *'the impact of destructive experiences on identity construction'*.

Keywords: Identity, Societal Trauma, Puberty, Qualitative Research.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI……..……...……ii
ÖZ……..……...iv
ABTRACT…….……..……v
İÇİNDEKİLER……...……vii
TABLOLAR LİSTESİ…….……..……viii
1. GİRİŞ…….……..……1
1.1.Nusaybin'de 2015-2017 Yılları Arasındaki Yaşam…….2
1.2. Ergenlik……..……..3
1.2.1. Ayrışma ve Bireyselleşme…….5
1.2.2. Narsistik İşleyiş…….7
1.2.2.1. Benlik İdeali……...……8
1.2.3. Kimlik ve Varoluş Sorunsalı…….9
1.2.3.1. Ailevi Kimlik……11
1.2.3.2. Grup Kimliği…….12
1.3. Toplumsal Travma……..13
1.3.1. Travmanın Psikanalitik Kökenleri……...13
1.3.2. Toplumsal Travmanın Psikanalitik Kavramsallaştırması……....15
2. YÖNTEM……..……17
2.1.Toplumsal Çatışmalara Maruz Kalan Ergenlerin Kimlik Algılarını ve Tanımlarını Araştırırken Nitel Yöntemin Tercih Edilmesinin Nedenleri …… .17
2.2. Hassas Konularda Nitel Araştırma Yaparken Dikkat Edilmesi Gereken Unsurlar……...18
2.3. Katılımcılar ve Seçme Yöntemi…….19
2.4. Veri Toplama Araçları……21
2.4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme……21
2.5. İşlem……...21
2.6. Verilerin Analizi…….22
3. BULGULAR…….23
3.1. Toplumsal Düzeyde Bireyselleşmeyi Etkileyen Yapısal Zorluklar……...24
3.1.1. Kuşaklararası Hiyerarşi……...25

3.1.2. Cinsiyetler Arası Tutumlar……..27
3.1.3. Toplumsal Baskı……..31
3.1.3.1.Toplumsal Baskı Kaynaklı Ailevi Baskı……...32
3.2. Aile Düzeyinde Bireyselleşmeyi Etkileyen Zorluklar……34
3.2.1 Aşırı Kontrolcü Ebeveyn Tutumu……...35
3.2.2. Ailevi Kimlikle Özdeşim…….…..…37
3.3. Travmanın Yıkıcı Deneyimi……44
3.3.1. Mağduriyet Algısı……..45
3.3.2. Korku ve Çaresizlik Duyguları……..49
3.3.3. Belirsizliğe Karşı Korku ve Kaygı…….51
3.3.4. Travmatik Deneyime Bağlı Duygulanımın Aktarılamaması…….……53
3.3.5. Kayıp ve Yas……..54
3.4. Yıkıcı Deneyimlerin Kimlik İnşasına Örseleyici Etkisi……..58
3.4.1. Etnik Kimlik ve Dışlanmışlık Algısı…….58
3.4.2. Öteki Gruba Yönelik Öfke……..……..61
3.4.3. Aktarılan Travma……...63
TARTIŞMA VE SONUÇ…….……..….64
KAYNAKÇA……80
EK'LER…….88

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler……...……..20
Tablo 2: Üst ve Alt Tema Başlıkları……...…23

ÖZGEÇMİŞ

Sevda Çelebi

Psikoloji Anabilim Dalı

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı*
Y.Ls.	2019	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı
Ls.	2011	İstanbul Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Anabilim Dalı
Lise	2007	Behçet Kemal Çağlar Lisesi (YDA)

İş/İstihdam

Yıl	*Görev*
2011 - 2013	Psikolog. Tohum Otizm Vakfı
2013-	Psikolog. Beşiktaş Belediyesi

Mesleki Birlik/Dernek Üyelikleri

Yıl	*Kurum*
2011 -	Üye: Türk Psikologlar Derneği
2019 -	Üye: Psikanaliz Araştırmaları Derneği

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : Karakoçan, 1989 Cinsiyet: K
Yabancı diller : İngilizce (iyi)
GSM / e-posta : 05379760861 / sevda.celebi@gmail.com.

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Modernizmin altın çağının yaşandığı iddia edilen günümüzde insanoğlunun kendi kurduğu uygarlığı, toplumsal yaşamı, maddi, manevi ortak mirasa ait değerleri, yine insanlığın yararına sunulduğu iddia edilen bilimsel kaynakları kullanarak olağanüstü kitle yıkım araçları ile yok etmeye çalışmasını nasıl konumlandırmalıyız? Savaşın travmatik etkilerinin bireylerin ruhsallığı üzerinde yarattığı yıkıcı etkiyi nasıl anlamlandırabiliriz? Sosyo-politik şiddetin varoluşu gerçek anlamda tehdit eden boyutuyla erken yaşlarda tanışan özneler için, bu yıkıcı deneyimlerin kimlik algısına etkisini nasıl kavramsallaştırabiliriz?

Şiddet ve yıkıcılık insanlık tarihinin en başından beri insana eşlik etmiştir. İnsanlığın yarattığı bu teknolojik, modern görünümlü yaşamın diğer yüzü olan savaşlar, şu anda dahi, dünyanın birçok yerinde ve ülkemizde yıllardan beri devam ediyor. Yirminci yüzyılın başında Avrupa'da büyük kitle kıyımları olarak tarihe kanlı harflerle kaydedilen Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı yalnızca Avrupa'yı değil tüm dünyayı etkilemiştir. Ülkemizde de geçmişten bugüne dek toplumu etkileyen birçok travmatik olay yaşanmıştır ve bu travmatik deneyimlerin bireyler üzerindeki etkileri hâlâ tam olarak bilinememektedir.

Toplumsal travmalar dünyanın birçok yerinde toplumsal hayatı sekteye uğratan ve bireyin ruhsal bütünlüğünü olumsuz etkileyen önemli olgulardır. Bu nedenle ruh sağlığı alanında travma yaşantıları ve bu yaşantıların psikolojik etkileri sıklıkla çalışılan ve önem verilen konulardandır. Son yıllarda küresel sosyo-politik şiddetin artmasıyla birlikte ülkemizde de art arda yaşanan, insan yaşamını tehdit eden ve toplumu sarsan şiddet ve yıkım olayları travmatik deneyimin etkilerinin mercek altına alınmasını ve derinlemesine çalışılmasını zaruri hâle getirmiştir.

Ergenlik dönemi çocukluk döneminin bitimiyle birlikte bedensel değişimlerin olduğu ve ruhsal aygıtta içsel çatışmaların yoğun olarak yaşandığı özel bir dönemdir. Bu dönem, ergen öznelerin bütün bir kimlik algısına sahip olarak sağlıklı bir yetişkinliğe geçiş yapabilmesi için oldukça önem arz eder. Bireyin kimlik inşası süreci

erken dönem ebeveyn-çocuk ilişkisi içinde başlayarak, içinde var olduğu fiziksel ve kültürel nesne dünyası ile etkileşimiyle şekillenir.

Bu araştırma, Mardin'in Nusaybin ilçesinde yaşayan ve lisede öğrenim gören ergenlerle yapılmıştır. Nusaybin, 2015 yılından bu yana birçok çatışmanın ve bombalı saldırıların yaşandığı, sivillerin öldüğü, sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı, şiddetin ve yıkımın birçok şekline maruz kalmış bir bölgedir. Burada yaşayan çocuklar ve gençler günlerce sokağa çıkamamış, okullarına gidememiş ve saldırılara tanık olmuşlardır.

Bu çalışmanın odak noktası; Nusaybin'deki sosyo-politik şiddete dolaylı ya da doğrudan maruz kalan ergenlerin toplumsal travma yaşantısını nasıl anlamlandırdığı ve bu toplumsal travma yaşantısının ergenlerin kimlik algılarını nasıl etkilediği sorunsalları etrafında toplanmıştır. Çalışmanın diğer bir amacı; araştırma nesneleri olarak ele aldığı 'toplumsal travma' ve 'kimlik' olgularını, kimlik inşasının en yoğun olduğu dönem olarak kabul edilen ergenlik dönemi üzerinden nitel olarak incelemektir. Araştırmacı tarafından, nicel ve pozitivist bir yerden incelenmeyecek kadar kompleks ve hassas kabul edilen bu kavramlar, nitel metodolojik yöntemle ele alınmıştır. Bu çalışma, katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmeler aracılığıyla, 'toplumsal travma' ve 'kimlik' kavramlarını, içine yerleştiği sosyal ve ruhsal bağlam üzerinden, yoruma dayalı bütüncül bir anlayışla tüm ilişkisellikleri ile birlikte ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Toplumsal travmanın bireyler üzerindeki psikolojik etkileri ve toplumsal travmanın kimlik algısına olan etkisi sosyal ve psikanalitik yaklaşımdan yararlanılarak kavramsallaştırılmıştır.

1.1. Nusaybin'de 2015-2017 Yılları Arasındaki Yaşam

Nusaybin, Mardin'in Suriye'ye sınırı olan ilçesidir. Nusaybin'de yaşayan insanlar, 2015 yılında Türkiye'de çözüm/barış sürecinin bitmesiyle 2 yılı aşkın süre boyunca yoğun çatışmalara, bombalı ve silahlı saldırılara, sivillerin öldürülmesine şahit olmuştur. 2015-2016 yılları aralığında, bu bölgede 3-14 gün süresince 6 kez sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır. 14 Mart 2016 yılında süresiz olarak ilan edilen yasak 134 gün, 24 saat aralıksız uygulanmış ve 25 Temmuz tarihinde sonlandırılmıştır. Sıcak çatışmaların ve sokağa çıkma yasaklarının sonlanmasının ardından enkaz haline gelen 6

mahalle tamamen yıkılmıştır. Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın (TİHV) en son raporuna göre en az 22 sivilin yaşamını yitirdiği bildirilmiştir. Nusaybin'de yaşayan insanların bir kısmı yasaklar süresinde ya köylere/civar ilçelere göç etmek zorunda kalmış, ya da evlerinde mahsur kalarak şiddetin ve yıkımın birçok şekline maruz kalmıştır. Burada yaşayan ergenlerin bir kısmı eğitimlerine devam edebilmek için ailelerinden ayrı olarak başka ilçelere yatılı okula gönderilmiş, bir kısmı köylere göç etmiş, bazıları ise aileleriyle beraber evlerinde mahsur kalmıştır.

1.2. Ergenlik

Ergenlik bireyin bedensel ve ruhsal olarak dönüşüme uğradığı, toplumsal alanda daha etkin tanınma kazandığı özel bir dönemdir. Psikanalitik kuramda ergenlik tanımı, çeşitli yazarlarca onu oluşturan evrelerin sınıflandırılması ve süresi bakımından farklılık göstermekle birlikte, bugün erinliğin ortaya çıkışı ile başlayan evre genel anlamda ergenliğin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Ergenlik, erinliğin getirdiği bedensel değişimlerle yoğun dürtüsel enerji ile karşı karşıya kalınması, ebeveynlerden ayrılmanın ilk işaretleriyle birlikte ruhsal otonominin kazanılmaya başlanması ve kendiliğe dair yeni tanımlamaların oluşması gibi birçok önemli değişime sahne olan bir dönemdir. Bununla birlikte, psikanalitik kuramda bir araştırma ve inceleme konusu olarak ele alınmasının tarihi oldukça yakın bir döneme denk düşer (Parman, 2000).

Freud'a göre cinsel yaşamın gelişimi iki aşamada gerçekleşir. Bunlardan ilki yaşamın ilk yıllarında olur ve önemli gelişim adımları bu erken çocukluk döneminde atılır. Genital öncesi dönemde önemli cinsel örgütlenmeler tamamlanır, çeşitli dürtüler gelişir ve etkinlik kazanır. Ergenlik dönemi ise, çocukluktaki bu cinsel dönemin zamansal olarak yinelenmesidir. Bedensel, cinsel olgunluğun başlamasıyla genital eğilimler ön plana çıkar. Aynı zamanda genital eğilimlerin, genital öncesi kısmi dürtüler üzerinde egemenlik kazanması beklenir (Freud, 1915).

Ergenlik sürecinin ortaya çıkmasını sağlayan temel kırılma noktası bedensel değişimdir. Doğumdan itibaren başlayan ve devam eden bedensel büyüme erinlik ile birlikte farklı bir boyut kazanmaktadır. Büyümenin sağladığı niceliksel değişim ile birlikte niteliksel değişim de devrededir. Niteliksel değişim gözle görülür bedensel cinsiyet düzeyinde iken; her iki cinse ait bireyler artık 'çocuk' gibi nispeten cinsiyetsiz

bir sözcükle tanımlanamayacak kadar farklılaşırlar ve yetişkinliğe geçişin ilk adımları bu dönemde atılmaya başlar (Kayaalp, 2006).

Ergenlik, bireyin kendini ilk kez özne olarak tanımladığı ve toplumsal alanda tanınmaya olanak verecek bir kimliğine kavuştuğu bir dönemdir (Parman, 2000). Peter Blos (1962), ergenliği ikinci bireyselleşme süreci olarak tanımlar ve ergenin yeni nesne ilişkileri kurabilmesi için içselleştirdiği anne-baba imgelerinden kendisini uzaklaştırması gerektiğinin altını çizer (akt. Parman, 2000) .

Bazı yazarlarca ergenlik ikinci doğum olarak da nitelendirilmektedir. Françoise Dolto ergenlikte oluşan dönüşümü yaşamın ilk günlerindeki dönüşümle karşılaştırır. Doğum fetüs halinden yeni doğan haline geçişin olduğu bir dönüşümdür. Ergenlik de çocukluktan erişkinliğe geçilen bir dönüşüm dönemidir. Dolto, ergenlerin de tıpkı yeni doğan bebekler gibi kırılgan ve dayanıksız olduklarını belirtir ve onları kabuk değiştiren yengeçlere benzetir. Yengeçler kabuk değiştirdikleri dönemde zayıf ve savunmasızdırlar. Dolto, eğer ergen özne bu dönemde yaralanırlarsa, bu yaranın izini tüm yaşamları boyunca taşıyabileceğini söylemiştir (akt. Parman, 2000).

Ergenlik ayrılma- bireyselleşme, kimlik- özdeşim ve narsistik işleyiş bakımından oldukça dinamik ve çatışmalı bir dönemdir. Ergenlikte çekişmelere sahne olan asıl alan ise dürtü ve duygu yaşamıdır. Burada söz konusu olan ergen öznenin bedensel değişimiyle birlikte gelen dürtüsel uyanış karşısında savunma düzeneklerinin yetersiz kalışıdır. Benlik, dürtü ve duygu yaşamının dizginlenmesiyle dolaysızca uğraştığı durumlarda ikincil bir değişime uğramaktadır. Büyüyen, gelişen ergenin altbenlikten gelen cinsel ve saldırgan uyarılımlar çocukluk döneminin dürtüsel yaşamı için belirlenen dar alana sıkışıp kalır, fakat bu dönemde artan libidinal şiddetin dizginlenebilmesi için sürekli olarak karşıt dengeler kurulması ve yeni savunmaların devreye girmesi gereklidir (Freud, 1936). Ergenlik döneminde ruhsal alanda yaşanan bu çatışmalar, ergen öznenin iç gerçekliği içerisinde ruhsal gerginlik ile birlikte narsistik işleyişteki kırılganlığa neden olmaktadır (Parman, 2000).

Jacobson (1968) ise özdeşimlerin savunma işlevine değinerek, çocuğun dürtüsel engellenmelere, coşkusal yoksunluklara, hatta nesne yitimine dayanıklılık kazanmasını ve kabul göstermesini bu işlevin kazanılmasıyla ilişkilendirir. Ona göre ödipal sevgi nesnelerini (anne ve baba) artık bırakmak zorunda olan ergen, bunu öncelikle

üstbenliğinde onlarla kurduğu daha güçlü özdeşimler aracılığıyla başarabilir. Topluma ve daha genel anlamda gerçekliğe uyum sağlamayı, doğrudan ve yakından temaslardan çok, ebeveyniyle ve ebeveyn figürleriyle (öğretmen, yakın akraba vb.) kurduğu yakın ilişkiler ve özdeşim aracılığıyla öğrenir. Ancak benliğinin olgunlaştığı ve ikincil özerkliği ve bağımsızlığı kazandığı oranda, bu özdeşimlerin de işlevlerinin esas kısmını yitirmek zorundadır.

1.1.1 Ayrışma ve Bireyselleşme

Psikanalitik kuram, ergenlik döneminde öznenin kimlik gelişimi için bireyleselleşme olgusunu başat bir süreç olarak ele almaktadır. Ergenlikte, bireyin sürekli bir kimlik duygusuna sahip olabilmesi için bireyselleşme süreci kaçınılmazdır. Ergen özne, gelişim süreci içerisinde, öznel kimliğe sahip bir yetişkinlik statüsü edinebilmek için bireyselleşme sürecini tamamlamalı ve ötekinden farklılaşmalıdır. Ergen öznenin öznel kimliğini oluşturması, ötekinden ayrılmayı başarabilmesine bağlıdır (Zabcı, 2006).

Çocuk analizleri yaparak, erken çocukluk dönemindeki ruhsal gelişim üzerine çalışan önemli psikanalistlerden biri Margaret S. Mahler'dir. Mahler ve arkadaşları uzun yıllar anne-baba ilişkilerini sistemli psikanalitik yönelimli gözlemlerle incelemiş, ayrılma-bireyselleşme sürecini kavramsallaştırmışlardır (Mahler ve ark., 1975). Mahler'e (1975) göre, normal gelişim gösteren bebeğin kendini anneden ayrı bir birey olarak algılaması ve ilkel düzeyde bir kimlik algısına sahip olması doğumundan itibaren gelişimin 5. ayından itibaren kazanılmaktadır. Ayrılma- bireyselleşmenin ilk basamakları, bebeklik ve çocukluk döneminde, özneye yeterli özerkliği ve güveni veren annenin yardımıyla kurulur (Mahler, 1968).

Bowlby, ayrılma kavramını kendi geliştirdiği bağlanma teorisi üzerinden kavramsallaştırmıştır. Bowlby'e göre, ayrılma ve bireyselleşme süreci çocuğun erken dönemden itibaren ebeveynleriyle kurduğu bağlanma ilişkisinin niteliğine göre değişmektedir. "Hiçbir değişkenin kişilik gelişimi üzerindeki etkisi çocuğun aile içindeki yaşantısı kadar geniş kapsamlı değildir; çünkü çocuk yaşamın ilk aylarından başlayarak annesiyle, daha çocukluk ve ergenlik yıllarında her iki ebeveyniyle kurduğu ilişkide, bağlanma figürlerinin muhtelif durumlarda kendisine nasıl davranabileceğine

ilişkin içsel çalışan modelle oluşturur ve hayatının geri kalanında bütün beklenti ve planlarını bu modeller üzerine kurar" (Bowlby, 1969). Ebeveyn-çocuk ilişkisi içerisinde istikrarın olmadığı güvensiz bağlanma örüntüsünün olması, çocuğun kaygı ve korku duyguları içinde büyümesine neden olmaktadır ve bu nedenle çocukta otonominin gelişebilmesi, özerkleşebilmesi için görece tutarlı ve güvenli bir çevreye ihtiyaç vardır (Bowlby, 1969).

Psikanalitik görüşe göre, bireyin özerkleşmesi ve bireyselleşmesi 'kendi başına olma kapasitesi' ile yakından ilişkilidir. Winnicott (1958), kendi başına olma kapasitesini duygusal açıdan olgunluk gelişiminin en önemli unsurlarından biri olarak görmektedir. Çocuğun kendi başına olma kapasitesi, yeterince iyi annelik yoluyla, tutarlı ve güvenli bir ortamda, iyi ebeveyn imgelerinin içselleştirilmesiyle gelişmektedir.

Çocukluk döneminden ergenliğe giden gelişimsel süreçte, bireyler anne babayla özdeşim yoluyla ikame kimlikler edinir. Büyümeyle birlikte yaşamda aktifleşen çocuk, çocuk rolünden çıkmaya çalışarak, bağımsız ve sürekli bir kimlik inşa etmeye çabalar (Erikson, 1963). Ergenlikle birlikte özne, kendisine sunulan anne baba imgeleriyle özdeşim yerine kendi bireysellik duygusunu oluşturmaya çalışır. Anne baba imgeleri ve değerlerini sorgulamaya başlayan ergen, özerklik ve bireyselleşmeye bağlı olarak kendine ait fikirler üretmeye, kendi kimliğini oluşturmaya, aileden ayrışmaya ve kendi başına var olmaya başlamaktadır (Steinberg, 2007). Ergenlik döneminde, ayrışma ile birlikte kimliğin sınırlarını çizmek en önemli gelişimsel amaçlardan biridir.

Peter Blos (1967), Mahler'in birinci ayrılma evresi üzerine yaptığı çalışmalardan yola çıkarak, ergen öznenin kimliğini yapılandırma sürecini ayrılma-bireyselleşme kavramları üzerinden kavramlaştırmış ve ergen öznenin kimlik duygusu kazanma sürecine 'ikincil bireyselleşme süreci' olarak adlandırmıştır. Birey, çocukluk döneminden ergenlik dönemine dek aileye ait değerlerle ve unsurlarla oluşturulmuş kimlik algısına sahiptir. Özerkleşme ve bireyselleşme bu dönemde ancak ötekiyle ilişkide güvenli bir mesafe alınması ile gerçekleşebilir. Bireyselleşebilmek için ergen öznenin ötekinden ayrılmayı kabul etmesi gerekir (Parman, 2006). Bireyselleşme sürecinde, ergen özne ikame kimliklerle oluşturduğu değerleri sorgulamaya başlar ve bu sorgulama ile birlikte kendi düşüncelerini, isteklerini ve tercihlerini oluşturmaya başlayarak, ebeveynlerinden ayrı bir birey olarak kendi kimliğini ortaya koyar.

Böylelikle bireyselleşme süreciyle birlikte, kimlik keşfi süreci de başlamış olur (Kroger, 2003).

1.1.2 Narsistik İşleyiş

Psikanalitik literatürde narsizm kavramı ilk olarak Freud'un (1914) "Narsizm Üzerine Bir Giriş" adlı makalesinde karşımıza çıkmaktadır. Freud'un düşüncesini hala geliştirmekte olduğu bu dönemde henüz yapısal kuramını oluşturmamıştır. Yapısal kuramın gelişimiyle birlikte narsizm kavramı değişime uğramış ve üstbenlikle aynı anlamda olacak durumda, ebeveynlerle, ötekiyle, veyahut kolektif ideallerle özdeşimden kaynaklanan ruhsal bir yapı anlamında kullanılmıştır (Tükel, 1997).

Freud'un 'birincil narsizm' olarak kavramsallaştırdığı olgu, erken çocukluk döneminin ilk iki yılında gerçekleşen, cinsel dürtünün otoerotizm üzerinden doyum sağladığı ve bebeğin tümgüçlülük yanılsaması yaşadığı gelişimsel bir evredir. Freud (1914), benliği kökensel bir yapı olarak konumlandırır ve benliğin gelişmesinin birincil narsisizmden uzaklaşmayla mümkün olabileceğini öne sürer. İlkel narsizm evresinden sonra, yaşamın ilk yıllarına özgü ilişkisel deneyimler aracılığıyla, bebeğin ötekiden gelen aktarımları içselleştirmesi, bir nevi 'aktarımsal özdeşim' kurmasıyla kendiliğin sınırları çizilir. Bu dönemde bebeğin arzu nesnesi olan anneyle kurduğu ilişkinin niteliği, kendilik oluşumunun temelleri ve narsistik işleyişin yapısı bakımından oldukça önemlidir. Bebeğin sağlıklı bir ruhsal gelişim sürdürebilmesi için bebeğe bakım veren kişiyle güvenli ve tutarlı bir ilişkinin oluşmaması, bebeğin ihtiyaçlarının karşılanmamasına bebeğin hüsran (frustration) ve olumsuz duygular yaşantılamasına neden olmaktadır (Mahler, 1968).

Öznenin oluşumunda ötekiyle karşılaşmanın belirleyici rolüne dikkat çeken Prat (2013), "kendiliğin algılanmasında, ötekinin gerçekliği, kendi içsel durumlarının değerlendirilmesinde olduğu kadar kendi kişilik duygusunun oluşmasında da belirleyici ve kurucu" olduğunun altını çizmiştir. Bununla birlikte, temel olarak kökleri bireyde olan birincil narsizm düşüncesi, libidinal yatırımın dış nesnelere/ötekine yönelmesiyle ikincil narsizm sürecini başlatmaktadır. İkincil narsizm, libidinal yatırımın öznenin kendisinden çekilmesi ve dış nesnelere/ötekine yönelmesiyle birlikte oluşan kendilik/kimlik duygusunu öne sürmektedir (Penot, 2013).

Ergenlik dönemi, ikincil narsisizm süreciyle birlikte öznel kimlik inşasına yönelik yoğun çabayı içerir. Emmanuelli (2006), psikanalitik litaratürde, ergenlik dönemine ait narsistik işleyişin incelenmesindeki kuramsal bilgilerin üç temel konu üzerinde odaklandığını belirtir: "Öteki ile sınırlara yatırım ve bu yatırımın gerçekliğe uyumu, işlevlerde esneklik ve yaratıcılık alanlarına etkileri; kendilik tasarımına yapılan libidinal yatırım ve bu yatırımın nesne ilişkileri üzerine etkileri".

1.2.2.1. Benlik İdeali

Freud (1914), 'Narsisizm Üzerine Bir Giriş' metninde benlik ideali kavramını ortaya atmakta ve benlik idealinin narsisizmle ilişkisini ele almaktadır. Benlik idealinin temelleri çocuğun birincil narsisizm evresinde yaşadığı tümgüçlülük yanılsamasına dayanır. Anne karnında ve doğum sonrası evrede bebek kendisini ideal nesne olarak görür (Habip, 2007). Freud'a göre, infantilin birincil narsisizmi terk etmesiyle benlik gelişimi mümkündür ve bu durum ancak dışarıdan bir benlik idealiyle yer değiştirmesi sonucunda oluşur. Libidinal doyum bu idealin yer değiştirmesiyle gerçekleşmektedir.

Freud (1914), erken dönemde çocuğun deneyimlediği tümgüçlülüğü kaybetmesinin ardından kendisine bu mükemmeliyeti yeni bir benlik ideali biçiminde oluşturma çabasına girdiğini belirtir ve "ideali olarak yansıttığı, idealin kendisi olduğu çocukluğunun kaybolmuş narsisizmi için bir yedektir" şeklinde ifade eder. Freud, 'Ego ve İd' (1923) metninde benlik ideali kavramsallaştırmasını, 'Narsisizm Üzerine Bir Giriş' metnindeki benlik ideali kavramsallaştırmasından farklı bir biçimde ele almıştır. Freud'un benlik idealiyle ilgili yaptığı yeni tanımlama, çocuğun ebeveyn ve yahut ona bakım veren kişilerin ahlaki yasak ve taleplerinin, ebeveynlerinin idealizasyonuyla içe atılımından kaynaklanan bir ideal olarak kavramsallaştırmıştır (Tükel, 1997). Henüz kendi çaresizliğini ve idrak edemeyen bebek bir sonraki aşamada bu ideal olma durumunu kendi ebeveynlerine ya da gelişiminde önemli rol sahiplenen kişilere yansıtır. Bu yansıtma bebeğin kendi çaresizliğini fark etmesinin akabinde oluşur (Habip, 2007). Bu dönemde bebeğin libidinal yatırımı idealize edilen ebeveyn figürlerine dönmektedir.

Freud'un (1921) ' Grup Psikolojisi ve Egonun Analizi' metniyle birlikte benlik idealiyle ilgili kavramsallaştırması topluluk dinamiği üzerinden aktarmıştır. Bu metinde Freud, topluluk bağlarının nasıl kurulduğuna dair düşüncelerini paylaşır ve topluluk

liderleriyle kurulan ilişkiyi inceler. Toplulukların liderlerden etkilenme sürecini incelerken benlik ideali kavramını öne sürer. Bireylerin kendi benlik idealleri yerine bu liderleri yerleştirerek, ortak bir ideali paylaşan kişilerin birbiriyle özdeşleştiğini ve böylece toplulukların ortaya çıktığı belirtir. Freud'un, topluluklarla ilgili düşünceleri daha sonraki çalışmalarında devam etmiştir. 'Uygarlığın Huzursuzluğu' (1930) metninde 'benlik ideali' kavramını üstbenliğin kaynağı olarak tanımlamış ve özel bir ruhsal oluşum şeklinde bahsettiği 'vicdan' oluşumuna atfedilecek özellikleri içerdiğini ifade etmiştir. Freud'a göre üstbenliğin benlik idealine yerleşmesiyle, idin libidinal dürtüleri kontrol altına alınmış olmaktadır.

Psikanalitik görüşe göre tam bir arzu doyumu imkansızdır ve libidinal dürtü ego idealinin ulaşılmayan nesnesi yerine yedek olarak görev yapacak nesneler üzerinden tatmin arar. Grup psikolojisinde de, bireysel benlik ideali, toplumsal ideallerle yer değiştirir; böylece grup üyeleriyle benlik düzeyinde özdeşim kurularak libidinal yatırım benlik idealine yöneltilir (Freud, 1921).

1.2.3. Kimlik ve Varoluş Sorunsalı

Kendimizi dış gerçeklikte var etmemizi sağlayan kimlik olgusu, sosyal bilimler içerisinde sosyoloji, antropoloji, sosyal ve kültürlerarası psikoloji gibi disiplinler tarafından çeşitli boyutlarıyla sıkça incelenmiştir. Kimlik, kendimizi tanıma, tanımlama, anlamlandırma ve sosyal/kültürel çevrede konumlandırma işlevlerini sağlar (Mead, 2017). Alan yazında kimlik olgusundan, sıklıkla bireysel ve grup etkenlerine bağlı olarak bireysel ya da kolektif kimlik olarak söz edilmektedir (Bilgin, 2003). Bireylerin kimlik algısı zaman ve mekana bağlı olarak değişken gösterenlerle kurulan aidiyet bağı ile gerçekleşmektedir ve bu nedenle özneler birden çok kimlik ile aidiyet kurabilmektedir (Aslantaş, 2008). Bu aidiyet ve kimliklerden bazıları sosyolojik bağlamda bireyin içinde bulunduğu şartlara bağlı olarak verili iken; psikanalitik bağlamda bireyin ruhsal dünyasındaki kimlik duygusu, benliğin bir parçası olarak öznel bir konuma sahiptir. Öznel, aile, ülke, sınıf, etnisite, din, cinsiyet v.b. gibi, bireyselden toplumsala tüm kimlik boyutları iç içe geçmiş bir halde bireysel kişiliğin niteliğini oluşturarak toplumla ve gerçeklikle bağımızı kurmaktadır (Kaya, 2003; Aslanbaş, 2008).

Kimlik, öznenin öteki tarafından tanınmasını sağlayan (Dereboy,1993), kalıcı olmasa da saptanabilir tutum, davranış ve düşüncelerin karakterler bütününe indirgendiği genel bir kavramdır (Birraux, 2003). Erinliğin cinselleşmiş beden üzerindeki dürtüsel işgalini ruhsal olarak dengede tutmaya çalışan ergen için kimliğini oluşturma süreci basit bir durum değildir. Ergen öznenin kimlik inşası, eski kimliklerden ayrışmayı ve kendilikle ilgili yeni bir tanımlama arayışı sürecini gerektirir.

Kimliği 'varoluşun sürekliliği duygusu' olarak konumlandıran Birraux (2003), kimliğin toplumsal ve kültürel bir bağlamda tanımlanabileceğini öne sürer. Birraux'un 'varoluş sürekliliği duygusu', ötekilerin zemin oluşturduğu bir tarihin, bir oluşun üzerinden öznenin kendisini oluşturduğu öznel unsurlara işaret etmektedir.

Öznel kimliğin oluşumu, üstbenliğin gelişimi ve benlik idealinin ortaya çıkışı ile başlamaktadır. Ergen öznenin, özdeşim yoluyla narsistik nesne olarak içe atılan ebeveyn imagolarından ayrılmayı mecburi tutan bireyselleşme süreci, kendiliğe dair yeni tanımları inşa etmesine olanak sağlar (Blos, 1967). Ergen öznenin varoluşuna anlam bulmaya çabaladığı bu dönemde, kimliğini inşa etmek için sorduğu temel soru "ben kimim?"dir. Genel literatürde, kimliği tanımlayan unsurlar bu soruya karşı bireyin verdiği yanıtlar üzerinden şekillenmektedir.

Literatürde kimlik inşasının en yoğun yaşandığı dönemin 10-18 yaş aralığındaki ergenlik dönemi olduğu kabul görülmektedir. Bu nedenle, kimlik olgusuna yoğunlaşan bu çalışmanın örneklem grubunu ergen özneler olarak belirlenmiştir.

1.2.3.1. Ailevi Kimlik

Aile, toplumsal yapının en küçük birimi ve bireyin toplumsal düzene geçişinin aracısı olarak özel bir konumda yer almaktadır. Bireyin gelişimi ilk aile ilişkisi içerisinde başlar ve bu gelişim toplumsal alana taşarak devam eder. Bireyin gelişimine açıklama getirmeyi amaçlayan psikoloji disiplini, kişiyi çevre ve sosyal ilişkiler bağlamında ele alarak kapsayıcı bir açıklama getirmeye çalışmaktadır.

Berger ve Luckman (1967), sosyal yapılanma görüşünü öne sürerek, insanın içinde varoldukları dünyayı nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgilenmişlerdir (Gergen, 1985). Aile kavramı, sosyo-kültürel unsurlarla örülmüş en küçük sosyal yapılanma biçimidir

(Kariuki, 2005) ve bireyin gelişimi içinde büyüdüğü aile yapısından ve aile içi ilişki dinamiklerinden ayrı düşünülemez. Aile, bireyin toplumsal düzene geçişinin başat aracısıdır, dolayısıyla bireyin gelişimi ilk aile çevresi içerisinde başlar ve bu gelişim toplumsal alana taşarak devam eder (Bateson, Jackson, Haley ve Weakland, 1956).

Ülkemizde Çiğdem Kağıtçıbaşı (2000), kültürler arası çalışmalarla, çocuğun gelişimini farklı kültürel ortamlarda ve çok boyutlu olarak incelemiş, kişi-aile-toplum ilişkisini kültür bağlamı içinde kavramsallaştırmıştır. Türkiye'deki anne-baba rolü ve kendilik kavramları üzerine çalışan Kağıtçıbaşı, anne-babalık tutumlarının geleneksel aile yapısına bağlı olarak bağımsızlıktan çok, karşılıklı bağımlılık temeline uygun bir şekilde ortaya çıktığını belirtmiştir. Türkiye'deki aile yapısının toplulukçu niteliği, ebeveyn-çocuk ilişkisini bütünleşik bir ilişkisellik ağına hapsetmektedir.

Aile ve çocuk ilişkisi üzerine kültürler arası çalışmalar yapan bir diğer psikanalist Alan Roland (1988), 'ailevi benlik' olgusunu psikanalitik bir kavrayışla ele almış ve bireyin ailevi benlik organizasyonun dört farklı boyutunun olduğunu öne sürmüştür:

1. " Birliktelik-karşılıklılık: Yoğun duygusal karşılıklı bağımlılık, duygu alışverişi, özdeşim, birbirine karşı saydamlık ve bir biz-ben ifade eder.
2. Biz-kaynaklı-özgüven: Bireysel özgüvenin, ailenin durumu, şerefi ile eş değer olmasını ifade eder. Yakın ilişki içinde aynalama ve aidiyet duygusuna dayanır.
3. Toplumsal bağlama endeksli benlik ideali: Topluluğa uygun sosyal uyumu, bireyler arasındaki karşılıklı yükümlülükleri ve içselleştirilmiş idealleri ifade eder.
4. Üstbenlik: Hiyerarşik ilişkiler bağlamında cinsellik ve saldırganlık olgularını düzenler, denetimini sağlar" (akt. Fişek, 2000).

1.2.3.2. Grup Kimliği

Kimlik üzerine yapılan çalışmalarda, bireyin kimlik inşasında bireysel süreçlerin olduğu kadar toplumsal alanın doğurduğu temsillerin de etkisinin olduğunu görmekteyiz (Mead, 2016). Bireyin kimlik algısı toplumsal düzeyde paylaşılan kültür unsurlarına

dair aidiyet bağını içermektedir ve bu durum kimlik olgusunu çok boyutlu incelemeyi gerektirmektedir.

Toplumsal olan iki veya daha fazla bireyi ve aralarındaki ilişkiselliği kapsayan bir grup oluşumuna dikkati çeker. Toplumsal alan kültürel nesnelerle oluşturulan ve içinde yaşadığımız bağlamdır (Cuche, 2013).. Özneler, toplumsal kimliklerini kültürel nesne dünyasına ait din, dil, simge, etnik köken, tarih, gelenek, değer ve normları paylaşarak oluştururlar. Kimliğin öznel ve ruhsal boyutu ile topluluk fertleri tarafından paylaşılan bu nesnel unsurlar içselleştirilerek grup kimliği oluşturur (Yayak, 2018). Özne, kimliğe ilişkin temsiller aracılığıyla, bireyler arası ilişkilerde kendini tanıma ve öteki tarafından tanınma sağlayarak, ilişki dinamiğini yapılandırır. Toplumsal yapılar paylaşılan ortak nesnel unsurlar üzerinden öznelere kolektif temsiller atfeder ve toplumsal bir kimlik kazandırır (Hogg ve Vaughan, 2007).

Psikanaliz bireyin ruhsallığını biricik kabul eder ve onun içgüdüsel ihtiyaçlarının doyum sağlamaya yönelik süreçlerini araştırır, fakat insan ruhsallığı öznel olduğu kadar, kültür bağlamı içerisinde yapılanmaktadır. Kendisini sosyal etkileşimlerle var etmeye çalışan özne, kültüre özgü unsurları taşıyan grup kimliğine özgü tasarımları da içselleştirebilmektedir (Freud, 1921).

Le Bon (1895), 'Kitleler Psikolojisi' çalışmasında, grup dinamiklerini analiz etmiş ve bir grubun fertlerinin sahip olduğu ortak karakteristik özelliklerin bilinçdışı süreçlerle yönetilerek, kolektif bir bilincin oluştuğunu aktarmıştır. "Kolektif bilinç içerisinde grubu oluşturan bireylerin bireysellikleri ve özgünlükleri kaybolur ve ortaya çıkan oluşum bilinçdışı süreçlerle paylaşılır" (Le Bon, 1895, çev. Can, 2014). Freud (1921), Le Bon'un grup dinamikleri analizini geliştirerek psikanalitik bir kuramsallaştırma metodu izlemiştir. Freud'a göre, benlik nesneye ait özelliklerin bir kısmını alıp, kendisine ait özellikler olarak sahiplenmektedir. Bu noktada, toplumsal değerlerin, normların oluşturduğu grup kimliği ile kısmi bir özdeşim söz konusudur. Özne, bu özdeşim aracılığıyla kimliğini toplumsala dair düzenlemelerle inşa eder. Freud, bu özdeşleşme ile toplumu oluşturan fertlerle duygusal boyutta bir yakınlığın ortaya çıktığını ifade eder. 'Ben' ile 'öteki' arasında ortaya çıkan benzerlikler, öznenin ötekine yönelik duygusal yakınlık duyumsamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bir

kitleyi oluşturan ortak özellikler, özneler arası karşılıklı bağlanma ve duygu ortaklığı sağlayan özdeşimleri ortaya çıkarır (Freud, 1921).

1.3. Toplumsal Travma

1.3.1. Travmanın Psikanalitik Kökenleri

Travma, etimolojik olarak kökenini Yunanca'dan alan, yara, yaralanmak, incinmek, hasar almak anlamına gelmektedir. Psikolojik travma, travmanın fiziksel boyutundan ziyade, aşırı uyarılmışlığa neden olan güvenlik algısını tehdit eden bir durum karşısında öznede ortaya çıkan duygusal yaralanma olarak tanımlanır (Erlich, 2015).

Freud'un ilk dönem çalışmalarından itibaren travma fenomeni psikanalizin en önemli kavramlarından biri olmuştur. Freud ve Breuer "Histeri Üzerine İncelemeler"de ilk kez ruhsal travma olgusundan söz eder ve travma ve sonuçlarının ruhsallık üzerindeki etkilerini anlamak için ekonomik anlayışı psikanalize kazandırır (Freud ve Breuer, 1895). Freud, 1890'lardan başlayıp 1915'e kadar nevrozların kökenindeki travmalarının bilinçdışı süreçlerini haz ve gerçeklik ilkeleriyle açıklamıştır. Psikanalizin ekonomik modeli, içgüdülerin zihinsel temsillerinin belirli bir miktarda enerji yüklemesine sahip olduğunu varsayar ve ruhsal aygıt karşı karşıya kaldığı bu uyaranları mümkün olan en düşük seviyede tutmaya çalışır. Böylece kendilik haz ve gerçeklik ilkesine göre düzenlenir. Buna göre; haz ve haz karşıtı duygulanımlar ile ilgili temsiller bebek tarafından 'ben' ve 'öteki' temsilleriyle ilişkilendirilmesine neden olur. "Biz kısa zamanda ruhsal yaşamı pek çok uyaranla karşı karşıya bırakan, dolayısıyla bu uyaranlarla normal yollardan başa çıkılmasına ya da hastalarca üzerlerinde çalışılıp kendilerine mal edilmesine, eldeki enerjinin ruhsal dağılımında bozukluklara neden olan her yaşantıyı travmatik olarak nitelendirmekteyiz. Arada benzerlik (nevroz ve travmatik nevrozlar), nevrozlu hastalarımızın takılıp kaldıkları yaşantıları da travmatik diye nitelendirmemize yol açıyor." (Freud, 1915). Buna göre, nevrotik öznenin acı ve ıstıraplarının anlamlandırmak için düş, düşlem, dil sürçmesi, sakar eylem vb. bilinçdışı unsurların analizi gerekiyordu (Freud, 1915).

Psikanalitik kuramın gelişimi ve dönüşümü tarihsel ve kültürel bağlamla ilişki içerisinde gerçekleşmiştir. Psikanalizin ilk temellerinin atıldığı dönemde, araştırma nesnesi insan ruhsallığını bireysel boyutta incelemekken, İkinci Dünya Savaşı ile birlikte gelen büyük yıkımın derin etkilerini incelemek için toplumsal ve bireysel boyuttaki dinamiklerin incelenmesi kaçınılmaz olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonuçları, dünya üzerinde derin etkiler bırakmış, o güne kadar kurulmuş kültürel ortak mirası maddi ve manevi olarak geri dönüşü olmayan bir yıkıma sürüklemiştir. Bu dönem, savaşın yıkıcılığına maruz kalan bireylerde nesiller boyu süren derin etkiler bırakmıştır (Gampel, 2009).

Psikanaliz bu dönemde İkinci Dünya Savaşı ve Nazi şiddetinin kaçınılmaz etkileriyle kitle sorununa eğilmiştir, çünkü dış gerçeklikte kaçınılmaz olan "arzuya, düşleme, imgesele bağlı olan iç simgesel şiddetler ve yansıtma kavramlarıyla değil, daha çok kültüre ilişkin bir grup sürecinin sonucu olarak anlaşılabilecek bir dış dünya şiddeti vardır" (Gampel, 2009). Bu noktada öznenin dış gerçekliği fiziksel ve kültürel nesne dünyasına ilişkin deneyim ve iletişimiyle ilgilidir (Emde, 19991, Emde ve Sorce, 1983). Buradaki temel mesele dış dünyadan gelen sosyo-politik şiddetin bireyin iç dünyasında nasıl yaşantılandığıdır. "Travmatik deneyimi zamansal ve uzamsal olarak yerleştirmek, öznelerin aşırı yaşantıların taşıyıcısı olmasından hareketle bu deneyimi anlamlandırmaya çalışmak ve bir bağlam içine oturtmak söz konusudur." (Sas, Puget, akt. Gampel, 2009). Dolayısıyla, travmanın öznenin mahrem alanında mı yoksa toplumsal alanda, paylaşılarak mı yaşandığına bağlı olarak travmatik karşılaşmanın doğası değişir, bu iki farklı durumda travmanın yapısı da aynı olmayacaktır (Roussillon, 2014).

Freud, öncelikle 'Totem ve Tabu' (1912) metninde kitlesel yıkıcılığın kökenlerini aramış, bu çalışmalarla dürtü kuramını geliştirerek 'Haz İlkesinin Ötesinde' (1920) metninde ölüm ve yaşam dürtülerini düalist bir yaklaşımla ele almıştır. Freud, dürtü kuramında öznenin ruhsal aygıtı zorlayan aşırı uyarılımlara maruz kalma deneyimini travmatik olarak kavramsallaştırır. Buna göre, "'canlı kese', yalnızca dayanabilecek miktarlarda heyecanın içeri girmesine izin veren koruyucu kalkan veya tabaka tarafından dışsal uyaranlardan korunmaktadır. Ruhsal aygıtın görevi, içeriye almakta olduğu heyecan miktarını sabitleyebilmek için karşı yatırımları oluşturmak ve

dolayısıyla haz ilkesinin işlevleri için gerekli koşulların iyileştirilmesine izin vermek için mümkün olan tüm güçleri denetimi altına almaktır" (Freud, 1920).

1.3.2. Toplumsal Travmanın Psikanalitik Kavramsallaştırılması

Toplumsal travma, belli bir topluluğa yönelik insan eliyle sistematik olarak uygulanan, o topluluğun sosyal, kültürel, psikososyal ve ekonomik yapısını sarsan, geçmişini ve geleceğini hakimiyet altına almayı amaçlayan müdahalelerin yol açtığı sonuçlar olarak kavramsallaştırılır. Ayrıca, yaralanma veya ölüm sahnelerine tanık olma, yakınlara yönelik ciddi bir tehdit veya zararın gelmesi ve-veya öğrenilmesi, kişinin içinde yaşadığı ev ve-veya toplumun yıkımı da travmatik olarak tanımlanmaktadır.

Sosyo-politik şiddet öznenin gelişimine, güvenlik algısına ve etik düşüncesine zarar verir. Erlich (2015), toplumsal travmanın deneyimsel boyutunu ele alarak kişinin uyum kapasitesini sarsması dışında yaratma ve süregiden var olmayı sürdürme kapasitesini örseleyerek ruhsallığa zarar verdiğinden bahsetmiştir. Toplumsal travmanın getirdiği yıkıcı şiddetin etkileri doğrudan yaşayan özneler dışında, dolaylı olarak yaşantılayan öznelerin de tasarım ve algı sistemlerine zarar vermektedir (Gampel, 2013). Özellikle savaş gibi sosyo-politik şiddet doğuran dışsal ve maruz bırakılmış bir durum karşısında, özenenin toplumsal alanını ve ruhsallığını işgal eden bir dış gerçeklik yaşantılamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, toplumsal travma nosyonunu sadece iç gerçekliğe ilişkin bir yaklaşımla ele almak imkansızdır. Ruhsal aygıt, toplumsal travma karşısında, nüfus eden kontrol edilemez yıkıcı uyaranlar karşısında savunmasız ve çaresiz bir konumda kalmaktadır (Freud, 1921).

Toplumsal travma kavramıyla ile ilgili psikanalitik çalışmalar yapan kuramcılar, toplumsal travma kavramını incelerken dış gerçeklik ve iç gerçeklik arasındaki ilişkinin dinamiği üzerine yoğunlaşmışlardır. Bireysel algı sistemi toplumsal algı sistemi ile diyalektik bir etkileşim halindedir (Bauman, 1999). Bu nedenle toplumsal travma incelemelerinde, kapsayıcı bir açıklama getirmek için bireysel algı temsilleri ile toplumsal algı temsillerini bir arada ve birbiriyle ilişkileri bağlamında incelemek gerekmektedir (Özyıldırım, 2017).

Puget (1987), sosyal şiddet kavramsallaştırmasında "düşünülemez ve düşünülmemiş" kavramlarını öne sürerek "Sözcüklere dönüştüğünde delilik ve ölüm getirecek olan bilinmeyen bir zihinsel alanın toleransına eş değerdir. Bu, aynı zamanda öznenin farkında olmadan içine daldığı, benliğin dışındaki bir dünyanın toleransını ifade eder" şeklinde belirmiştir.

Günümüzde çağdaş psikanalistlerden biri olan ve özellikle Yahudi soykırımının etkileri üzerine toplumsal travma çalışmaları yapan Gampel, 'radyoaktivite' olgusunu öne sürmüştür (Gampel, 1992; 1996; 2009). Radyoaktivie kavramı, her bir insanın kaçınılmaz olarak bir topluluk ve milletle aidiyet bağıyla bağlı olmasından ötürü edilgen alıcılar olarak konumlandırır. Bu durum bir çelişki olarak edilgin alıcı olan bireyleri, aynı zamanda toplumsal canlılar olması nedeniyle iletici konumunda da tutmaktadır. "Radyoaktif iletim kavramı dış gerçekliğin karşısında kişinin kendini savunmasız hissettiği, korkunç, şiddetli ve yıkıcı yönlerinin istilasını metaforik tarzda temsil etmeye girişir" (Gampel, 2009). Gampel'ın kavramsallaştırmasında, dışsal bir gerçeklik ruhsal aygıta müdahale etmekte, özne ise bu müdahaleye ve onun etkilerine karşı herhangi bir denetim ya da korunma işlevine sahip olamamaktadır.

Toplumsal travmanın öznenin ruhsallığının ekonomik sistemini bozan etkileri, somatik bir hastalık ve dürtüsel bir uyarılmışlık olarak kendini gösterebilir. Öznenin maruz kaldığı şiddet, saldırgan dürtü üzerinden özdeşim yoluyla içselleştirilebilir. Özdeşleşme ile önceki kuşakların yaşadığı travmatik deneyimler ve tamamlanmamış yaslar bir sonraki kuşaklar arası zincir ile aktarılabilinir (Soistola ve Volkan, 2017). Sosyal olarak coğrafi ve zamansal bir alanda yaşanan yıkıcı şiddet ve paylaşılan travma, bireysel olarak çizilen kimliklerin sınırını zorlar ve kolektif boyutta var oluşa dair yeni temsilleri zorunlu kılar (Turan ve Özkan, 2019).

Toplumsal travma, öznellikleri aşan, yıkıcı ve etkisi çok boyutlu olarak araştırılması gereken bir olgudur ve bu çalışmadaki amaç; toplumsal şiddetin travmatik deneyiminin etkilerini tarihsel, toplumsal, gelişimsel ve mekansal bağlam içerisinde kavramsallaştırmaktır.

BÖLÜM 2. YÖNTEM

2.1. Toplumsal Çatışmalara Maruz Kalan Ergenlerin Kimlik Algılarını ve Tanımlarını Araştırırken Nitel Yöntemin Tercih Edilmesinin Nedenleri

Sosyal bilimler alan yazında, dünyada ve Türkiye'de araştırma yapan araştırmacıların son yıllarda niteliksel araştırma modelini daha fazla kullandığını görmekteyiz. Uzun yıllardır hakim paradigma olan 'pozitivizmin' dışındaki yaklaşımların 'bilimsel' niteliğinin giderek daha yaygın şekilde kabul edilişinin önemli nedenleri bulunmaktadır. Modern toplumun birçok alanını etkileyen ve olguları yeni bir anlayışla ele almamız gerektiğini savunan pozitivizm ötesi paradigmalara göre gerçeklik karmaşıktır. Görgülcülük ötesi paradigmalar olguların deneyim içerisinde değişkenlik, çeşitlilik ve karşılıklı etkileşim içerisinde olduğunu savunur (Scwartz ve Ogilvy, 1979). Bu nedenle olguların temsil ediciliğine ve genellenebilirliğine vurgu yapan paradigmalar indirgemeci bir yaklaşım içermektedir. Nitel araştırmalar sosyal dünyaya, sosyal olgu ve süreçlere, araştırmaya, araştırmacının rolüne, değerlere, etiğe, ölçüm ve tekniklere, analiz ve değerlendirmeye pozitivizmden farklı önermelerde bulunmaktadır (Kümbetoğlu, 2017). Sosyal dünyayı farklı açılardan gören, kavramsallaştıran yorumsamacı yaklaşımlar fenomenleri daha iyi kavramaya olanak sağlamaktadır (Gilbert, 2001). Yorumsamacı görüş, yaşanan insan deneyimlerini tanımlamak ve az sayıda insanla yoğun bir biçimde görüşerek ilişkiler geliştirmek, böylece sosyal olarak inşa edilen gerçekliğin insanlar arası ağlarını anlatabilmeyi amaçlamaktadır.

Literatüre bakıldığında; travma olgusu, çeşitli yapılandırılmış görüşme ve psikolojik testlerle incelenmiştir. Bu çalışmalarda sıklıkla kullanılan nicel görüşme teknikleri ve testler; 'The Clinician-Administered TSSB Scale, CAPS' (Blake, 1995), 'The Acute Stress Didorder Interview, ASDI' (Bryant, R.A., Harvey, A. G., Dang, S. T., Sackville, T. , 1998), 'The Structured Interview for DiSorders of Extreme Stress, SIDES' (Pelcovitz, D., van der Kolk, B. A., Roth, S., Mandel, F., Kaplan, S., Resick, P.

, 1997) ve 'The structured Clinical Interview for DSM-IV Dissociative Disorder-Revised, SCID-D' (Steinberg, 1994)'dir. Bu testler ve görüşme teknikleri bazı klinisyen ve araştırmacılar tarafından çoğunlukla Travma Sonrası Stres Bozukluğu'nu (TSSB) değerlendirmek için yapılandırılmış klinik araçlar olarak kullanılmaktadır. Nicel araştırmalarda kullanılan yapılandırılmış görüşme ve testler belirli hipotezleri test etme ve bulguların büyük bir popülasyona genelleştirilmesi amacı ile kullanılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı ise; nitel bir metodoloji izleyerek, 'toplumsal travma' ve 'kimlik' olgularının ruhsallıktaki etkilerini bireyin öznel deneyimi ve bakış açısı üzerinden derinlemesine anlamlandırmaya çalışmaktır. Araştırmacı bu çalışmada, yorumsamacı bir yaklaşımla, kendisini eleştirel bir konumda tutarak, gerçekliğin temsil edilebilirliğine şüpheyle bakmayı benimsemiştir. Bu nedenle gerçekliği temsil ettiği ileri sürülen büyük örneklem gruplarından çok, az sayıda bireylerin kendi deneyimlerinin ve gerçekliklerinin analizini yapmayı hedeflemiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu anlamda, 'toplumsal travma' ve 'kimlik' fenomenleri, insan ruhsallığını tek ve özgün kabul eden psikanalitik kuram çerçevesinde, ergenlerin algı dünyalarında bu olguların mümkün olabilecek bütün temsillerini keşfetmeyi amaçladığı için araştırmada nitel metodoloji tercih edilmiştir.

2.2. Hassas Konularda Nitel Araştırma Yaparken Dikkat Edilen Unsurlar

Nitel araştırma dünyayı başkasının gözünden görmeyi sağlamaktadır (Dickson-Swift ve ark., 2009). Nitel araştırmayı güçlü ve etkili kılan, ilişkisel ve empatik doğasıdır. Araştırmacı ve katılımcılar arasındaki bağlantı ve sorunların konuşulması ve keşfedilmesi için sağlanan ortam, zengin bir açıklama oluşmasını sağlar. Nitel araştırmada, araştırma konusu katılımcıya samimi ve doğal olarak sunulur, çünkü hassas, öznel ve özel konularla ilgilenir (Dickson-Swift, James ve Limputtong, 2008). Araştırma ilişkilerinin yoğunluğu, araştırmacıları çalışmanın etik boyutlarını ve çalışmanın tüm taraflarının refahını dikkate almaya zorlar (Israil, 2015).

Nitel çalışmalardaki hassas konular olarak tanımlanan olgular bağımlılık, şiddet ve istismar, cinsiyet, ölüm, yok olma, hastalık, kayıp, sosyal adaletsizlik ve politik olan diğer 'yasak araştırma arazileri'ni kapsadığı görülmektedir (Lee, 1993). Hassas konular

‘duygusal tepkiler uyandırma kapasitesine sahip olgular’ olarak görülmektedir (Johnson B., 2003). Bu nedenle nitel araştırmanın hem katılımcılar hem de araştırmacılar üzerinde derin etkileri olabilir (Dickson-Swift ve ark., 2008).

Bu araştırma, ergenlerin toplumsal travma deneyimlerini derinlemesine görüşmelerle anlamayı amaçlaması bakımından araştırmacı tarafından duyarlı ve hassas bir yaklaşımla ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Katılımcılarla yapılacak olan bireysel derinlemesine görüşmelerden önce görüşme koşullarına, mahremiyete, görüşmeci-görüşülen ilişkisine, görüşmede alınan rıza ve onaya ilişkin etik kurallara dikkat edilmiştir. Görüşmeci, derinlemesine görüşmeden önce görüşmenin yapılacağı odada görüşme sırasında herhangi bir şekilde görüşmenin anlatısını engellemeyecek güvenli ortamı sağlamıştır. Görüşmeci, katılımcılara kişisel haklarının çalışma süresince ve sonrasında nasıl koruduğu konusunda detaylı bilgi vermiştir. Araştırmacı, görüşme sırasında herhangi bir hiyerarşinin oluşmaması için dış görünüşüne ait göstergelere dikkat etmiş, burada araştırmacı-araştırılan ilişkisinin sömürücü olmaması etik kuralına azami olarak uymaya çalışmıştır. Araştırma sürecinde görüşmeci-katılımcı arasındaki ilişkinin samimi, empatik, duygusal olarak güvenli olmasına dikkat edilerek pozitif bir ilişki kurulmasına özen gösterilmiştir (Bath, 2008).

Görüşme sırasında güven ortamını yaratmak araştırmacının sorumluluğundadır. Alınan bilgilerin, kimliğin gizli tutularak kullanılacağının altı çizilmiştir. Güven ortamını sağlamak için görüşmeciye, görüşmenin konuşmak istemediği konularda konuşmama hakkına sahip olduğu, araştırmanın amacının görüşmecinin bakış açısını, kendi öznel dünyasını, deneyimini derinlemesine anlamak olduğu bilgisi verilmiştir.

2.3. Katılımcılar ve Seçme Yöntemi

Katılımcılar 16-18 yaş arasında olan, Nusaybin’de yaşayan ve lisede okuyan öğrenciler arasından seçilmiştir. Bireysel görüşmelerden önce sınıflarda odak grup görüşmeleri yapılarak araştırmanın konusu ve amacı ile ilgili gerekli bilgiler verilmiştir. Odak grup görüşmesi araştırmacı tarafından belirlenmiş ve bir araya getirilmiş bir grup insanın kendi deneyimlerinden yola çıkarak araştırmaya konu olan problem hakkında görüş belirtmeleri ve tartışmalarıdır (Powell, Single ve Lloyd, 1996). Çalışmaya katılacak katılımcılar belirlenirken odak grup görüşmeleri ile 2015-2017 yılında

yaşanan süreçlerle ilgili grup etkileşimi sonucu öğrencilerin düşüncelerini aktardıkları fırsat alanı yaratılmıştır. Grup dinamiği içerisinde etkileşime sunulan durum, olay ve kavramlar üzerinden kapsamlı ve etkin bir şekilde görüşmeye katılan, kendi düşüncelerini tartışmaya sunan gönüllü katılımcılar bireysel görüşmeler için uygun bulunmuştur. Araştırmaya 5 kız, 5 erkek olmak üzere, toplamda 10 katılımcı dahil edilmiştir. Katılımcı sayısı nitel metadolojinin derinlemesine ve yoğun bir araştırmayı mümkün hale getirmek için benimsediği çalışma prensibine göre belirlenmiştir (Smith, 2004). Bu prensibe göre, bireylerin kendi ifadeleri üzerinden algısını, duyumlarını, düşünce ve deneyimlerinin derinlemesine analiz etmeye uygun olacak şekilde alınması ancak az sayıda katılımcının oluşturacağı bir örneklem üzerinden mümkündür (Kümbetoğlu, 2017).

Tablo 1'de katılımcılara ait demografik bilgiler verilmiştir.

Tablo 1.

Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

İsim*	**Yaş**	**Cinsiyet**	**Yasak Dönemindeki Yaşı**	**Kardeş Sayısı**
Sarya	17	K	14	6
Baran	17	E	14	4
Rojda	18	K	15	4
Şilan	18	K	15	10
Boran	16	E	13	7
Zelal	17	K	14	6
Evin	17	K	14	7
Diyar	17	E	14	4

Hozan	18	E	15	10
Şiwan	17	E	14	7

**Katılımcıların isimleri gizli tutulması için mahlas kullanılmıştır.*

2.4. Veri Toplama Araçları

2.4.1. Yarı yapılandırılmış Görüşme

Araştırmada katılımcılarla yapılan görüşmelerde probleme ilişkin tanımlayıcı ve ayrıntılı verilere ulaşmak amacıyla açık uçlu yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilmiştir. Bu yöntem katılımcıların belirli bir konuya ilişkin özgün bakış açılarını ortaya koymak amacıyla fenomenolojik çalışmalarda sıklıkla tercih edilmektedir (Pietkiewicz & Smith, 2014; Smith, 1996). Açık uçlu yarı yapılandırılmış görüşmeler ile çalışmanın incelediği deneyim ve olguları 'ne, 'nasıl', 'neden' ve 'ne anlama geliyor' boyutlarıyla kapsamlı ve derinlemesine ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler öncesi araştırmacı tarafından konuşulacak temalar önceden belirlenmiş ve tüm katılımcılar bu temalarla ilgili düşüncelerini ifade etmeleri için teşvik edilmiştir. Görüşme sürecinde katılımcının kendisini rahat hissetmesi ve öznel deneyimini sansürsüz aktarabilmesi için görüşmeci etkisinin en aza indirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırma anlayışı olarak, 'katılımcı kontrolü, seçim ve özerkliği' destekleyen ve aynı zamanda araştırmayı yürütme süresinde güç paylaşımı ve işbirliğine dayalı bir görüşme tasarlanmıştır (Horsfall, Paton ve Carrington, 2018).

2.5. İşlem

Görüşmeler Mardin'in Nusaybin'in ilçesine bağlı bir lisede, okul idaresinin ve öğrencilerin izni ile yapılmıştır. Okul idaresi tarafından, okulun isminin gizli kalması şartı ile araştırmaya izin verilmiştir. Bu nedenle, etik bir gereklilik olarak, çalışmanın yapıldığı okulun ismi araştırma içerisinde geçmemektedir.

Bireysel görüşmelerden önce, araştırmanın konusu ile amacının anlaşılması ve nitel araştırmaya uygun gönüllü katılımcıya ulaşılması için, araştırmanın yapıldığı lisede okuyan 3. ve 4. sınıflarda odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Odak grup görüşmelerine aktif katılım sağlayan ve çalışmaya gönüllü katılmak isteyen 10 öğrenci çalışmanın örneklemi olarak belirlenmiştir.

Bireysel görüşmeler okul idaresi tarafından sağlanan, okulun içinde bulunan Rehberlik ve Psikolojik Danışma ofisinde gerçekleştirilmiştir. Her bir katılımcıyla ortalama 60 dakika süren derinlemesine 'bir' görüşme yapılmıştır. Her bir görüşme transkripsiyonu yapılmak üzere ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Veri toplama süresi toplamda 10 gün sürmüştür.

2.6. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler, yorumlayıcı fenomenolojik analiz yöntemine uygun olarak analiz edilmiştir (Smith ve Osborn, 2004). Yorumlayıcı fenomenolojik analizdeki amaç, belli bir yerde, belli bir zamanda insanların yaşam deneyimlerinin belirli bir olgu bağlamında algılamak ve anlamaktır (Willing ve Rogers, 2013). Analizler, katılımcıların anlatılarının yazılı dökümanlarının ayrıntılı bir şekilde incelenmesiyle yola çıkılarak ergenin toplumsal travma deneyimi ve kimlik algısına ilişkin ana temalar ortaya çıkarma ve toplanan verileri anlamlı bir yapıya kavuşturma amacıyla yürütülmüştür.

Fenomenolojik çalışma, bireyi, bakış açısını, dünyasını ve deneyimlerini birbiriyle ilişkili olarak ele alır ve bireylerle derinlemesine görüşme yapılarak yaşadıkları bir olgunun anlamına ve gerçekliğine ulaşılacağını savunmaktadır (Creswell, 2013). Yorumlayıcı yaklaşım, bireylerin deneyimlerini kendi bağlamında ele almaya ve anlamaya çalışır. Bu nedenle, çalışmada elde edilen ana temalar ergenlerin anlatıları içinde yaşadıkları ve büyüdükleri sosyo-kültürel bağlam içinde yorumlanmıştır. Araştırma bulgularında ortaya çıkan temalar, katılımcıların sosyo-kültürel bağlam içinde toplumsal travma deneyimini nasıl yaşadıkları, travma ile ilgili tecrübeleri, yaşadıkları sosyo-politik şiddete bakış açılarını ve kimlik temsillerini anlamaya yönelik bir yapı içerisinde belirlenmiştir.

Analizler, dört aşamada gerçekleştirilmiştir. Katılımcı görüşmelerinden elde edilen bütün yazılı dokümanlar çoklu okumalarla araştırmacı tarafından notlar alınarak derinlemesine incelenmiştir. Yazılı dökümanların incelenmesiyle, metinler temalara dönüştürülmüştür. Üçüncü aşamada, araştırmacı tarafından metinlerden elde edilen temaların bağlantıları araştırılarak ilgili bağlam içerisinde kavramsallaştırma yapılmıştır ve son aşamada ortak ana temalar ve alt temalar oluşturulmuştur (Smith ve Osborn, 2003).

BÖLÜM 3. BULGULAR

Toplumsal travma yaşantısı olan ergenlerin travma deneyimlerinin ve kimlik temsillerinin fenomenolojik analiz sonuçlarına göre *'toplumsal düzeyde bireyselleşmeyi etkileyen yapısal zorluklar', 'aile düzeyinde bireyselleşmeyi etkileyen yapısal zorluklar', 'travmanın yıkıcı deneyimi'* ve *'yıkıcı deneyimlerin kimlik inşasına örseleyici etkisi'* olmak üzere 4 üst tema belirlenmiştir. Tanımlanan üst ve alt tema başlıkları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2.

Üst ve Alt Temaların Başlıkları

1. Toplumsal düzeyde bireyselleşmeyi etkileyen zorluklar
1.1 Kuşaklararası hiyerarşi
1.2 Cinsiyetler-arası tutumlar
1.3 Toplumsal baskı
1.3.3. Toplumsal baskı kaynaklı ailevi baskı
2. Aile düzeyinde bireyselleşmeyi etkileyen zorluklar
2.1. Aşırı kontrolcü ebeveyn tutumu
2.2. Ailevi kimlikle özdeşim
3. **Travmanın yıkıcı deneyimi**
3.1. Mağduriyet algısı
3.2. Korku ve çaresizlik duyguları

3.3. Belirsizliğe karşı kaygı

3.4. Travmatik deneyime bağlı duygulanımın aktarılamaması

3.5. Kayıp ve yas

4. Yıkıcı deneyimlerin kimlik inşasına örseleyici etkisi

4.1. Etnik kimlik ve dışlanmışlık algısı

4.2. Öteki gruba yönelik öfke

4.3. Aktarılan travma

3.1. Toplumsal Düzeyde Bireyselleşmeyi Etkileyen Yapısal Zorluklar

'Toplumsal düzeyde bireyselleşmeyi etkileyen yapısal zorluklar' üst teması altında, katılımcıların anlatılarından yola çıkılarak, Nusaybin'de yaşayan insanların kültür sistemi içerisinde nesilden nesile aktardıkları geleneksel fikirlerin ve buna bağlı değerlerin, öğrenilmiş davranışların ve bu davranışları bir sisteme oturtan fikir, uygulama, norm ve anlamlar bütününün ergenin bireyselleşme sürecine etkisi bağlamında analiz edilmiştir. *'Toplumsal düzeyde bireyselleşmeyi etkileyen yapısal zorluklar'* üst temasının alt temaları *'kuşaklararası hiyerarşi'*, *'cinsiyetler-arası tutumlar'* ve *'toplumsal baskı'* olarak belirlenmiştir.

2.6.1. Kuşaklararası Hiyerarşi

Kuşaklararası hiyerarşi, bireyler arası alt-üst ilişkilerindeki karşılıklı hak ve yükümlülükleri ifade etmektedir. Katılımcılardan elde edilen verilere göre, toplum ve aile yapısı içerisinde sözlü ve sözel olmayan ilişki kuralları ile aktarılan hiyerarşik düzen, ergenler, toplum ve aile ilişkilerinde güç, bilgi ve denetim hiyerarşisini de beraberinde getirmektedir. Güç, denetim ve bilgi hiyerarşisi ergenin sınırlarını belirlemesini etkileyen, özerkleşmesini engelleyen ve geçirgen ilişkisellik içerisinde kendisini bireysel olarak var etmesini ketleyen, zorlayıcı bir sosyal yapı olarak yaşantılanmaktadır. Katı hiyerarşik yapı içerisinde, toplumda ve ailede yaşça küçük

olanın büyük olan kişiye karşı saygılı, sadık ve kabullenici tutum göstermesi beklenmektedir ve bu beklentiler ergenlerin düşüncelerini, duygularını ve taleplerini özgürce ifade etmelerini engellemektedir.

> Eee, nasıl diyeyim, hele büyükler konuştuğu zaman özgür değiliz. Küçüklerin susmasını istiyorlar büyükler konuştuğunda. Biliyorum mesela yanlış olduğunu, söylemek istiyorum. Babam diyor "kızım sen sus, o konuşuyor, o daha iyi biliyor" der. Sonra ben konuştuğum zaman bana kızar, diyor ki "sen niye konuştun büyüğünden önce, o senden daha çok iyi bilir, o daha olgundur", ben de saygı duymak zorunda kalırım, mecburen kapatırım ağzımı yani. Babama saygısızlık mı yapıcam, ben konuşucam yani, hayır! Özgür değilim orada. (Evin)

Evin, sosyal yaşantısında kendisinden yaş olarak büyük olan bireylerle ortak düşünceleri paylaşmadığında, kendisine ait düşünceleri ifade etme alanı bulamadığını, fikirlerini ifade ettiğinde de ailesinden tepki aldığını ve bu nedenle ifade özgürlüğünün olmadığını belirtmiştir.

> En büyük abim otuz beş yaşlarında. Benle pek bi diyaloğu yok. Mesela eve geldiğinde bile benden bi selam beklemez, ki ben de selamımı ona vermem. Bu kötü anlamda değil, bizim ilişkimiz böyle. Onun bi işi olur, konuşurum ya da benim bir şeye ihtiyacım olur bana yardımcı olur. Bu kadar. Eve gelince bile bi hoş geldin yok bizde. Diğerlerinin arasında var. Bi benle abim arasında yaş aralığı olduğu için birbirimizle diyaloğumuz olmaz. Beni "küçük görür", çünkü benden öncelikli olarak büyük üç abim var. (Hozan)

Hozan ailesinin en küçük çocuğudur ve ailenin en küçük çocuğu olma statüsünün kardeşler arası ilişkilerinde iletişimlerini etkilediğini belirtmiştir. Hozan'ın abisiyle olan sosyal ilişkisinde, aralarında olan yaş farkının bir hiyerarşik yapı içinde iletişimlerini sınırlayan, sığ ve kopuk bir ilişkiye işaret eden bir faktör etken olarak yaşantılandığı şeklinde yorumlanmıştır

> Tiyatroda iyi olduğumu düşünüyorum. Ama ailem tıpa gitmemi istiyor. Sayısal okuyup, tıpa git dediler. Halbuki benim sayısalım hiç iyi değildi. Bu sene o kadar zorladım ki.. Bu sene çok çalıştım ama hala sayısalım pek iyi değil. Ama ailem beni gönderiyor yoksa ben kendi isteğimle tıpa gitmiyorum. Benim hayalim tiyatrodan mezun olmak. Bi dizide oynayan aktör olmak isterdim. Ben tıpa gideyim diye bana destek oluyorlar maddi manevi. Her zaman arkamdalar. Keşke kitaplardan öğrendiğim özgürlüğü en başında aileme karşı kullanabilseydim. Ama benden büyük dört kişi olunca dört farklı düşünce oluyor. Ben iki sene önce onların düşüncesini yenemeyince sayısala geçtim. Kıyıya kadar yüzdüm artık tiyatro benim için hayal. (Hozan)

Hozan'ın anlatılarına göre, aile içindeki kuşaklararası hiyerarşik ilişkilerin 'meslek seçimi' gibi bireysel tercihlerinde de ne denli etkili olduğu görülmektedir. Aile sistemi içerisinde yaşantılanan hiyerarşik ilişkinin, ailenin isteklerinden ayrı karar alamamaya neden olan bir denetim hiyerarşisini de beraberinde getirdiği görülmektedir. Aile içerisindeki denetim hiyerarşisi, Hozan'ın sınırlarını belirlemekte zorlanmasına ve geçirgen bir ilişkisellik içinde kendi arzu ve isteklerini baskılayıp, kendisinden büyük aile üyelerinin taleplerine uygun kararlar almasında önemli bir etken olmuştur.

> Ailem beni dinliyor, benim fikirlerime çok saygı duyuyorlar ama nasıl desem. Mesela bu topraklarda 30 yaşında, 40 yaşında bir kadın ya da adam konuşsa, ben konuşsam tabi ki 30 yaşında, 40 yaşında adamı dinlerler. Çünkü onların daha çok yaşanmışlıkları var. Daha çok görmüşlükleri var. (Evin)

Evin, Nusaybin'deki toplumsal yapı içerisinde kişilerarası ilişkilerde yaş faktörünün referans alınmasıyla bilgi hiyerarşisinin de yaşantılandığını aktarmıştır. Bilgi hiyerarşisine göre, kişilerarası ilişkilerde 'yaşı büyük olan' bireylerin 'daha çok deneyime sahip olan kişi' olarak aile tarafından da doğrudan 'doğru bilgiye sahip olan kişi' statüsüne tayin edildikleri ve bu sürecin de bir güç ilişkisi yarattığı görülmektedir. Dolayısıyla ergenin 'yaşı büyük olan' bireyden farklı düşüncelere sahip olması, düşüncesinin aile tarafından sorgulanmadan geçersiz kılınmasına neden olmaktadır.

2.6.2. Cinsiyetler-Arası Tutumlar

'Cinsiyetler-arası tutumlar' alt teması, toplumsal yapı ve aile düzeyindeki bireyler arası ilişkilerde, katılımcıların cinsiyetler arası tutumlardaki farklılığı nasıl deneyimlediği ve anlamlandırdığını anlamayı amaçlamıştır. Katılımcıların anlatılarındaki ortak ifadelere göre; toplumsal yapı içerisinde en alt ve en hassas konumda konumlandırılan kız çocuklarının, toplumun değer ve normlarına uyma zorunluluğuyla yoğun duygusal baskı ve sosyal engellenmeye maruz kaldıkları görülmüştür. Benlik gelişimi için gerekli olan koşulların engellenmesi, ergen kız çocuğunun bireyselleşmesini ketleyen bir faktör olarak yorumlanmıştır. Katılımcıların söylemlerinden yola çıkılarak; toplumsal yapının katı sınırlarının aileler tarafından içselleştirildiği ve toplumsal düzeyde paylaşılan tutumların kimi zaman aile bireyleri tarafından ergen kız çocuklarına yönelik aşırı tepki ve duygusal şiddet boyutuna gelebilecek deneyimlerin yaşanmasına neden olduğu görülmüştür.

> Size bir şeyden bahsetmek istiyorum. Ben ablamla Diyarbakır'a gitmiştik, arkadaşının evinde iki gün kalacaktık. Arkadaşına ziyarete gidecektik. Normalde hiç gitmeyiz böyle Nusaybin dışına. Neyse gittik, gece çok geç kalmıştık. Saat 1'e falan geliyordu. Sonra biz eve geldik, kız da Kürtçe bilmiyor. Annesinin kökeni Kürt ama babası Türk. Kız annesine "Anne biz kız başımıza caddelerde dolaşıyoruz, bize gören der ki bu kız başına bu caddelerde niye dolaşıyor", annesi dedi ki "kızım sen kız başına her yere gidersin" biz ablamla öyle kaldık. Bi an düşündüm, biz olsaydık bizimkiler kızardı, derlerdi ki "siz niye çıkmışsınız, niye öyle yapmışsınız", biliyoruz ki kadın erkek ayrımcılığı ülkemizde her yerde var fakat Güneydoğu'da daha çok var. (Sarya)

Sarya anlatısında, ablasının arkadaşının ailesiyle yaşadığı bir diyaloğa şahit olmuştur ve bu diyalog üzerinden kendi ailesinin kız çocuklarına yönelik tutumu ile diğer ailenin kız çocuğuna yönelik tutumunu karşılaştırmaktadır. Sarya, ablasının arkadaşının annesiyle olan diyaloğu üzerinden aile tutumunu destekleyici olarak algılarken, kendisinin aynı durum içerisinde kalma varsayımında ailesi tarafından öfke tepkisi alacağını düşünmektedir. Sarya, kız çocuklarına yönelik kısıtlayıcı ve ayrımcı tutumun özellikle Güneydoğu Bölgesi'nde yoğun bir biçimde yaşandığını belirtmiştir.

> Mesela çok basit bir örnekten bahsetmek istiyorum: oruçta hepimiz oruç tutuyoruz, hepimiz yoruluyoruz, hepimiz akşamları geç uyuyoruz ama yemeği, sofrayı hazırlayan kızlar. "Kızım sofrayı hazırla, kızım sofrayı kaldır, kızım şöyle yapma, kızım böyle yapma". Genelde Güneydoğu'da böyle oluyor. Hangi aileye gitseniz erkek iş yapmaz düşüncesi vardır. Anneler ve babalar böyle söyleyince zaten çocuklar da, erkekler de yapmak istemiyor. "biz üstünüz" diyorlar, yapmıyorlar, onlar da öyle alıştırıldığı için yapmıyorlar. Hangi aileye sorsanız böyle cevaplar verir. (Sarya)

Sarya, Güneydoğu Bölgesi'nin sahip olduğu geleneksel aile örgütlenmesi içinde kadın-erkek rolleri üzerindeki eşitsizliği eleştirmektedir. Ataerkil toplumsal yapı, erkek-kadın toplumsal rolleri üzerinden erki-erkeği kadından daha üst bir statüye konumlandırmaktadır. Aile içinde kadın-erkek toplumsal rollerinde eşitliğin olmamasının sosyal hayat içinde paylaşılan ortak alanlara da yansıdığını belirtmiştir.

> Bi de mesela sevgili olayı. Herkesin normal, basit olabilecek bir şeyi.. Sonuçta herkes sevip, herkes aşık olabilir ama mesela aile içinde der ki "oğlum sana bu kızı istiyim, oğlum bak bu kız çok güzel, oğlum sen bu kızla ol bence", onlara çok normal gelir. Ama kızlar bahsedince "bu çocuk çok yakışıklı" diye, herkes tepki gösterir "sen neden öyle diyorsun, sen neden öyle bahsediyorsun" diye. Yani kadın ve erkek eşitliği yok bence. Zaten ülkemizde yetersiz ama Güneydoğu'da daha çok. (Sarya)

Sarya, ebeveynlerin kadın-erkek eşitsizliğini içselleştiren tutumlarının ergenlerin karşı cinsle yakınlık kurma biçimlerine de yansıdığını ifade etmiştir. Ergenlik dönemi cinsel kimliğin keşfi için oldukça önemli bir dönemdir. Sarya'nın anlatılarına göre aileler tarafından erkek çocuklarının karşı cinsle yakınlık kurma davranışları desteklenirken, kız çocuklarının karşı cinsle yakınlık kurma davranışları hoş karşılanmayıp, tepki çekmektedir. Sağlıklı bir yetişkin cinselliği için ergenlik dönemindeki cinsel kimliğin keşfi belirleyicidir. Ailelerin, kız çocuklarına erkeklerle yakınlık kurmalarına karşı gösterdikleri engelleyici, tepkisel tutum ergenlik döneminde olan kız çocuğunun iç çatışmalar yaşamasına, aile ve çevreyle uyumlu tercihler yapmasına yol açarak, tam da bu nedenle bireyselleşme ve özerkleşme deneyimlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

> Ablam var. Onun da benim gibi eşit haklara sahip olmasını isterim. Burada bence öyle değil. Eşit haklara sahip değiller. Mesela lisede görüyoruz, bir erkek sevgilisiyle dolaşıyor, annesi "Aferin oğlum, aferin sana, aferin. Kimmiş bu kız fotoğrafını göster" ama kız yapınca "sen bizim ailenin yüz karasısın, olmaz böyle, nasıl yaparsın". Hemen hemen kızı intihara sürükleme. O yaşta kız zaten ne yaptığını bilmiyor. Daha toy diyebileceğimiz bir yaşta. Büyüklerde de erkek-kadın eşit değiller. (Baran)

Ailelerin kız çocuklarının karşı cins ilişkilerine yönelik duygusal şiddet içeren katı, baskıcı ve yargılayıcı tutumları benliğin oldukça kırılgan olduğu ergenlik döneminde oldukça tehlikeli olabilmektedir. Ergen kız çocukları ailelerinin beklentisi ve bireysel tercihleri arasındaki yoğun içsel çatışmalarla birlikte, aileden gelen yıkıcı öfkeyi içe dönük bir biçimde kendilerine yönlendirip intihar girişiminde bulunabilmektedirler.

> Mesela hiçbir şekilde erkek arkadaşınla oturamazsın dışarda. Sürekli sana tepkililer. Gerçekten biz kötü duruma düşüyoruz aslında. Gerçekten kötü. Farklı bir gözle bakıyorlar. Kızlar yapamaz, dışarı çıkamaz, erkek arkadaşıyla görüşemez. Ama erkekler için hiçbir şekilde öyle değil. Bi iki kez çarşıya çıktın mı senin burda ne işin var diye tepki alıyorsun ve bu gerçekten hoş bir şey değil ve etkiliyor. (Rojda)

Rojda'nın anlatılarına bakılarak, cinsiyetler arası eşitsizliğin ergenlerin sosyalleşme alanlarında da yaşantılandığını görülmektedir. Sosyalleşme, ergenin bireysel gelişiminde toplumla uyumu ve bireyler arası ilişkilerdeki sınırların oluşturulmasına imkan sağlayan ve yeterlilik duygusunu geliştiren kaçınılmaz bir

olgudur. Rojda, Nusaybin'de yaşayan ailelerin cinsiyetler arası eşitsizliğin yarattığı güç ilişkisi üzerinden, ergen erkek çocuklarını sosyalleşme alanlarına müdahale etmiyor iken; kız ergen çocukların sosyalleşme alanlarını denetleyerek, engelliklerini belirtmiştir.

> Bu kültürde kızlardan bir adım geride durmalarını isterler. Her şeyde bunu istiyorlar. Bundan etkilendiğimi düşünüyorum. Çünkü bize de böyle öğrettiler. Annemden babamdan gördüğüm kadarıyla böyle. Erkekler bir adım önde. Bilmiyorum, ben bunu toplumdan gördüm. Erkekler çalışsın, kızlar evde otursun gibi bir durum oluyor ama ben buna çok karşıyım. Sonuçta kız da çalışabilir eğer sağlıkları yerindeyse. Niye erkekler sadece çalışsın ki. Sonuçta o bir kadın, onun da özgürlük hakkı vardır. Eğer kız evlenmezse, evde kalırsa kim ona bakacak? Evet baba bakar ama kızlar da çalışıp kendi ayakları üzerinde durabilir. (Şilan)

Şilan'ın söylemleri, kadın-erkek toplumsal rollerine dair eşitsizliği yaratan normların, toplumdan aileye, aileden de bireylere içselleştirilmiş ve öğrenilmiş fenomenler olarak aktarıldığı şeklinde yorumlanmıştır. Şilan'ın kendi zihinsel dünyasında, bu rolleri sorgulayıp, eleştirmesi ve bu sorunsalı ruhsal düzeyde işleyebilmesi olumlu olarak değerlendirilse de, bu rollerin etkisinden kaçınamadığını belirtmesi yaşadığı içsel çatışmanın bir işareti olarak yorumlanmıştır: Şilan, bireyselleşme ihtiyacı ile bağların kaybı tehdidi arasında kalmaktadır.

> Kimi ailelere göre değişiyor ama ayrımcılık oluyor gördüğüm kadarıyla. Erkeklere verilen hakların hepsi kızlara verilmiyor. Kızları göz ardı ediyorlar. Umursamıyorlar, kızlar için çabalamıyorlar. Baskı yaratıyorlar. Kendi ilkel yaşadıkları şeyleri kızlarına da yaşatıyorlar. Cahilliği kızlarına da aktarıyorlar bence. Hep baskı. Cahillikten kasıt, onların elinde yani. Kendilerini geliştirebilirler. Onlar kulaktan kulağa duydukları şeyi aktarıyorlar. (Zelal)

Zelal, ailelerin kız çocuklarına yönelik hak ihlallerini ve baskıya neden olan ayırıcı ve dışlayıcı tutumlarını, ailelerin kendi deneyimlerini çocuklarına aktarma yaşantısı olarak algılamaktadır.

2.6.3. Toplumsal Baskı

'Toplumsal baskı' alt teması, katılımcıların sosyal hayatlarında toplumsal yapının getirdiği toplumsal baskıyı nasıl deneyimleyip anlamlandırdığı ve bu deneyimlerin bireyselleşme sürecine etkileri üzerinde yoğunlaşmıştır. Toplumsal yapı ve aile düzeyindeki hiyerarşik ilişkiler bireyler arası ilişkilerde sınırların tanımlanmasını

sağlar. Sınırlar, yani ilişki kuralları, kimin kime, hangi koşullarda ne diyeceğini ve ne yapacağını belirler" (Fişek, 2018). Kuşaklararası ve cinsiyetler arası hiyerarşik yapının katı bir biçimde işlediği toplumsal düzende, bireyler arası sınırların tanımlanması zorlaşmaktadır.

Katılımcılardan elde edilen verilerin analizi sonucunda, Nusaybin'deki toplumsal ve ailevi düzeydeki geleneksel sosyal yapının, kişilerarası mesafeyi ortadan kaldırdığı görülmektedir. Toplumsal yapı içinde bireysel sınırların ortadan kalkması ve ilişkilerin geçirgen olması, ergenin toplum tarafından belirlenen norm ve değerlere uyma zorunluluğu konusunda güçlü bir baskı etkeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Ergenin kişisel karar ve tutumlarında 'ötekilerin' söz sahibi olması ile ortak değer ve tutumlara uyma yönünde yoğun toplumsal baskıya maruz kalması, bireyselleşmeyi engelleyen önemli bir etken olarak yorumlanmıştır.

> Buranın kültürü çok kısıtlayıcı. Zaten istediğin gibi yapamıyorsun. Sanki birileri seni takip ediyormuş gibi. Sürekli bir baskı altında olduğunu düşünüyorsun. Onun için çok fazla özgür olamıyorsun burada. Hiçbir konuda özgür değilsin. Ailem değil de daha çok çevre etkiliyor bu durumu. Mesela yolda yürüyorsun biri sana laf attı mı o laf her yere taşınıyor. Mahallelerde dedikodu yapılıyor. Ailene kadar gidiyor "bunun kızı böyle yapmış, bunun oğlu böyle yapmış" diye. Aileler diğer insanların, çevrenin söylediklerinden etkileniyor. (Şilan)

Şilan, Nusaybin'de yaşayan insanların yargılayıcı tutumlarının, yoğun duygusal baskı yaratarak sosyal hayatının kısıtlanmasına ve engellenmesine neden olduğunu ve bu durumun onu rahatsız ettiğini aktarmıştır. Kültürel boyutta toplumsal düzeyde paylaşılan ortak normlar ve tutumlar aileler tarafından da içselleştirilerek çocuklarına aktarılmakta ve çocukların bu norm ve değerlere uygun davranmaları beklenilmektedir. Ailelerin bu beklentileri, çocuklarının bireysel gelişimlerini ketlemektedir. Bu norm ve tutumlarla ilgili beklentiler, ergenlerin özerkleşmesi için kazanmaları gereken otonomiyi ve benliğin güçlenmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

2.6.3.1. Toplumsal Baskı Kaynaklı Ailevi Baskı

'Toplumsal baskı kaynaklı ailevi baskı' alt teması, *'toplumsal baskı'* temasının alt teması olarak belirlenmiştir. '*Toplumsal baskı kaynaklı ailevi baskı'*, toplumsal baskıya neden olan kültürel tutumun, değer ve normların aileler tarafından

içselleştirildiğini göstermektedir. Bu alt tema, ergenlerin kimlik ve benlik gelişimini engelleyen koşulları yaratan önemli bir unsur olarak ele alınmıştır. Araştırmaya katılan katılımcılar, hiyerarşik sosyal yapının getirdiği toplumsal baskının, ailevi ilişkiler içerisinde nasıl yaşantılandığı aktarırken, içselleştirilen baskı düzeyinin kişisel sınır ihlalleri ile duygusal şiddete varabildiğini aktarmışlardır.

> Bizim kendi akrabamız intihar etti. Köyde sevdiği biri vardı kızın. 19 yaşındaydı. Kız okuyacam diyordu, beni gelip hemen istesinler demiyorum ki diyordu. "sadece onu seviyorum ve hoşlanıyorum." Kız çok seviyordu ve bunu ailesine söyledi. Söylemeyebilirdi. Aile korkusundan burda kimse bunu söylemez. Kaçıyorlardı sevgilisiyle başka yerlere, yaşayabilecekleri bir yere. Aile baskısından kaçıyorlardı. "Ailem bana kızar, beni döver, nasıl evlenirsin?". Kaçanların çoğunun yaşları 20, 22'li yaşlardır. Evet ergenlik dönemi ama bence insanlar bu yaşta akıllı davranışlar sergileyebiliyorlardı. Ama işte bu korku insanları yanlış yönlere sürüklüyor. Bu uzaktan akrabalarımda da tartışmalar oldu bu yüzden. Toplum yüzünden çıkıyor bu tartışmalar. İşte "insanlar ne der, biri gelip senin babana işte senin kızın erkeklerle geziyor falan der". Hep toplum insanları buna sürüklüyor. (Baran)

Baran görüşme sırasında, bir akrabasının ailesinin toplumsal baskı nedeniyle uyguladıkları duygusal şiddete dayanamayıp intihar ettiğini aktarmıştır. Ebeveynlerin kız çocuklarının karşı cinsle yakın ilişki kurmalarına yönelik gösterdikleri yoğun suçlayıcı tepki, ergen kız özneler tarafından içe dönük ve kendini cezalandırıcı olarak yaşantılanabilmektedir. İntihar davranışının nedenleri ruhsal ve toplumsal boyutta derinlemesine bir incelemeyi gerektirir, bununla birlikte buradaki intihar davranışını kültürden bağımsız ele almak imkansızdır. Ergen kız çocuklarının toplumsal ve kültürel katı kuralların ve sınırın olmadığı toplumsal ilişkilerin baskısı altında kalmasıyla, varoluşun ve benliğin ezilmesinin intiharı eylemini kolaylaştırdığı düşünülmüştür.

> Sık boğaz ediyorlar kızları. Bu Güneydoğu Anadolu bölgesinde olan bir şey. Mesela kimi kızlar evden çıkamıyor bile. Kendi toplumunu bile sorsanız, kendi toplumunu bilmiyor, kültürünü bilmiyor, örf adetlerini bilmiyor. Yani o derece dışarıdan, çevreden kısıtlanmış. Aileler yapıyor, çevrelerinden duydukları yüzünden. Mesela bir aile çocuğu okula yollar, çevresindekiler "okulda şöyle oluyor, böyle oluyor, okulda şöyle eğitim veriliyor, işte hocalar böyle davranıyor" derken aileler artık çocuklarını okula göndermek istemiyor. (Zelal)

Zelal, toplumsal baskı kaynaklı ailevi baskının özellikle kız çocukları üzerinde uygulandığını ifade etmiştir. Ailelerin kız çocuklarına yönelik baskıcı ve kısıtlayıcı tutumu, toplumsal düzeyde paylaşılan ve cinsiyetler arası eşitsizlik oluşturan

normlardan kaynaklandığı görülmektedir. Ailede yapısal olarak en hassas ve alt konumda konumlandırılan kız çocuğu, toplumsal ilişkilerle aktarılan bilgiler nedeniyle yoğun gözetim ve denetime maruz kalarak eğitim gibi temel haktan bile men edilebilmektedir.

> Ben 3 yıldır Nusaybin'deyim. Önceden İstanbul'daydım. İstanbul'da daha çok özgür olduğumu düşünüyorum. Şu anda bizim mahallede biri ölse diğer üç mahalle öteden duyulur bu. Ben toplumdan elimden geldiğince uzaklaşmak istiyorum. Kimsenin bana "bu bunu niye yapıyor" demesini istemiyorum. Çünkü Nusaybin toplumu gerçekten çok berbat bi toplum. Bi şey yapsan, herkes onu birbirine söylüyor ve çok abartıyorlar. Sonra o laf eve geldiği zaman çok farklı bir şekilde eve geliyor. Bunu evdekilere açıklayamıyorsun. Evdekilere söylediğinde doğrusunu sana inanmıyorlar. Mesela desen ki akşama doğru arkadaşlarınla bir yere gideceksin, izin vermezler. Çünkü daha önce seninle ilgili eve gelen haberler var. "Böyle yapmış, buralara gitmiş" falan fişman. Ondan sonra özgürlük kalmıyor. Çünkü toplum sürekli birbiri hakkında konuşuyor. Tandır köşelerinde hep bizim kadınlar olur. Dedikodu yaparlar. Ordan geçerken üzerinde güzel bir şeyler vardır, "bunun oğlu acaba nereye gidiyor, bunun oğlu acaba ne yapacak?", hep böyle bir dedikodu var. (Hozan)

Hozan, Nusaybin'li bir ailenin çocuğudur ve Nusaybin'de doğmuştur. 10 yaşına kadar İstanbul'da yaşamıştır. Hozan İstanbul ve Nusaybin'deki hayatını karşılaştırarak Nusaybin'deki insanlar arası ilişkileri eleştirmektedir. Kendisini İstanbul'da daha özgür hissettiğini belirten Hozan, Nusaybin'deki sınırların olmadığı toplumsal ilişkilerden rahatsız olduğunu aktarmıştır. Hozan'ın anlatılarına göre, Nusaybin'de sosyal alanda 'dedikodu' şeklinde paylaşılan bilgi ve yargıların, ergenlerle aileleri arasındaki ilişkileri ve iletişimi olumsuz yönde etkilediği görülmektedir.

> Bir tane kız arkadaşım vardı, biz aynı mahalledeyiz. Onun da mesela böyle bazen evlerine gidiyordum, annesi çok şen bi insan böyle. Beni, benim nasıl birisi olduğumu biliyordu. Böyle, böyle şakalaşıyorduk, laflar falan filan. Bi tek onlara gidiyordum, bi süre sonra annem dedi "gitme daha " dedi, "senin ne işin var, elalem görse sen ne dersin, gitme". Kız olduğu için öyle diyor. Ablam dışında rahatlıkla iletişim kurabildiğim, sırlarımı açıklayabileceğim hiç kimse yok. Ki zaten bu coğrafyada olacağını sanmıyorum. Çünkü bu coğrafya gerçekten çok zor. (Şiwan)

Şiwan'ın anlatılarına göre, toplumsal baskı kaynaklı ailevi baskı kız-erkek arkadaş ilişkilerinde de etkili olmaktadır. Toplumsal olarak yaşadığı kültürde, kız ve erkek çocukların arkadaşlık ilişkilerinin yadırganması nedeniyle Şiwan'ın, sosyalleşebildiği 'tek' arkadaşıyla görüşmesi ailesi tarafından engellenmiştir. Şiwan,

yaşadığı coğrafyada kültürel normlara aidiyet hissetmediği için yakın ilişki kurmaktan kaçındığını aktarmıştır.

2.7. Aile Düzeyinde Bireyselleşmeyi Etkileyen Zorluklar

'Aile düzeyinde bireyleşmeyi etkileyen zorluklar' üst temasının alt temaları *'aşırı kontrolcü ebeveyn tutumu'* ve *'ailevi kimlikle özdeşim'* olarak belirlenmiştir. *'Aile düzeyinde bireyleşmeyi etkileyen zorluklar'* üst teması, aile yapısı içerisinde oluşan ebeveyn- çocuk ilişki dinamiğinin bireyselleşmeyi engelleyen yönlerinin derinlemesine anlaşılmasını amaçlamaktadır.

2.7.1. Aşırı Kontrolcü Ebeveyn Tutumu

Ergenlik döneminde bireyselleşme süreci için özerklik ve otonomi anahtar kavramlardır. Ergen bu dönemde kişisel gelişim için özel alan ve mahremiyete ihtiyaç duyar. Katılımcıların benzer anlatılarına göre, ailelerin çocuklarının otonomi kazanmaları için gerekli olan özel alanı sağlamayıp, aksine fazla müdahale ile çocukların bireysel alanlarını kontrol etmeye çalıştıkları ve dolayısıyla bireyselleşmeyi engelleyen bir tutum sergiledikleri gözlenmiştir.

> Ailemizle de öyle. Benim ve ailemin kafa yapısı da uyuşmamaktadır. Uyuşmuyoruz bazen çok tartışıyoruz. Sürekli bir gelişim içindeyiz. Gelişim içinde olduğumuz için, biz eskiye göre gitmediğimiz için, insanlar, teknoloji sürekli geliştiği için ve bizim ailemiz daha çok geride kaldığı için o çağdaki kafa yapısına sahip olduğu için bizi anlamakta zorlanıyorlar. Mesela istediğimizi yapamıyoruz. Mesela bizim gece dışarıya çıkma gibi bir hayatımız yok. Halbuki mesela orada çok normal bir şey ama bizim burda yok, çıkamıyorsun hiçbir şekilde dışarı. (Rojda)

Rojda, ailesiyle arasındaki nesil farkının yarattığı zorlukları aktarmıştır. Rojda, ailesiyle nesil farkının getirdiği farklı düşüncelere sahip olma durumunun iletişim problemi olarak yaşantılandığını ve ailesi tarafından anlaşılmadığını düşünmektedir.

> Çok heyecanlıyım. Benden ilk sene kazanmamı bekliyorlar mı onu da bilmiyorum. Bu ilk sene üniversiteyi kazanacağımı düşünüyorlar mı? Evet, düşünüyorlar. Nereye gideceğime karar bile veriyorlar. Bazen ben böyle tedirgin oluyorum. Acaba kazanacak mıyım ki bana yer seçiyorlar, bilmiyorum. Diyorlar

> ki yakın yer olsun, uzaklara gitme, uzaklara gidersen kalamazsın oralarda, bizsiz olamazsın falan diyorlar. (Şilan)

Şilan, üniversite sınavına hazırlanmaktadır. Bu süreç içerisinde ailesi, Şilan'ın üniversiteyi onlardan uzak bir yerde okumasını istemediklerini ve bu talebe neden olarak da tek başına yaşamayacağını düşündüklerini belirtmiştir. Şilan'ın aktardığı ailesinin ifadeleri, çocuklarıyla ilgili 'güçsüz, edilgen' bir tasarıma sahip olduğunu düşündürtmüştür. Ailenin bu tasarımı ifadeleri ile yansıtması, genci 'pasif' bir konumda bırakarak kendisini bu tasarımla özdeşleştirmesine neden olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

> Bu toplumda en basit örneği vereyim; bir kızı arkadaşlarıyla gördüklerinde yanlış anlıyorlar. Yani normal bir arkadaşı, dostu, erkek arkadaşı demiyorlar ve bu bizim toplumumuzda yaygın olan bir şey. Kendi gözleriyle bile görmedikleri şeyi bile başkalarına aktarma huyları var insanların. Bu bizim toplumumuzda en çok kızları etki ediyor tabi ki. Okumayan çoğu kişiler sırf bu yüzden okuldan alınıyor. Oysa ki çağdaş bir ülkedeki bir insan ya da okumuş bir insan bi birey olarak arkadaşının olduğunu.. Yani demiyorum ki kısıtlanmasın, yasaklanmasın ama belli bir çerçeve içerisinde olmalı. (Zelal)

Zelal, Nusaybin'de yaşayan insanların kız ve erkek çocukların arkadaşlık ilişkisi kurmasına tepki gösterdiklerini ve bu tepkileri aynı kamusal alanı paylaştıkları diğer insanlara da aktardıklarını belirtmiştir. Toplum üyeleri tarafından sosyal ilişkilere yönelik önyargıların paylaşılmasının ergen öznelerin üzerinde toplumsal baskı unsuru yarattığı ve bu nedenle karşı cins akranlarıyla sosyalleşmelerini engellediği görülmüştür.

> Bir aile çocuğunu sıkboğaz ederek onu daha çok o şeye sürüklüyor. Mesela "eve gel, ders çalış ders çalış" dediklerinde o kişi sanki çok kötü bir şeymiş gibi kendisini uzak tutmaya çalışıyor. Ya da mesela "bunu yap" dediğinde, "şunu yapma" dediklerinde, ısrarla söylediklerinde o kişi inadına yapıyor. Böyle inatlaşıyor falan. (Zelal)

Zelal'in anlatılarına göre, ailelerin ergenlerin akademik hayatları üzerinden yaptıkları baskı ve müdahalelerin ergenlerin karşı gelme davranışını arttırdığı görülmektedir.

> Çok soru soran bi annem var. Her şeye karışıyor. Giyinmeme, şeyime, saçıma.. "Bunu böyle yapma, bu saç sana yakışmıyor". Ben de bundan hoşlanmıyorum tabii. Ders, okul olarak eleştiriyor. Arkadaş çevreme müdahale ediyor, diyor işte "iyi arkadaşlarla takılın", kimle arkadaş olacağıma karışıyorlar. (Diyar)

Diyar, annesinin kişisel beğeni ve arkadaş seçimleri gibi bireysel alana dair durumlara müdahale ettiğini aktarmıştır. Ergenlik bireysel sınırların değişim içinde olduğu bir dönemdir. Diyar'ın anlatısına göre, Diyar'ın özel alanına yönelik sınırlar annesi tarafından eleştiri ve müdahale yöntemleriyle denetim altına alınmaya çalışılıyor.

2.7.2. Ailevi Kimlikle Özdeşim

Ailevi kimlik fenomeni, psikanalist Alan Roland'ın (1988) 'ailevi benlik kuramı' üzerinden kavramsallaştırılmıştır. Ailevi kimlik, aileye ait değerlerin, beklentilerin özdeşleştirilmesiyle; toplumsal bağlama endeksli benlik ideali, içselleştirilmiş idealler, sosyal uyum, yoğun duygusal karşılıklı bağımlılık, duygu alışverişi, empati ve birliktelik-karşılıklılık içerisinde bir *"biz-ben"* durumunu ifade etmektedir. Katılımcılardan elde edilen anlatılarına göre, ergenlerin kimlik örgütlenmesinde hiyerarşik aile yapısının etkisiyle benliğin genişlemesini ve kimlik sınırlarının oluşmasını ketleyen bir iç içelik, yoğun yakınlık ve bağlılık, güçlü duygusal alışveriş ve içselleştirilmiş kabullenici tutumun yaşantılandığı şeklinde yorumlanmıştır.

> Babamın kalbini kırmak istemiyordum. Çünkü evet, babam dindar karakterde olsa da babamdır sonuçta yani. Kürtçede bi laf vardır, diyor, 'kan su değildir' diyor, yani, aile bağından falan söz etmek için diyor ya, o nedenle ben babamı üzmek istemedim. (Şiwan)

Şiwan derinlemesine görüşmede, babasını dini bir tarikata bağlı, muhafazakar biri olarak tanımlamıştır. Kendisi babasının isteği üzerine dini tarikatın bir etkinliğine katılmıştır ve bu deneyimden hoşlanmamıştır. Dini tarikatın etkinliğine kendi istemediği halde gitmesinin nedenini, 'babasını üzmek' istememesi olarak aktarmıştır. 'Kan su değildir' Kürt kültüründe aile bağlarının ne kadar önemli olduğunun altını çizmek için kullanılan bir deyimdir. Toplumsal bağlamda aile kavramına yüklenen anlamın, ergenlerin, ailelerinin istek ve taleplerini kendi istek ve taleplerinin önünde tutmasına neden olduğu görülmektedir.

> Ailem benim için hayatımda, her ne kadar uzak olsak da yanı başımda duracak bir sığınak gibi duruyor. Yani ne kadar uzakta bile olsam. Yani düşünsel anlamda uzakta olsam. Yani onla aynı düşünmesem, konum olarak da aynı yerde olmasam da onlara aidiyet hissimi koparamam, çünkü ailem sonuçta onlar benim. Evet, aynı düşünmeyebiliriz, tartışmalar yaşanabilir, şöyle böyle olabilir. Yani ben kendimi uzak tutmak istemem. Ailemle ilişkimi doğru tutmaya

> çalışıyorum. Çünkü yine dönüp dolaşacağım yer orası, yine sığınacaklarım onlar. Ailemsiz düşünemem. (Şiwan)

Şiwan, ailesiyle ortak düşüncelere ve normlara sahip olmasa da, ailesine olan yoğun aidiyet hissini 'sığınak' metaforuyla aktarmıştır. Sığınak, bu anlatı içerisinde özel bir anlama işaret etmektedir; çeşitli tehlikelerden korunmak için sığınılacak yer. Şiwan'ın tehlikelere karşı kendi başına var olmayı düşünemediği ve ailenin bu noktada güvenliği ve korumayı sağlayan bir kalkan işlevi gördüğü düşünülmektedir.

> Benim kendimde hem sevdiğim hem de sevmediğim bir yönüm var; fazlaca empatik bir yönümün olması. Çok empati kuruyorum. Böyle kendimi sürekli karşımdakinin yerine koyuyorum. Sürekli insanlar tarafından güzel dönüt almaya çalıştım. İnsanlar beni kötü birisi olarak bilmesin, iyi insan olarak bilsinler yani. Herhangi birinin aileme "senin oğlun şöyle yaptı, çok terbiyesiz biri" gibi şeyleri söylemesini kesinlikle istemiyorum. Bu yüzden elimden gelenden fazlasını çabaladığım için biraz daha olgunlaştım. (Baran)

Baran, insanlar tarafından 'iyi bilinmek' ve olumlu tepkiler almak için çok fazla empati kurduğunu ifade etmiştir. Baran, toplumun diğer üyelerinin kendisiyle ilgili ailesine olumsuz ifadelerde bulunmasından kaçınmak için çabaladığını belirtmiştir. Baran'ın anlatılarına bakıldığında, insanların onayını almak ve hoşlanmayacağı tepkilerden kaçınmak için uyumlu ve empatik olmaya çalıştığı görülmektedir.

> Ailem pek fazla sorumluluk yüklemediler, sadece derslerim konusunda biraz şey yapıyorlar, işte ders çalışmam falan. Bir meslek sahibi olmamı istiyorlar. Beklentileri var; doktor olmamı istiyorlar. Ve ben de bunu gerçekleştirmek için çabalıyorum. Onların beklentisini karşılamak istiyorum. Sonuçta o kadar masraf ediyorlar ve beni okutuyorlar ve karşılamak istiyorum evet. (Rojda)

Rojda, ailesinin kendisinden doktor olmasını beklediğini ve bu beklentiyi karşılamak için gayrette bulunduğunu belirtmiştir. Rojda, ailesinin beklentisini karşılamak istemesindeki nedenini eğitimi için masraflarının karşılanması ve okula gönderilmesi olarak aktarmıştır. Rojda'nın anlatılarından yola çıkılarak, ailesi tarafından okula gönderilmesini 'ayrıcalıklı bir destek' olarak algıladığı düşünülmektedir. Rojda'nın da bu ayrıcalığa karşılık vermek için ailesinin beklentisini içselleştirerek, onları memnun etmeye çabaladığı gözlenmektedir.

> Ailem çok düşünceli. Bizim kılımıza zarar gelmesini istemezler. Benim için iyi olmayacak şeyleri hep söylerler, benim için iyi olacak şeyleri hep söyler. Bir şey iyi değilse "kızım bu iyi değil, bu yanlış, yapma", eğer iyiyse "yaparsın" derler.

> Bana hep böyle yardımda bulunurlar. Benim verdiğim kararları hiç yadırgamazlar ve hiç karşı çıkmazlar. Sürekli beni anlayışla karşılarlar. (Şilan)

Şilan'ın anlatıları göz önünde bulundurularak, ergenin ailesiyle olan ilişkisini destek, bakım ve koruma temelli yoğun bir duygusal ilişki olarak algıladığı görülmüştür. Ailenin, Şilan için *'iyi olacak şeylerle'* ilgili müdahale ve davranışlarının, Şilan tarafından içselleştirilmiş olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

> Diyorlar ki yakın yer olsun, uzaklara gitme, uzaklara gidersen kalamazsın oralarda, bizsiz olamazsın falan diyorlar. Ben aileme çok düşkünüm, onlarsız kalamam, çok uzaklarda yaşayamam. (Şilan)

Şilan'ın anlatılarındaki, ailesinin kullandığı *'bizsiz olmazsın'* ifadesi ve Şilan'ın *'onlarsız kalamam'* ifadesi aile-çocuk ilişkisine dair güçlü bir bağımlılık ilişkisi içinde olduğuna işaret etmektedir. Ergenin benlik yapısının ailevi boyutta yoğun karşılıklı bağımlılık içinde olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

> Liseye giden ilk kişi olduğum için erkek sevgili ilişkilerinde bana daha çok yükleniyorlar. Bak o şeyleri yaparsan kız kardeşin de senden örnek alır diyorlar. Gerçekten bu erkek sevgili ilişkisi insanları bazen belaya da sokuyor, bazen de sokmuyor. Bilmiyorum, hiç denemedim (gülüyor), bilmiyorum o duyguyu. Annem diyor ki erkeklere güvenme, onların ne yapacağı hiç belli değil. Bana zarar verecekleri için onlardan uzaklaşmamı istiyorlar. Evet arkadaş olabilirsin ama tek başına onunla bir şeye gidemezsin, samimi olamazsın diyorlar. Ben bu konuyla ilgili onlara hak veriyorum. Çevremde böyle durumlarla karşılaştım. Erkeklere güvenip bir yerlere gidince o kızın, o çocuğun başına çok şey geldiğini duydum. Daha çok abilerle ilgili. Abisi olan kızların abileri kızabiliyor. Seni bir yerde görünce biriyle kavga ederler, sonra birbirlerini öldürürler. Abin etkilenecek, ailen etkilenecek o olaylarda. Bu olaylar oldu. O kişi seninle eğleniyor, seninle kafa buluyor da olabilir. Seninle konuşur, kandırır, duygularınla oynar ve sonra da gider. Seninle dalga geçiyor olur. Ben bu yaşlarda sevgilim olmasını istemiyorum gerçekten. Bu yaştaki insanların ilişkilerini pek ciddi görmüyorum. Sadece birbirleriyle eğlendiklerini düşünüyorum. Pek samimi olduklarını, pek ciddi olduklarını düşünmüyorum. Bence bir ilişki olgun düşüncelerle olmalı. Ciddi olurlarsa aileleri de hesaba katmaları gerekir. Ailelerin de bilgisi olmalı bu ilişkiden. Eğer gizli saklı olursa o ilişkinin devam edeceğini sanmıyorum. (Şilan)

Şilan'ın ailesi karşı cinsle ilişkideki yakınlığı yoğun bir biçimde tehlikeli ve zarar verici olarak algılamaktadır ve Şilan'a bu tür yakın ilişkilerden kaçınması için yoğun duygusal baskı yapmaktadırlar. Ailenin "a*rkadaş olabilirsin ama tek başına onunla bir şeye gidemezsin, samimi olamazsın"* ifadesinden yasaklayıcı ve kontrol edici bir tutum sergiledikleri anlaşılmaktadır. "*O kişi seninle eğleniyor, seninle kafa buluyor*

da olabilir. Seninle konuşur, kandırır, duygularınla oynar ve sonra da gider. Seninle dalga geçiyor olur" ifadelerinden ailenin ergenin karşı cinsle yakınlık kurmasıyla ilgili yaşadığı yoğun kaygının "*ben bu konuyla ilgili onlara hak veriyorum"* ifadesine göre ergen tarafından içselleştirildiği şeklinde yorumlanmıştır. Şilan'ın "*ben bu yaşlarda sevgilim olmasını istemiyorum gerçekten*" ifadesinden hareketle, ailenin beklentileriyle uyumlu tercihler yapmaya çalıştığı ve çatışmaya girmekten kaçındığı düşünülmektedir.

> Ben bilmiyorum, sonuçta benden büyükler de vardı ve hiçbir zaman babamın sözünden çıkmadılar. Benim çıkmam babam için şey olabilirdi.. Bilmiyorum.. Babam tepki verebilirdi buna. Derdi "bak kızım senin abilerin, ablaların da vardı, ben onlara doğru yolu gösterdim, kötü yola sapmamaları için ellerimden geleni yaptım ve şu anda da hepsi evli, mutlu, huzurlu. Kızım sen benim sözümden çıkarsan kötü yola düşersin ve bu yoldan kurtulamazsınız" diyorlar. Onun için ben babamın sözünden çıkmam. Sonuçta o büyük, tecrübeli, biliyor. Eğer bilmeseydi bana böyle sözler söylemez. (Şilan)

Şilan'ın anlatılarındaki "*benden büyükler de vardı ve hiçbir zaman babamın sözünden çıkmadılar" ifadesi* aile yapısındaki hiyerarşik güç ilişkilerine gönderme yapmaktadır. Babanın *"bak kızım senin abilerin, ablaların da vardı, ben onlara doğru yolu gösterdim, kötü yola sapmamaları için ellerimden geleni yaptım ve şu anda da hepsi evli, mutlu, huzurlu. Kızım sen benim sözümden çıkarsan kötü yola düşersin ve bu yoldan kurtulamazsınız"* ifadelerinden hareketle, ailenin cinselliğe dair yoğun kaygılarının, aile yapısındaki koruma, sevgi ve yakınlık ilişkisi üzerinden aktarıldığı şeklinde yorumlanmıştır. Şilan'ın "*Onun için ben babamın sözünden çıkmam. Sonuçta o büyük, tecrübeli, biliyor."* ifadesi ile ergenin hiyerarşik yapı ve aile yapısı üzerinden aktarılan cinselliğe dair bu yoğun kaygının sorgulanmadan içselleştirildiğini düşündürtmüştür. Şilan'ın anlatılarından yola çıkılarak, çocuksu özdeşimlere takılı kaldığı, ayrışma-bireyselleşme süreçlerinin devreye girmediği ve gizil dönemde görülen anne baba ile ikincil özdeşimlerin halen terk edilmediği görülmektedir; Şilan ülküleştirme savunmasına başvurarak anne babanın benlik-idealine uygun pasif bir özdeşim sergilemektedir.

> Babamın en büyük hayali hepimizin okuması. Özellikle sağlık alanında okumamız. Hemşire olmak istiyorum ben de. Ablam hemşire olduğunda babama sanki diyordu ki "erkek oğlum oldu gibi seviniyorum". Delirdi sevinçten, çok sevindi ablam hemşire olduğunda. Diyorlar ki ne isteseniz olun ama sağlık başka. Ben de annemin babamın o arzusunu yerine getirmek istiyorum. Ben annemi babamı kırmak istemiyorum. Onları sevindirmek istiyorum. (Boran)

Boran'ın da ailesinin kendisiyle ilgili olan meslek seçimine dair olan arzusunu içselleştirdiği görülmektedir. Boran'ın "*Ben annemi babamı kırmak istemiyorum. Onları sevindirmek istiyorum."* ifadesi aile-çocuk ilişkisindeki referans vermektedir.

> Ailemden farklı düşündüğüm şimdiye kadar olmadı. Bazen nasihatler veriyorlar ama biliyorum benim iyiliğim için olduğunu. Mesela çarşıda akşam çok geç saatlerde kalmamı söylüyorlar. Biliyorum benim iyiliğim için olduğunu. Geç kalmıyorum zaten. (Boran)

Baran'ın anlatılarına bakılarak, ***"ailemden farklı düşündüğüm şimdiye kadar olmadı"*** ifadesi ile ailesiyle ortak düşüncelere sahip olmasını aile yapısındaki koruma ilişkisiyle içselleştirilmiş düşünceler olduğu ve Baran'ın bu düşünceleri içselleştirerek uyumlu olmaya çalıştığı düşünülmüştür.

> Ailemi düşünerek okucam dedim, ilk olarak o hedefi koydum, okucam dedim. Dik durmaya çalıştım. O psikolojik sorunları, hani atlatmaya çalıştım. Kendime olan özgüvenim, ailemin benim arkamda olması en güzel şeydi. Her kararımda benim arkamda olması. En güzel bir şey bence yaa. Bir insanın ailesi arkasında olmadığı sürece kim olursa olsun bence hiçbir şey, o kişide hiçbir şey yaratmaz ama bir insanın ailesi onun arkasındaysa kendisine olan özgüveni daha fazla olur. "En azından benim ailem şu kararımda benim arkamda" diyebiliyor. Öyle. (Zelal)

Zelal derinlemesine görüşmede yaşadığı sosyo-politik şiddetin etkilerinden bahsetmiştir. Yaşadığı toplumsal travmayla baş etmek için kendisine akademik ve mesleki idealler koyduğunu aktarmıştır. Zelal'in anlatılarında sosyo-politik şiddet sürecinde ailesiyle olan yakın duygusal bağın ve destek ilişkisinin yaşadığı toplumsal travma için koruyucu kalkan işlevi gördüğü düşünülmektedir.

> Ben 9. Sınıfta gelirken ilk başta dedim futbolcu olucam, yeteneğim var, bi de 7 yıldır Nusaybin Belediye Spor'unda oynuyordum. Yani iyi oynuyordum. Babam da şey olarak karşıydı, hani transfer oluyorlar ya, babam diyordu işte "sen satılık mal mı olacaksın", hani böyle. Ondan sonra 10. Sınıfta dedim beden öğretmeni olucam, sonra işte alan seçimine geldik, sayısal var, dedim "eşit ağırlık", hani veli imzası da istiyorlar. Dedim "baba imzala", sonra işte dedi "sen eşit ağırlığa gidip napacaksın, sayısal daha iyi". Ben de dedim "fizik, kimya, biyolojim iyi değil", sonra işte biraz kızdı, dedi işte "eşit ağırlık daha mı iyi?", dedi "ne olmak istiyon?", dedim "beden öğretmeni". Böyle sanki, nasıl söyleyeyim.. Sanki böyle istemedi. Sonra ben de abimi aradım, abimle konuştum. Dedi "hangi alanı seçersen seç, zor gelecek hepsi çalışmadıktan sonra", sonunda ben de sayısalı seçtim, iyi olmadığım halde seçtim, çünkü eşit ağırlık seçseydim babamın bakış açısı bayağı değişecekti, inanıyorum. Babam istiyor diye seçtim sayısalı, yoksa seçmezdim, benim beden öğretmenliğiydi hedefim. (Diyar)

> Ailem tıpa gitmemi istiyor. Sayısal okuyup, tıpa git dediler. Halbuki benim sayısalım hiç iyi değildi. Bu sene o kadar zorladım ki… Aslında doktor olmayı istemiyorum. Sadece ailemin bana verdiği destekten ötürü onları kırmayıp, bu mesleği olmak istiyorum. Sadece o kadar. Önce onların arzusu, sonra benim arzum. Yani benim olan hayatımı önce aileme vermişim. Onların hayallerini gerçekleştirmeye çalışıyorum önce. Öncelikli benim hayatım olması gerekiyordu ama ben bu kararı onların desteğiyle verdim, bu saatten sonra dönmek olmaz. … Aileme borçlu hissediyorum çünkü her seferinde onlar kalkıp işe gidiyor, ben güzelce giyinip okula geliyorum. Akşam onlar eve geliyor, üstleri kirli oluyor. Ben eve gidiyorum temizim. Ben 3'te geliyorum, onlar 7'de geliyor. Yani onlar çalışıyor ben yiyorum, onlar çalışıyor, ben yiyorum gibi hissediyorum kendimi. (Hozan)

Hozan ve Diyar'ın anlatılarındaki dikkat çekici nokta, meslek seçimiyle ilgili ailelerinden farklı düşünüyor olmalarına karşı ailelerinin arzusu doğrultusunda hareket ediyor olmalarıdır. Hozan'ın, aileden aldığı desteği 'borç' göstereni ile ifade etmesi dikkat çekicidir. Hozan'ın destek almayı borç gibi yaşantılaması, anne-baba/çocuk rollerinin yer değiştirdiği şeklinde yorumlanmıştır. Anlatılardan hareketle, sanki genç özne anne babaya yardım etmelidir ve bu borcun diyeti de kendi arzusundan vazgeçme olarak ödenmektedir.

Ergenlerin ailelerinin arzusu ile kendi arzuları arasında bir çatışma yaşadıkları görülmektedir. Bir yanda ailelerinin arzusunu reddettiklerinde kaybedecekleri destek ve yakınlık, diğer yanda kendi arzusunu gerçekleştirmek gibi bir ikilem yaşantılanmaktadır. Bu ikilem sonucu Hozan ve Diyar'ın 'istediğim mesleği yapmak istiyorum ama onları kıramam' ifadeleri, bağların kaybı korkusuyla dürtüsel bir ketlenme yaşadıklarını düşündürtmüştür.

> Mesela benim annem babam beni bu yaşa kadar getirmiş, yani ben onun şeyini görüyorum babamdan. Akşam dönüyor, ya üzülüyorum mesela çalışıp geliyor, ben bir şey yapamazsam, kazanamazsam, ben çok üzülücem yağnii. O kadar beni bu yaşa kadar getirmiş, beni büyütmüş, beni okula göndermiş. Yemek paramıı, okul paramııı babam veriyor sonuçta ve ben tek değilim. O kadar kişinin parasını veriyor babam, çocuklarının parasını da veriyor. Sorumluluk var tabii ki de. (Evin)

Evin'in babası sınırlı sosyo-ekonomik koşullarla çocuklarını büyütmektedir. Evin'nin de bu kısıtlı imkanlar içerisinde ailesiyle güçlü bir birliktelik/bağımlılık ilişkisi kurduğu görülmektedir. Evin'in aile ile kurduğu bağımlılık ilişkisi içinde ailesinin zor koşullarda onu büyütüp, okula gönderiyor olmasına karşılık, ailenin beklentilerine yönelik olan uyumunu 'sorumluluk' şeklinde ülküleştirdiği görülmüştür.

> Mesela annem çok özeniyor, komşunun kızı oldu mu çok özeniyor. Böyle böyle bir bakışı var, gidiyor, gidiyor. Mesela komşunun kızı bi doktor mu oldu, diyor niye benim kızlarım da olmuyor. Biz de bizim çocukların bir şeyini eksik etmiyoruz diyor, hep o şeyi var. Böyle içi gidiyor başkaları bir şey olup, bizim olmamamız. Ben de, benim de içim gidiyor. Ben de üzülüyorum. Mesela benim ne eksiğim var ondan, ben niye bir şey olamıyorum. Ben niye annemin babamın başını kaldıramıyorum, gururlandırmak isterim tabii, niye istemim. (Evin)

Evin'in anlatılarından yola çıkarak, annesiyle bağımlılık ilişkisi içinde yoğun duygusal alışveriş içinde olmasından ötürü, annenin yaşadığı duygulardan yoğun bir biçimde etkilendiği ve kendi arzusunu annesinin bu duygularını tatmin etme yönünde yönelttiği görülmüştür.

2.8. Travmanın Yıkıcı Deneyimi

'Travmanın yıkıcı deneyimi' üst temasının alt temaları *'mağduriyet algısı'*, '*korku ve çaresizlik duyguları'*, *'belirsizliğe karşı kaygı'*, *'travmatik deneyime bağlı duygulanımın aktarılamaması'* ve *'kayıp ve yas'* olarak belirlenmiştir. Travmanın yıkıcı deneyimi üst teması altında, sosyo-politik şiddete maruz kalan katılımcıların deneyimleri üzerine aktardıkları anlatılar, toplumsal travma deneyiminin ergenin ruhsallığında yarattığı etkileri derinlemesine anlamak üzere alt temalar altında yorumlanmıştır.

2.8.1. Mağduriyet Algısı

'Mağduriyet algısı' alt teması, katılımcıların anlatıları dikkate alınarak, toplumsal travmanın ergenlerin iç dünyasında oluşturduğu etkileri anlamak üzere oluşturulmuştur. Bu alt temanın altında yorumlanan ergenlerin anlatılarına göre, yaşanan toplumsal travma, ergenlerin temel insan haklarını aşan ihlallerle, kişisel sınırların ihlali, gündelik toplumsal yaşamın güvenliğini kaybetmesi ve tüm bunların

karşısında çözümsüzlük ve eylemsizliğin getirdiği bir 'mağduriyet' durumu yaşamalarına neden olmuştur.

> Bence halk mağdurdu. Bir anlaşmazlık vardı ortada. O onunla anlaşamıyordu, o onlarla anlaşamıyordu. Mağdur olan yine halk oldu. Biz gitmeye mecburduk. Kimse evini barkını bırakmak istemez. Biz gittikten sonra televizyonlardan izledik. Her gün televizyon açıp "acaba Nusaybin'de ne oldu, acaba benim evim bozuldu (yıkıldı) mı, acaba benim dükkanıma bir şey oldu mu, acaba benim eşyalarım çalındı mı".. geldiğimizde, zaten fotoğrafları da var, insanların evi yıkılmıştı, resmen harabe yerine dönmüştü. Altınları kaybolan insanlar olmuştu. Çocukları ölen insanlar olmuştu. Biz on günlük yasakta dama çıkamıyorduk. Dama çıktığımızda okulların üzerinde, her yerin üzerinde elinde silahlı birileri vardı. Bir savaş oluyor ve siz o savaşın ortasındasınız. Dama çıkamıyorduk, dışarı çıkamıyorduk, bir evin içinde her gün, düşünün, yatıyorsunuz kalkıyorsunuz aynı şey. Yiyorsunuz, oturuyorsunuz, hapisteymişsiniz gibi. (Sarya)

> Nusaybin'de pek insan kalmamıştı yasak zamanında. Kalanlar da hiç dışarı çıkamıyordu. Yasak 24 saat sürüyordu, aralıksız 4 ay. Biz o yasakta ailecek hepimiz dışarı çıkmıştık. Bazıları kalmıştı ve çok mağdur olmuştu. Bazıları öldü. (Sarya)

Sarya, aktif savaşın içinde kalmamak için ailesiyle birlikte evlerini terk etmek zorunda kalmalarından ötürü yaşadığı mağduriyeti aktarmıştır. Sarya'nın yaşadığı mağduriyet durumu, yaşam alanını terk ettikten sonra da evlerinin savaş içerisinde zarar görüp görmediğiyle ilgili yoğun bir kaygı şeklinde yaşantılanmaya devam etmiştir. Evlerini terk etmeden önce yaşadığı 10 günlük yasak deneyimini bir savaş deneyimi olarak yaşadığını ifade eden Sarya, bu savaş deneyimini, toplumsal yaşam alanlarında silahlı insanları görmenin getirdiği kaygıyla aktarmıştır. Sarya'nın aktardığı bu kaygı, saldırgan dürtünün yoğun olduğu bu yıkıcı deneyime karşı yoğun bir zarar görme endişesi yaşadığına işaret etmektedir. "*Dama çıkamıyorduk, dışarı çıkamıyorduk, bir evin içinde her gün, düşünün, yatıyorsunuz kalkıyorsunuz aynı şey. Yiyorsunuz, oturuyorsunuz, hapisteymişsiniz gibi."* ifadelerindeki **'hapis'** göstereni dikkat çekicidir. 'Hapis' suçlu insanların gittiği bir yerdir ve Sarya'nın yıkıcı deneyim karşısında bilinçdışı bir suçluluk duygusunun tetiklendiğini düşündürtmüştür. Bu anlatıdaki toplumsal travma deneyimi, özneyi eylemsizlik bir konumda bırakan cezalandırıcı bir yaşantı olarak yorumlanmıştır.

> 12 günlük yasaktan önce bozuk bir psikolojiyle okula geliyorduk. Çünkü insanlar bir ordan bir burdan diyorlardı ki "yasak olacak, biz kaçacağız, insanlar ölecek". Biz okula gidiyorduk, okuyorduk, önümüzde bi amacımız vardı ama korkuyorduk. Ailemizden birini kaybedersek, önümüze engeller çıkarsa biz naparız korkusuyla her gün okula gidiyorduk. Bunlar sürekli bahsediliyordu. Bazılarımız sınava hazırlanıyordu, bazılarımız üniversite sınavına hazırlanıyordu. Bazılarımız ailesine ekmek götürmek için her gün çalışıyordu. Bu psikolojiyle her gün bu konuşmaları duyuyorduk. Sonra dediler ki bizim sınav ertelendi. Sınavımız 3-4 kere ertelendi. Ertelendi, biz yine gittik okula, yine çaba gösterdik. Yine ertelendi, yine çaba gösterdik. Bu sefer ertelendiğinde dediler ki -bizim de artık o hissimiz, o isteğimiz kaçmıştı zaten- biz dedik ki yok yapamıyoruz, zaten sınava giremiyoruz. Biz nasıl yapıcaz falan. Ondan sonra 4 aylık yasak çıkacak dediler. Tam o günden bir gün önce biz arabalarla öğrencileri dolmuşlara alıyorlardı. Bir dolmuşta belki 30 tane öğrenci vardı. Hepimiz o dolmuşlara sıkıştık ve bazılarımız Midyat'a, bazılarımız Mardin'e, bazılarımız Diyarbakır'a hepimiz yolcu olduk. Ailemizden uzak, bavullarımızı aldık sırf okumak için. Ailelerimiz burda kaldı, öğretmenlerimizle beraber başka yerlere gittik. Ben okulla birlikte Midyat'a gittim. Orda yurtta kalıyorduk. Annemler, ablamlar burda kalmıştı. Annem diyordu ki artık benim ayağım tutmuyor. Düşünün ki o koşuşturma içinde herkes birbirini eziyordu karınca gibi. Bizim evimiz ana caddede. O ana caddede yer yoktu senin çıkman için arabalardan. Arabaların ağzı açıktı, insanlar eşyalarını koymuştu. İnsanlar birbirinin üzerine oturmuştu sırf çıkıp kaçmak için. Arabası olmayan zaten mağdurdu. Ben insanların bi kıyafetini almadan çıkıp gittiğini gördüm. Ziynet eşyalarını bırakıp gitmişti. İnsanlar etiyle tırnağıyla yaptığı binaları bırakıp gittiler. Ben buna şahit oldum. Benim akrabalarım da bu olayı yaşadılar. (Sarya)

Sarya, 4 aylık uzun süreli yasaktan önce yapılan 3-14 gün arasında değişen kısa süreli yasaklardan ruhsal olarak olumsuz etkilendiğini ve bu kısa süreli yasaklarda ortaya çıkan savaş ortamının yarattığı belirsizlikle sevdiklerini kaybetmeyle ilgili yoğun korku yaşantıladığını aktarmıştır. Toplumsal hayatı tehdit eden, güvenlik algısının zedelendiği bu durumların içerisinde ergenlerin lise sınavlarına hazırlanmaya çalıştığını ve öğrenimlerine bu kaygılarla devam etmeye çalıştığını ifade etmiştir. Yasakların ve sıcak çatışmaların yaşandığı bu dönemde Nusaybin'de yaşayan ve okuyan öğrencilerin liseye giriş sınavları 3-4 kez iptal edilmiştir. Nusaybin'de yaşanan toplumsal şiddete rağmen okullarına devam etmeye çalışan öğrenciler için sınavlarının sürekli iptal edilmesi hüsran ve çaresizlik yaşantısı olarak deneyimlenmiştir. 134 günlük uzun yasaktan hemen önce Nusaybin'de yaşayan ve okuyan öğrenciler öğrenim hayatlarından mahrum kalmamaları için devlet tarafından ailelerinden ve Nusaybin'den uzakta bulunan yatılı okullara gönderilmiştir fakat öğrenimleriyle ilgili bir mağduriyetin yaşanmaması için yapılan bu uygulama çocukların güvenliğin olmadığı yaşam

alanlarında ailelerini bırakmak zorunda kalmalarından ötürü yeni bir travmatik deneyim olarak yaşantılanmıştır. Sarya, Nusaybin'de yaşayan insanların ve akrabalarının savaş ortamından kaçmak için evlerini ve eşyalarını bırakarak gitmelerini de bir mağduriyet olarak aktarmıştır.

> Kendimden bahsedeyim; biz ailemizle zaten çok kişiydik. Yemek alıyorduk akşama kalmıyordu çünkü o kadar insandık ki kalmıyordu, bitiyordu. Yardım diyorlardı, biz her gün yardıma koşuyorduk. Gidip adımızı yazdırıyorduk. Bizim her günümüz yardımla geçiyordu. Patates veriyorlardı, makarna veriyorlardı. Onları alıp eve geliyorduk. Bir evin içinde dört aileydik, yetmiyordu. (Sarya)

Sarya, derinlemesine görüşmede uzun süreli yasak döneminde savaşın etkilerinden kaçmak için ailesi ile gittikleri yeni yerde yaşadıkları maddi zorlukları bir mağduriyet durumu olarak aktarmıştır. Sosyo-ekonomik düzeyin düşük olduğu ve kalabalık bir aileye sahip olan Sarya, savaş döneminin yarattığı mağduriyetle yiyecek gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için yaşadıkları zorlukları çaresizlik duyguları ile aktarmıştır. Sarya'nın anlatılarındaki açlık deneyiminin, arkaik düzeydeki kaygıları tetikleyebileceğini düşündürtmüştür.

> Ben 9. sınıftaydım. Biz sürekli okula geliyorduk, diyorlardı "2. Saatten sonra okul yok. Niye? Yasak olacakmış." Okula geldiğimizde sürekli böyle olaylar oluyordu. Bir oyun gibi geliyordu artık bize, bizimle kafa buluyorlarmış gibi. Eğitimimizi kısıtlıyorlardı. "yasak olacak, herkes evlerine gitsin", sanki eğitim görmeye değil de, bir korku filmi gibiydi. Eve gidiyorduk. Rahat çıkamıyorduk, rahat gezemiyorduk. Burada kontrol noktası vardı, kimliğin yoksa geçemiyordun. Dışarıda rahat gezmek için kimliğini göstermen gerekiyor. Batıda öyle değil ki, herkes istediği gibi geziyor. Ama burada öyle değildi. Batıda kısıtlama yok ama burada var. Adaletli olduğunu düşünmüyorum. (Şilan)

Şilan, okula gittiğinde yasaklar nedeniyle eğitiminin sekteye uğradığını, sosyo-politik şiddetle birlikte eğitim hakkının da ihlal edildiğini tepkisel bir biçimde aktarmıştır. Şilan yaşadığı mağduriyeti, Batı'daki toplumsal yaşam alanıyla, Nusaybin'deki yaşam alanı arasındaki farkları karşılaştırıp, **'adaletsiz'** kavramıyla kendi toplumsal alanına yapılan muameleleri adil bulmadığı şeklinde aktarmıştır.

> Yasakta biz yurda gitmiştik Ömerli'ye. Okula gidemiyorduk. Dışarıda silah sesleri… Silah sesleri duyuyorduk. Bizim orda bir şey yoktu ama diğer arkadaşların yıkılan evleri.. Üzülüyorlardı, diyorlardı ki "evden bir şey bile çıkaramadık, hemen kaçtık gittik" mesela. Ben bunları duyduğumda üzüldüm açıkçası. Bu olayları gördüğümüzde üzülüyorduk, dua ediyorduk her zaman. Arkadaşlarımız başka yerlere gittiler. Arıyorduk onları, dertlerini anlatıyorlardı bize. Diyorlardı ki "işte Nusaybin çok güzeldi, böyle olmasaydı.." işte böyle. (Diyar)

Diyar da yasak döneminde eğitimine devam etmek için Nusaybin dışında olan Ömerli ilçesine bağlı yatılı okula gönderilmiştir. Diyar'ın okuduğu okul Nusaybin'de ve ailesiyle birlikte yaşadığı ev ise Nusaybin dışında yer almaktadır. Diyar'ın ailesi yasak sürecinde bu nedenle evlerini terk etmek zorunda kalmamışlardır fakat Diyar aynı okula gönderilen ve evleri yasak alanının içinde kalan arkadaşlarının yaşadıklarına ve üzüntüsüne ve dolayısıyla mağduriyet yaşantısına ortak olduğu görülmektedir.

> Yasak olduğunda biz Ömerli'ye yurda gittik. Ailelerimizden ayrı kaldık. Oraya gittiğim ilk gün annem babamla telefonda konuştuğumda onlar ağladı, onlar ağlayınca bana da dokundu. Ben de ağladım. İlk defa ailemden bu kadar uzak kaldım. Bi de onları özledim ilk gün. Hani böyle Suriyeli mülteciler geliyor ya, o gün kendimi onlar gibi hissettim. Kendimi öyle hissettiğim için ağladım. Onlar da bizim gibi ailelerini özlüyorlar, kimisinin ailesi öldü. Bizim yaşadığımız durum da böyleydi. (Diyar)

Diyar'ın ailesi evini terk etmek zorunda kalmasa da, Nusaybin'e yakın bir ilçede ikamet ettikleri için yaşanılan toplumsal travmadan etkilendikleri görülmektedir. Diyar, Nusaybin'de birlikte okuduğu birçok arkadaşla aynı deneyimi yaşayıp, toplumsal yaşamda güvenliğin yitirildiği bu zamanda ailesinden ayrılmak zorunda kalmıştır ve Diyar bu deneyimi gerçeklik düzeyinde bir bağlarından kopma deneyimi olarak yaşamıştır. Burada ergenlikte döneminde halihazırda var olan kayıp endişesinin reel düzeyde de yaşanmasından ötürü artan bir endişe süreci vardır. Diyar evinden, ailesinden uzakta bir okula gönderilmesini, ***"hani böyle Suriyeli mülteciler geliyor ya, o gün kendimi onlar gibi hissettim"*** ifadesinden yola çıkarak, savaş nedeniyle mağduriyet yaşayan bir grupla özdeşim kurma deneyimi olarak yaşadığı şeklinde yorumlanmıştır.

3.3.2. Korku ve Çaresizlik Duyguları

'Korku ve çaresizlik duyguları' alt teması altında katılımcıların travmatik deneyim yaşantıları karşısında yaşadıkları korku ve çaresizlik duygularının derinlemesine analiz edilmesi amaçlanmıştır.

> Mesela ilk biz sokağa çıkma yasaklarında sınava hazırlanıyorduk, sokağa çıkma yasağı olur mu korkusuyla uyuduğumuz oluyordu. Ailemizde küçük çocuklar vardı, en çok onlar için korkuyorduk "ne düşünüyorlar acaba" diye. Küçük kendisine soru soramıyor bile. (Zelal)

Zelal, uzun süreli yasağın öncesinde olan kısa süreli yasak dönemlerinde bir yandan liseye giriş sınavlarına hazırlanırken, diğer yandan uzun süreli yasağın olma ihtimalinden duyduğu korkuyu aktarmıştır. Zelal, 6 kardeşli bir ailenin en büyük çocuğudur ve kısa süreli yasakların olduğu dönemde 13-14 yaşındadır. Zelal'in anlatılarına bakılarak 13- 14 yaşında iken yasak süreciyle beraber gelmesi olası toplumsal şiddete yönelik duyduğu endişeden ziyade, ailesindeki en büyük kardeş, 'abla' olma statüsüyle kardeşleriyle özdeşleşip, onların yaşantılayacağı travma için yaşadığı endişenin altını çizmiştir. Bu durum Zelal'in yaşadığı endişeyi yansıtmalı özdeşim savunma mekanizmasını kullanarak kardeşleri üzerinden aktardığı düşünülmüştür.

> Savaş zamanı kapıya çıktığımda annem çağırıyordu, diyordu" gel, mermi seker sana gelir", sıkılıyorduk, "ne zaman bitecek" diye, korkuyorduk. Bomba patladığında bayağı bir şiddetli patlıyordu, o zaman bayağı korkuyorduk. Hep tedirginlik vardı içimizde. Her an buraya geleceklermiş gibi. O dönemlerde hep böyle tedirgin, şüpheli hissediyordum. (Diyar)

Diyar'ın evi Nusaybin'e yakın bir ilçededir. Diyar, yasak döneminde Nusaybin'de toplumsal yaşam alanını işgal eden silahlı ve bombalı çatışmaların seslerine tanık olmuştur. Diyar'ın okulunun olduğu ve şiddetin silahlı ve bombalı çatışmalarla şiddetli bir biçimde gerçekleştiği bu bölgede gerçekleşen olaylara bu kadar yakından şahit olması yoğun korku yaşantılamasına neden olmuştur. Diyar'ın "*her an buraya geleceklermiş gibi, o dönemlerde hep böyle tedirgin, şüpheli hissediyordum"* ifadeleri ile şiddetin yarattığı travmanın etkisiyle yoğun zarar görme endişesi yaşadığı görülmüştür.

> Mesela ben burdayken (yurt) onlar (ebeveynleri) nasıl acaba? Yani mesela evde rahatlar mı? Ya eve bir şey düştü mü, bomba atıldı mı? En az üç dört kez annemi babamı arıyordum her gün. Hep o anlar aklımdaydı. Mesela bazen açamıyorlardı, çok korku vardı içimde. Ne oldu? Bize de televizyon izlettirmiyorlardı. Bilmiyorduk ne oluyordu. Ee korku vardı tabi ki de içimde. Yani onları kaybetme korkusu da vardı içimde. Yaniii çok zor bir şey gerçekten. Bir annemin babamın telefonu açmaması ve sen onun durumunu bilmiyorsun. Başına bir şey gelsin, bilmiyorsun yani. Bilsen bile gidemezsin. Bir şey olsa bile gidemezsin yani. Yasak sonuçta nasıl gideceksin. Ölüm tehlikesi vardı içimde. (Evin)

Evin, uzun süreli yasak döneminde eğitimine devam etmesi için yatılı okula gönderilen öğrencilerden biridir. Evin, yatılı okula giderken, ailesi yoğun çatışmaların yaşandığı 135 günlük yasak sürecinde Nusaybin içinde yer alan evlerinden çıkamamış, savaşın içinde evlerinde mahsur kalmışlardır. Evin, yurtta geçirdiği vakit boyunca ailesinin yaşamıyla ve eviyle ilgili yoğun korku yaşadığını aktarmıştır. Evin'in ifadelerinde, ailesini yoğun kaybetme korkusuyla birlikte yaşadığı derin çaresizlik duygusunu aktardığı görülmüştür. Çaresizlik duygusuyla birlikte kendisinin de ölüm korkusu yaşadığını ifade etmiştir.

> Kendimi iyi hissetmek için kitap okurdum ama o yasak da kitap bile okuyamıyorsun çünkü sürekli silah ve bomba sesleri duyuyorsun. O an o psikolojiyle hiçbir şey almıyor kafan, yapamıyorsun, odaklanamıyorsun. Başka hiçbir şeyi düşünemiyorsun. Her an ölüm korkusuyla yaşıyorsun. Evet her insanın içinde ölüm korkusu olmalı ama bu bambaşka bir duygu. (Rojda)

Rojda'nın anlatılarına göre, yoğun çatışmaların yaşandığı dönemde yaşadığı travmatik deneyimin etkisiyle başa çıkabilmek için kitap okuduğunu aktarmıştır fakat dışarıda Rojda'nın etkisinden kaçamayacağı, içinde yoğun şiddetin olduğu bir dış gerçeklik vardır. Rojda'nın ***"o an o psikolojiyle hiçbir şey almıyor kafan, yapamıyorsun, odaklanamıyorsun, başka hiçbir şeyi düşünemiyorsun"*** ifadeleriyle yoğun çaresizlik duyguları yaşadığı görülmüştür. Rojda da çaresizlik duygusuyla birlikte yoğun bir biçimde ölüm korkusu yaşadığını aktarmıştır.

3.3.3. Belirsizliğe Karşı Korku

Belirsizliğe karşı kaygı alt temasında, yasak sürecinin bitmesi ve olağanüstü hal koşullarının nispeten kalkmasıyla birlikte ergenlerin toplumsal travma deneyiminin etkisinin devam ettiği görülmektedir. Katılımcıların anlatıları incelenerek, toplumsal travma yaşantısını birkaç kez deneyimlemiş ergenler, gelecekle ilgili korku içinde ve geleceğe yönelik herhangi bir savaş tehdidi için tetikte olduğu görülmüştür.

> Her yeri kazmaya başlıyorlar artık. Sebebini bilmiyorum. Etkileniyoruz. Caddelerimizin hepsi çamur. Yoldan gelirken bile ayakkabılarımızı günde 4-5 kez temizlemek zorunda kalıyoruz. Her an tekrar bir yasak çıkar, her an bir şey olabilir, bunun korkusuyla.. zaten haberlerde çıkıyor, televizyon izleyince haberlerde görüyoruz, her an olabilirmiş, tekrar savaş çıkabilirmiş. Suriye'yle zaten çok yakınız, olabilirmiş ve biz bunun korkusuyla yaşıyoruz ve olmaması için de dua ediyoruz. (Rojda)

Nusaybin'deki yasak sürecinde sokaklarda ve caddelerde bir çok hendek kazılmıştır. Rojda, bu nedenle yasak döneminin bitmesine rağmen sokakların ve caddelerin kazılmasıyla ilgili korku duyduğunu ifade etmiştir. Nusaybin'in Suriye'ye sınırının olması ve halihazırda Suriye'yle ilgili savaş haberlerinin çıkması da Rojda'nın yoğun bir biçimde tedirgin hissetmesine ve tekrar savaşın olma ihtimaline karşı büyük bir korku hissetmesine neden olmaktadır.

> Nusaybin'deki durumları gördükçe gitmek istiyorum. Nusaybin'de durum kötü. Haberlere bakılırsa her an savaşın çıkması bekleniyor. Olası bir savaş durumda kitaplarımı alıp gitmeyi düşünüyorum. Çünkü bu savaş durumu konuşuluyor. Seçimlerden önce veya sonrasında İpek Yolu'nun öteki tarafından insanların savaş çıkarması bekleniyor. (Hozan)

Hozan da savaşın çıkma ihtimaliyle ilgili olan haberlerden etkilenmekte olduğunu aktarmıştır. Hozan'ın anlatıları, gelecekte olası bir savaş halinde, herhangi bir atak için tetikte olduğu ve kendisini korumak için Nusaybin'den gitmek istediği şeklinde yorumlanmıştır.

> Şu dönem sakin, bir şey yok ama hep o korku var içimde. Yine burda bir şey var yani. Ne kadar düzelmiş gibi olsa da, o zamanlar unutulmaz hiçbir zaman. (Evin)

Evin'ın anlatılarına göre, toplumsal travmaya ve mağduriyete neden olan olayların etkisini kaybetmesine rağmen travmatik deneyimin yıkıcı etkisi ile korku ve şüphesinin devam ettiğini aktarmıştır. Evin'in "*ne kadar düzelmiş gibi olsa da, o*

zamanlar unutulmaz hiçbir zaman" ifadesi, travmatik deneyimi bir kez yaşayan ergenin geçmişle ilgili üzüntüsünün ve gelecekle ilgili kaygısının devam ettiği şeklinde yorumlanmıştır.

3.3.4. Travmatik Deneyime Bağlı Duygulanımın Aktarılamaması

'Travmatik deneyime bağlı duygulanımın aktarılamaması' alt temasında, ergenlerin travmanın yıkıcı deneyimi nedeniyle ruhsallıklarında yaşadıkları zorlayıcı duyguları aktarmalarını engelleyen dinamikleri incelenmiştir. Katılımcıların anlatıları incelendiğinde, bağlılığın yoğun olduğu geçirgen aile-çocuk ilişkisi nedeniyle ergenlerin zorlayıcı duyguları aileleriyle paylaşmaktan kaçındıkları görülmüştür.

> Üç yıl oldu ama hala o üç yılın etkisindeyiz, beynimizde hepsi kazılı, hepsi gözümün önünde. Kime sorsanız herkes hatırlıyordur. İnsanın içine bazen birikiyor, içinde doluyor bir şeyler. Annemize anlatamıyoruz, babamıza anlatamıyoruz, arkadaşlarımıza anlatamadığımız olaylar oluyor. (Sarya)

Sarya, yaşadığı travmatik deneyimin etkisinin hala canlı bir şekilde, yoğun olarak devam ettiğini ve bu yıkıcı etkiyi ailesiyle ve sosyal çevresiyle paylaşamadığını aktarmıştır.

> Ben ilk başlarda, olgun olmaya çalıştığım için her şeyi içimde yaşıyordum. Bir olay olursa ağlayamam ben. Çünkü ağlasam ailemin hepsi ağlar. Onların kötü hissetmesini istemiyorum. İçime atıyorum, sonra bir anda patlamaya hazır bir bomba gibi oluyorum ama patlamıyorum. Orda da kendimi frenlemeye çalışıyorum çünkü ne annemin ne babamın suçu yok burda. (Baran)

Baran'ın duygularını aktarmaması, savunma mekanizması olan rasyonalize etme savunmasını kullanarak *'olgun olmaya çalışmak'* olarak aktardığı görülmüştür. Baran'ın ***"çünkü ağlasam ailemin hepsi ağlar, onların kötü hissetmesini istemiyorum"*** ifadesinde, duygularını ailesiyle paylaşmamasının nedeni olarak, yoğun duygusal bağlılığın olduğu bir aile yapısına sahip olması şeklinde yorumlanmıştır. Baran, olumsuz duygularını ailesine aktararak onların olumsuz duygular hissetmesini arzu etmemektedir. Ailenin olumsuz duygular nedeniyle duygusal olarak çökmesinin yoğun aile bağlarının çözülmesi ihtimalini doğurması nedeniyle paylaşılmadığı düşünülmüştür.

> 15 yaşındaydım o zaman. Ağlamaktan başka hiçbir şey yapmadım orada. Kardeşlerimi üzmemek için hiçbir şekilde onların yanında belli etmemeye çalıştım. Hep içime attım. (Rojda)

Rojda, uzun süreli yasak döneminde ailesi Nusaybin'de kalırken, kendisi kardeşleriyle birlikte ailesi tarafından köyde yaşayan teyzesinin evine gönderilmiştir ve bu dönemde okula gitmemiş, kardeşlerinin bakımını tek başına üstlenmiştir. Derinlemesine görüşme esnasında yaşadığı bu deneyimi ağlayarak aktarmıştır. Rojda, 15 yaşında ilk kez ailesinden ayrı kalmış, ailesinin yaşamlarından ve yaşam koşullarından endişe duyarak, köyde kardeşlerinin bakımını üstlenmesini ve bu sorumluluğun ve sürecin ona ne kadar ağır geldiğini ve etkilediğini kimse ile paylaşamamıştır. Kardeşlerinin yanında üzüntü ve korku duygularını bastırmak zorunda kalmış ve tek başına kaldığı zamanlarda gizli gizli ağladığını aktarmıştır. Rojda'nın yaşadığı bu deneyim, annenin olmadığı kaygı yüklü ortamda, kendi endişesini bastırmak pahasına, abla rolü yerine kardeşleri için 'yaslanılacak anne' rolüne girmek durumuna itmiştir.

3.3.5. Kayıp ve Yas

'Kayıp ve yas' alt teması altında, ergenlerin maruz kaldıkları sosyo-politik şiddet sonucunda yaşadıkları kayıp ve yas deneyimlerini, katılımcıların anlatılarından yola çıkarak derinlemesine anlamak amaçlanmıştır.

> Dedem, ben ölürsem beni Nusaybin'e gömün demişti. Hacca gitmişti, kefenini bile almıştı ama kefeni bile Nusaybin'de kalmıştı. Nusaybin'e gömemedik, savaş vardı, Nusaybin'in yanında bir köy vardı oraya gömdük. O savaş psikolojisiyle zaten darmadağındık. Bi de dedemin vefatı... Dedemi gömemediğimiz için çok üzüldük. Ölüm tatlı değildir, Allah hiç kimseye, düşmanımıza ölüm vermesin, hastalık vermesin. Biz Nusaybin'e yaklaştığımızda hem dedemin ölümüne ağlıyorduk, hem de Nusaybin'i seyrediyorduk, "işte orda bizim evimiz" diye ağlıyorduk. Dedemi gömdüğümüzde bile silah sesleri geliyordu, bombalar atılıyordu. Tam yanındaydık Nusaybin'in ama giremiyorduk. Dedemi kefeniyle bile koyamadılar toprağa. (Sarya)

Sarya, uzun süreli yasak döneminde, Nusaybin'deki savaş ortamından kaçmak için ailesiyle birlikte geçici olarak taşındığı yakın ilçede dedesini doğal yollarla kaybetmiştir. Dedesini kaybettiği dönemde Nusaybin'deki sıcak çatışma ortamı etkisini devam ettirmektedir; bu nedenle dedesinin 'kendi toprağına gömülmek' isteğini

gerçekleştiremediklerini üzüntüyle aktarmıştır. Sarya, "*biz Nusaybin'e yaklaştığımızda hem dedemin ölümüne ağlıyorduk, hem de Nusaybin'i seyrediyorduk, 'işte orda bizim evimiz' diye ağlıyorduk"* ifadesinde hem aile üyelerinden yakını olan birini kaybetmenin yasını, hem de anılarının olduğu **'evinin/yuvasının'** kaybını acı bir biçimde yaşadığı anlaşılmaktadır.

> Savaştan sonra sokaklarda gezdiğimde ağladım. Buradaki insanlar, arkadaşlarım evsiz kaldı. Evler yıkıldı. İnsanların anısı vardı o mahallelerde, insanların anısı yıkıldı. Ben Nusaybin'den geçerken çocukluğumu görüyordum buralarda ama artık göremiyorum. Ben göremiyorum burada çocukluğumu. Kendi benliğimi kaybetmişim gibi düşünüyorum. Ben kendi memleketimde kendi anılarımı hatırlayamayacaksam o zaman ben niye burada yaşıyorum. Hani bir bilgisayara her şeyi yüklersin ve bir anda silinir, öyle gibi oldu. Bu yaşadıklarımız gerçekten öyle oldu. (Baran)

Baran, yasak sürecinin bitmesiyle sıcak çatışma ortamının etkisinin kaybolmasının hemen ardından sokaklarda yürürken, toplumsal yaşam alanının savaş nedeniyle tahrip edilmesine ve evlerin yıkılmasına ağlayarak tepki verdiğini aktarmıştır. Baran'ın "*ben Nusaybin'den geçerken çocukluğumu görüyordum buralarda ama artık göremiyorum, ben göremiyorum burada çocukluğumu, kendi benliğimi kaybetmişim gibi düşünüyorum"* ifadesi yaşadığı kayıp ve yas deneyiminin yoğunluğu konusunda bilgi vermektedir. Ergen, kimliğini içinde büyüdüğü kültürel nesne dünyasının yansıttığı kültürel değerlerle oluşturur ve savaş ortamının getirdiği şiddet toplumun maddi ve manevi kültürel dünyasını sarsıcı bir şekilde yıkar. Bu nedenle, Baran'ın yaşadığı kayıp deneyimi yalnızca yaşadığı ve büyüdüğü yerin kaybı değil; çocukluğun ve anıların kaybıyla gelen bir çocuk kimliğinin kaybı deneyimi olarak yorumlanmıştır. ***"Ben kendi memleketimde kendi anılarımı hatırlayamayacaksam o zaman ben niye burada yaşıyorum, hani bir bilgisayara her şeyi yüklersin ve bir anda silinir, öyle gibi oldu"*** ifadeleri Baran'ın aidiyet kurduğu yeri ve çocukluğun anılarıyla oluşturduğu çocuk kimliğini kaybetmesiyle birlikte yaşama yüklediği anlamın da kaybını yoğun bir şekilde yaşantıladığı görülmüştür. Tüm bunlarla birlikte, yaşanan yıkıcı deneyim karşısında edilgen bir pozisyonda kalınarak, denetlenemeyen saldırgan dürtüye karşılık benliğin zayıflaması söz konusudur.

> Burada gerçekten çok üzücü olaylar yaşadık. Kaybettik eşyalarımızı, evlerimiz yıkıldı, akrabalarımızla aynı evde yaşamak zorunda kaldık. Sıkıntı çektik maddi ve manevi açıdan. Gerçekten çok sıkıntı çektik. Ölümler oldu. Benim dedem öldü. Yaşlıydı, kaybettik. Kuzenim vardı, benim annem onu çok seviyordu. Onu kaybettik, o da benim yaşlardaydı. Hastalıktan dolayı, hastaydı ve hastaneye gitmesi gerekiyordu ama izin verilmedi. İmkanlar çok kısıtlıydı burda. Yapılamadı. O da öldü gitti.. Böyle şeyler yaşanınca, olunca insanı hayata bağlayacak hiçbir şey kalmıyor. Böyle durumları görünce.. Böyle bir hayat gerçekten hiç hoş değil. Kendimi sürekli diğer dışarıdaki insanlarla karşılaştırdığımda buradaki değerli değil. Bir yandan çok şey yaşamış oluyorsun, tecrübe oluyor ama bir yandan da onların yaşadığı hayat çok daha güzel yani. (Rojda)

Rojda, savaşın getirdiği yıkım karşısındaki kayıp deneyimini somut ve ruhsal boyutlarıyla yaşantıladığını aktarmıştır. Savaş sırasında ölümlere dolaylı olarak tanık olmasının dışında, ailesinden sevdiği yakınlarını, dedesinin ve kuzenin kaybını da yaşadığını ifade etmiştir. Nusaybin'deki yasak dönemi insan haklarını ihlal eden şartları da içinde barındırıyordu. Rojda, ağır yasak şartları içerisinde dedesinin hastaneye götürülmesine izin verilmediğini aktarmış, bu nedenle, bir yerde dedesinin yaşama ihtimalini yasak sürecinin getirdiği insan hakları ihlali nedeniyle kaybetme şeklinde deneyimlemiştir. Rojda'nın "*imkanlar çok kısıtlıydı burda, yapılamadı, o da öldü gitti"* ifadesinde yasağın ağır koşulları nedeniyle dedesinin bu şekilde kaybetmiş olmanın kendisinde yarattığı derin çaresizlik duygusu yadsınamaz bir gerçeklikte görülmektedir. *"Böyle şeyler yaşanınca, olunca insanı hayata bağlayacak hiçbir şey kalmıyor, böyle durumları görünce. Böyle bir hayat gerçekten hiç hoş değil"* ifadeleri Rojda'nın yaşadığı travmanın, ruhsallığında varoluşsal bir kaygı yarattığı görülmektedir. Kendisini sürekli 'dışardaki insanlar' dediği, Nusaybin'de bu şiddete maruz kalmayan grupla karşılaştırdığında kendi yaşamının değerli olmadığını düşündüğünü aktarmıştır. Rojda'nın duygusal yükü ağır olan bu ifadeleri, yaşadığı kayıp ve yas deneyimiyle birlikte yaşamın anlamı ve narsistik değersizlik ile ilişkili derin bir varoluşsal kriz yaşantıladığı görülmektedir.

> Beni rahatsız eden şey hani mesela buraların yıkılması, insanların psikolojisi. Beni bunlar rahatsız ediyor. Giden insanlar arıyorlardı, ağlıyorlardı, diyorlardı "oralar nasıl?", diyorduk "silah sesleri geliyor çarşıdan". Onlar da diyordu "hey gidi Nusaybin, keşke böyle olmasaydı". Diyorlardı "10 sene artık eski haline gelmez"." (Diyar)

Diyar yas deneyimini, toplumsal yaşam alanının tahribi ve Nusaybin'de yaşayan insanların savaşın etkisiyle gerçekleşen kayıp deneyimleri üzerinden aktarmıştır. Yıkım ölüm ve kayıp endişelerini tetikler, tamir imkanının tasarımlandırılamaması ruhsal aygıtta çöküş ve çaresizlik duygulanmına neden olmaktadır. Diyar'ın anlatılarından, toplumsal alanı paylaştığı insanların yaşadığı derin kayıp deneyiminin Diyar'ın kendi kayıp ve yas deneyimini etkilediği görülmüştür.

> O kadar mesela ben o evde yaşadım, tamam benim evime bir şey olmadı ama anneannemin evine oldu. O kadar anı var. 20-25 yıllık evleri bozuldu. O anılar var. Değil evin bozulması, anılar var. Mesela benim evim gitseydi, anılarım gitseydi benim psikolojim bozulurdu. Çocukluk hallerimi o evde hatırlıyorum mesela. Anılar unutulmaz. (Evin)

Evin, yasak ve savaş sürecinde kendi evlerinin zarar görmemesine rağmen çocukluk anılarının olduğu anneannesinin evinin zarar görmesini çocukluk anılarının kaybı olarak yaşantıladığını ifade etmiştir. Evin'in ***"anılar unutulmaz"*** ifadesiyle yaşadığı kaybın yasını halen tutmakta olduğu görülmektedir.

> Yasaktan sonra bir tat kalmadı. Öncesinde ailecek giderdik gezerdik, şimdi yapmıyoruz pek. Hiç tat kalmadı yani, hiç tat kalmadı. (Evin)

Evin'in ifadeleri, yasak döneminden sonra yaşanan büyük kayıpların yasının aile olarak halen tutulduğu şeklinde yorumlanmıştır. Yasaktan önceki sosyal hayatlarının artık olmadığı, "*hiç tat kalmadı"* ifadesiyle yas nedeniyle yaşama yönelik libidinal yatırımın zayıfladığı görülmüştür.

> Mardin'de yasaklar döneminde taşındık, her şey benim için o zaman başladı. Dönüm noktası oldu benim için. Daha önce burada yaşıyorduk. Daha sonra biz böyle oraya taşındığımızda benim için dönüm noktası oldu. Ben herkesten ayrı kaldım. Ben o zamanlarda da yani depresyonlara girdim. Depresyonda olduğumu bilmeden depresyon yaşadım. (Şiwan)

Şiwan'ın yasak nedeniyle ailesiyle birlikte taşınmasının kendi ruhsallığında yarattığı etkiyi 'dönüm noktası' ifadesiyle ne kadar derin yaşantıladığı görülmektedir. Taşınmasıyla birlikte Nusaybin'de var olan sosyal ilişkilerinin kaybıyla depresyon yaşadığını ifade etmiştir. Şiwan'ın "*depresyonda olduğumu bilmeden depresyon yaşadım"* ifadesi, bu yıkıcı bir travmatik deneyimi 14 yaşında, henüz duygusal farkındalığı yeterince gelişmediği, yaşadıklarını ve hissettiklerini tam anlamlandıramadığı bir dönemde yaşamış olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

3.4. Yıkıcı Deneyimlerin Kimlik İnşasına Örseleyici Etkisi

'Yıkıcı deneyimlerin kimlik inşasına örseleyici etkisi' üst temasının alt temaları *'etnik kimlik ve dışlanmışlık algısı', 'öteki gruba yönelik öfke'* ve *'aktarılan travma'* olarak belirlenmiştir.

3.4.1. Etnik Kimlik ve Dışlanmışlık Algısı

Etnik kimlik, toplumsal yaşam içerisinde bireyin kendisini kültürel sistemin yapı özellikleriyle taşınan, köken, inanç, mit, tarih ve gelenek gibi kültür unsurlarının paylaşılmasıyla oluşan ve aidiyet kurduğu kolektif kimlikle ifade etmesini sağlayan bir olgudur. 'etnik kimlik ve dışlanmışlık algısı' alt teması, katılımcıların etnik kimliğe ilişkin temsillerinin derinlemesine anlaşılmasını amaçlamaktadır.

> İstanbul'un insanları Nusaybin'den daha biraz kibar, tabii okumuşlar, bilmişler ama gittiğimde hoş da karşılanmadığım bir yer. Mesela bir yere gidiyorsun, kimliğini gördüklerinde, Nusaybin'i gördüklerinde daha bir başka tiple bakıyorlar insanlara. (Boran)

Boran'ın ifadeleri, İstanbul'da yaşayan insanların belli özelliklerini Nusaybin'de yaşayan insanlarla karşılaştırarak bir tür ülküleştirme yaptığı şeklinde yorumlanmıştır. Boran, Nusaybin'de yaşayan, ortak etnik kimliğe sahip olduğu insanların belli özelliklerinden daha çok ideal özelliklere sahip olan 'İstanbul'da yaşayan insanlar' tarafından hoş karşılanmadığını aktarmıştır. Boran'ın ifadeleri, sosyal hayatta 'öteki' gruplar tarafından yapılan ötekileştirmenin narsistik değersizlik duygulanımı tetiklediğini göstermektedir.

> Bizim Karasu'da, Sakarya'da arsalarımız var, fındık arsaları. Her sene işçiler geliyor, orada çalışıyor, ben de başlarına gidiyorum. O işçiler olmasa ben çok dayak yerdim oralarda. Aktaş diye bir köyü var, yukarda. Oranın insanları Kürt dedin mi, onları boğmak istiyorlar. Yani yapabilseler, yaparlar. Çoğu sefer işçilerle gittiğimizde işçilere saldırdılar. Babamın çoğu işçilerine saldırdıkları oldu taşlarla. (Boran)

Boran'ın anlatısında değersizlik duygusu ile başa çıkabilmek için narsistik savunmaya başvurduğu görülmüştür: "arsalarımız var, babamın işçileri". Karasu'da, Karasu'da yaşayan insanlar tarafından yaşantıladığı olumsuz deneyimleri aktarmıştır.

"*Aktaş diye bir köyü var, yukarda, oranın insanları Kürt dedin mi, onları boğmak istiyorlar* " ifadesi, Baran'ın etnik kökenine yönelik düşmanca bir tutum algıladığı şeklinde yorumlanmıştır. Baran'ın "*o işçiler olmasa ben çok dayak yerdim oralarda"* ifadesi, kendi etnik grubundan insanların koruması olmaması ihtimalinde, etnik kimliği nedeniyle 'diğer grup' tarafından zarar göreceğine dair düşünceye sahip olduğunu göstermektedir. Baran, "*babamın çoğu işçilerine saldırdıkları oldu taşlarla"* ifadesiyle 'diğer grubun' ortak etnik kimliğe sahip olduğu insanlara zarar verdiğini aktarmıştır.

> Kendimi dışlanmış hissettim bu olaylarla, sanki ben bu ülkenin çocuğu değilim. Bu ülkede doğdum, büyümedim sanki. Bazen hatta bu Türkiye'nin dışına da çıkmak istedim. Uzaklaşmak istedim Türkiye'den. Çünkü ben Türkiye milletinin çocuğuyum ama sanki onlardan değilim. Sanki Türkiye'li değilim. Sanki başka bir şeyim. Böyle yapıyorlar Kürtlere. Sanki bu toprakların insanı değilim. (Boran)

Boran, Nusaybin'de yaşanan sosyo-politik şiddet sonucunda, kendisini 'ülke' içerisinde dışlanmış hissettiğini aktarmıştır. "*Uzaklaşmak istedim Türkiye'den"* ifadesi, Boran'ın yaşadığı dışlanmıştık hissiyle baş etmek için kendisini toplumdan geri çekmek/izole etmek istediği görülmüştür. Baran'ın "*ben Türkiye milletinin çocuğuyum ama sanki onlardan değilim"* ifadesi de, Baran'ın yaşadığı ülkede kendisine yer edinme ve varlığını kabul ettirmeyle ilgili duygusal boyutta bir zorluk yaşadığına işaret etmektedir. Genel olarak anlatıyı incelediğimizde, Boran'ın büyüdüğü ülke içerisinde yaşantıladığı toplumsal travma nedeniyle toplumsal aidiyet duygusuyla ilgili bağlarının zayıfladığı ve 'öteki tarafından tanınma' ihtiyacının karşılanmadığı düşünülmüştür. Bu durum narsistik hasar yaratmaktadır.

> En kötü yer Erzurum. Ablam orada hemşirelik okudu. Orada Kürt demeye korkuyoruz. Erzurum' ablamı ziyarete gittim. Sokakta Kürt desen, zaten haberlerde de çıktı, Erzurum'da bi çocuğu, adamı öldürmüşler, dayak atmışlar Kürt diye. Erzurum nalet bi yer. Valla ben tiksindim o yerden. Ablam okulu bitirdi, şimdi oranın yüzünü bile görmüyor. Selam Allah'ın selamıdır. Erzurum'da Kürt'üm desen selamını geri çevirirler. (Boran)

Boran, ablasını ziyaret amaçlı gittiği Erzurum'da etnik kimliği nedeni ile yaşadığı rahatsızlığı ve kaygıyı aktarmıştır. Boran, Erzurum'da yaşayan insanların Kürt etnik kimliğine sahip insanlara karşı ötekileştirici, dışlayıcı ve düşmanca tutumlar sergilediğini aktarmıştır. Bu nedenle Erzurum'a gittiğinde etnik kimliği nedeniyle zarar görmekten korktuğunu ifade etmiştir. Boran'ın "*Erzurum nalet bi yer. Valla ben*

tiksindim o yerden" ifadesi, bastırılan saldırgan dürtünün işareti olarak yorumlanmıştır. "*Haberlerde de çıktı, Erzurum'da bi çocuğu, adamı öldürmüşler, dayak atmışlar Kürt diye"* ifadesinde, endişeye neden olan saldırgan dürtü karşısında rasyonalizasyon (akla uygun hale getirme) savunmasının devreye girdiği görülmüştür.

> Kürtler için diyorlar, "işte siz böylesiniz", bana da dokunuyor. Rahatsız oluyorum. Benim tek söylemek istediğim herkes el ele birlik olursa daha güzel olur. Kimse kimseyi dışlamasın. Türk'üyle, Kürt'üyle, Arap'ıyla daha güzel olur. Hepimiz birlik olursak çok daha güzel şeyler olacağına inanıyorum. (Diyar)

Diyar, etnik kökeniyle ilgili yaşadığı ötekileştirmeden duyduğu rahatsızlığı aktarmıştır. "*Benim tek söylemek istediğim herkes el ele birlik olursa daha güzel olur, kimse kimseyi dışlamasın"* ifadesi, Diyar'ın ulus düzeyinde toplumsal aidiyet ilişkisi kurmaya ve ulus düzeyinde kendi kimliğiyle tanınmaya yönelik olan ihtiyacını göstermektedir.

> Ömerli'dekiler daha çok Türkçe ve Arapça biliyorlardı. Biz de arkadaş ortamında hep Kürtçe konuşuyoruz. Anlaşamıyorduk, onlar gidiyordu mesela. Kendi aralarında Arapça konuşuyorlardı, diyorlardı işte "bunlar Kürtler", belki küfür de ediyorlardı ama biz onların yanına gittiğimizde Türkçe konuşuyorduk mesela. Dışlama durumu biraz vardı. (Diyar)

Diyar, yasak döneminde Ömerli'deki yatılı yurtta kendi etnik kimliğine ve diğer etnik kimliğe sahip akranlarıyla yaşadığı deneyimi aktarmıştır. Diyar'ın, ortak etnik kimliğe sahip Nusaybin'li arkadaşlarıyla kendi aralarında Kürtçe konuşmaları, kolektif kimliğin unsurlarının kişilerarası ilişkilerde, bireyleri birbirine yakınlaştıran ve aidiyet duygusuyla birlikte korunma ve güven duygusu veren bir olgu olarak düşünülmesini sağlamıştır. Diyar'ın diğer etnik kimliğe sahip akranlarının, Arapça dilinde konuşmaları ise Diyar'ın dışlanmış hissetmesine ve kendi etnik kimliğine dair hakaret içeren sözlerin söylendiğine dair bir varsayımı düşünmesine neden olmuştur.

3.4.2. Öteki Gruba Yönelik Öfke

'Öteki gruba yönelikı öfke' alt teması, katılımcıların kolektif grubuyla birlikte yaşantıladığı kitlesel travma karşısında, bu yıkıcı travma deneyimiyle başa çıkabilmek için travma yaşamayan 'öteki gruba' yönelik duyduğu öfkeyi derinlemesine anlamayı amaçlamaktadır.

> Ben burda olan olayların batıda da olmasını isterdim. Batı'daki insanların da görmesini, bu konuyu anlamasını isterdim. Çünkü onlar bizi anlamıyor. Burda olan olayları duymamış insanlar var. Burda olan olayları bilmezler. Burada küçücük bir çocuğa bile sorsanız size baştan sona anlatır. Ben buradaki olayların Batı'daki insanların umurunda olduğunu düşünmüyorum. Çok duyarsız kaldılar. Umurlarında olsaydı, bu kadar şey oluyor, bir şeyler yaparlardı. Bir engel koyarlardı önüne. Nedenini sorarlardı ama pek umurlarında olduğunu düşünmüyorum. Bence herkes ayaklanmalıydı ve bu olan olaylara karşı bi dur demesini isterdim. İnsanlar bu olaylara duyarsız kaldılar. Sadece kulaklarını ve gözlerini kapadılar ve sessiz kaldılar. (Şilan)

Şilan, Nusaybin'de yaşanan kolektif şiddetin, Batı'da da yaşanmasını istediğini aktarmıştır. Şilan'ın "Batı'daki insanların da görmesini, bu konuyu anlamasını isterdim, çünkü onlar bizi anlamıyor" ifadeleri, kendi kolektif grubuyla birlikte deneyimlediği toplumsal travmanın etkisiyle çaresizlik, mağduriyet ve grup olarak yalnız hissetme yaşantılarıyla ilişkili olduğu düşünülmüştür. Şilan'ın, savaş koşullarının yarattığı yıkıcı travmatik deneyim sonucunda, kendi saldırgan dürtüleri ile benlik arasında yaşadığı içsel çatışma, saldırgan dürtüler, yok edilme ve zarar görme endişeleri yoğun bir biçimde görümektedir. "Ben buradaki olayların Batı'daki insanların umurunda olduğunu düşünmüyorum" ifadesi, Şilan'ın 'öteki' tarafından korumadan ve güvenlikten mahrum kalarak, grup kimliği üzerinden değersiz kendilik yaşantısına neden olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Şilan'ın bu anlatıları aktarırken duygulanım düzeyinin yoğun olduğu görüşmeci tarafından gözlenmiştir.

> Yasaktan önce daha çok sevecendim, daha çok insanları dinlerdim, daha çok saygılı davranırdım insanlara. Daha çok mesela, hani önyargılı dedim ya, hiç önyargılı olmazdım daha. Önyargılarım daha çok yasaktan sonra oldu. Çünkü ben de isterdim onların da acı çekmesini. Ben yalan söylemiyorum. Ben de isterdim Batılılar da şeyi, aa, şey yapsın mesela. Onlar da baba- anne korkusu yaşasınlar, evinin korkusunu yaşasınlar. (Evin)

Şilan'ın "*ben de isterdim onların da acı çekmesini, onlar da baba- anne korkusu yaşasınlar, evinin korkusunu yaşasınlar"* ifadesi, yaşadığı endişe ve ruhsal acıyla baş etmek, kaygısını azaltmak ve benliği korumak için kapsayıcı işlevin (ötekinin desteği) eksikliğinde kullandığı sadistik nitelikte düşlemler olarak yorumlanmıştır. Şilan'ın anlatıları, kitlesel yıkıcılığın etkilerini kolektif grubuyla paylaşmasının travmatize edilmiş mağdur grup temsili oluşturmasına neden olduğunu düşündürtmüştür.

3.4.3. Aktarılan Travma

'Aktarılan travma' alt teması, etnik grup üyeleri tarafından paylaşılmış travma yaşantısının nesilden nesile aktarılmasının bireyin algısında nasıl temsil edildiği anlamayı amaçlamaktadır.

> Biz yaşadığımız olaylardan dolayı, dört aylık yasak diyoruz, dört aylık savaş diyoruz ama geçmişte de bu olaylar oldu. Annelerimiz babalarımız da yaşadı. Biz bilmiyorduk bunu. Mesela şimdi büyüklerimize sorsanız anlatırlar. Dünyada tabi ki savaşlar oluyor, açlıklar oluyor. Bazen annemler bahsediyordu. Annemlerin zamanında da savaş olmuş. Yani sadece Güneydoğu'da olmuş. Bilmiyorum hangi savaş olmuş ama ülke içinde bir kavgaymış. Diyorlardı ki "savaş oluyordu, biz korkuyorduk çıkmaya, kapının önüne çıkamıyorduk, siz gene iyisiniz, size bir şey olmadı". Bunları yasaktan önce söylüyorlardı bize. Annem mesela diyordu ki "Ben yukarı çıkıyordum, elinde bir silahlı adam gördüm. Kim olduğunu bilmiyordum. Ben çocuktum, çok korktum." Diyordu ki "bana şeker uzatıyordu, ben korkuyordum. O korkuyla aşağıya indim." Dedemler diyorlardı ki "evimizi dağıtıyorlardı, kim olduğunu bilmediğimiz insanlar. Biz kapıya çıkmaya korkuyorduk. Bir gün kapıya çıktık, kapımızın önünde ölü bi adam bulduk. Her gün eylemler oluyordu. Biz bazen onların arasında kalıyorduk. İstemsizce kalıyorduk onların ortasında." Anlatıyordu yani işte, "Yedi çocuklu bir ailenin evinde babaları öldürüldü gözlerinin önünde. Bizim komşumuzdu." diyorlardı. Biz şaşırıyorduk işte, "Dede anneanne siz nasıl bu psikolojiyi kaldırdınız? Siz nasıl dayandınız?", diyorlardı; "Bazen insan bir şeylerin üstesinden gelmeli" falan, biz çok şaşırıyorduk, nasıl oldu da bu olaylar olduğunda kimse bir şey demedi? Kimse demedi neden böyle oluyor, neden sadece Güneydoğu'da oluyor? Ondan sonra biz böyle düşünürken 12 günlük yasak çıktı. (Sarya)

Sarya'nın annesinin, "Ben yukarı çıkıyordum, elinde bir silahlı adam gördüm. Kim olduğunu bilmiyordum. Ben çocuktum, çok korktum." ifadeleriyle çocukken yaşadığı savaş ortamının etkilerini kendi travmatik deneyimi üzerinden aktardığı görülmektedir. Sarya'nın dedesinin ifadelerinde geçmişte yaşadığı yıkıcı travmatik deneyimlerin yarattığı travmayı ve kaygıyı torununa aktardığı görülmektedir. Sarya'nın "Biz şaşırıyorduk işte, "Dede anneanne siz nasıl bu psikolojiyi kaldırdınız? Siz nasıl dayandınız?"" ifadeleri aile dinamiği içerisinde güçlü duygusal alışverişin ile travmanın yarattığı duygusal etkilerin nesilden nesile aktarıldığı ve bu aktarımın ergeni duygusal boyutta etkilediği görülmüştür. Sarya'nın "Biz çok şaşırıyorduk, nasıl oldu da bu olaylar olduğunda kimse bir şey demedi? Kimse demedi neden böyle oluyor, neden sadece

Güneydoğu'da oluyor?" ifadeleri Sarya'nın Günaydoğu'da yaşayan ve aidiyet kurduğu etnik grup üyeleriyle bir travma ve mağdurluk deneyimi paylaştığı düşünülmüştür.

> Annemin babamın zamanında da savaş olmuş, onlar gençken de olmuş, savaş görmüşler. Bizim yanımızda fazla konuşmuyorlar ama konuşmalarına gerek yok, zaten biliyoruz. Diyorlar ki "Sizin yanınızda konuşsak, siz de gidip başka yerlerde konuşsanız, sizin düşmanlarınız var, siyaset konuşursanız başınız derde girer, işiniz zora düşer. Siz zannediyorsunuz ki herkes sizin gibidir ama herkes sizin gibi değil. Herkesin yanında siyaset konuşmayın. (Evin)

Evin, geçmişte ailesinin yaşadığı toplumsal travma deneyiminin ailesi tarafından kendisine sözel olarak aktarılmasa da, bu travma deneyiminin bilgisine sahip olduğunu aktarmaktadır. Evin'in aktardığı ailesinin ifadelerinde, geçmişte yaşadıkları travmanın içeriğini aktarmasalar da, travmanın tetiklediği zarar görme endişesini hala taşıdıkları görülmüştür. Evin'in ifadelerinde, ailesinin geçmişte yaşadıkları travmatik deneyimin içeriğinin bilgisi çocuklara zarar vereceğini düşünmeleri nedeniyle konuşmaktan kaçındığı ve kendi zarar görme endişelerini çocuklarına aktardıkları görülmüştür.

BÖLÜM 4. TARTIŞMA

4.1. Sonuçların Tartışılması

Çalışmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen bulgular ışığında, her bir üst temaya ait alt temaların birbirleriyle ilişkisellikleri gözetilerek toplumsal travma deneyimi ve kimlik algısı bağlamında bütünsel bir yaklaşımla yorumlanacak ve tartışılacaktır.

4.1.1. Toplumsal ve Aile Düzeyinde Bireyselleşmeyi Etkileyen Yapısal Zorluklar

Toplumsal ve ailevi yapı, öznelerin içine doğduğu, etkisinden kaçınamadığı ve içinde kendisini var ettiği alanlardır ve bu alanlarda kültüre bağlı olarak paylaşılan ortak değerler, normlar ve tutumlar sosyal ilişkiler aracılığıyla özneler arasında dolaşıma girer (Cuche, 2013). Grup dinamiğinin varlığı toplumsal yapıya içkin bir olgu olması nedeniyle, kültürel düzeyde paylaşılan unsurlar toplumu oluşturan her bir bireyi kendi öznellikleri bağlamında etkilemektedir (Freud, 1921). Ergen öznelerin kimlik algılarının araştırıldığı bu çalışmada, kimlik inşasının bireysel olduğu kadar kolektif alanın da etkisinde olduğu görülmektedir.

Ergenlik döneminde bireyin öznel kimliğinin sınırlarını çizebilmesi ve otonomi kazanabilmesi için özerkleşme alanına ihtiyacı vardır (Winnicott, 1975). Nusaybin'de yaşayan ve okuyan ergen öznelerle yapılan bu çalışmada, katılımcıların görüşmelerinin analizi sonucunda, Nusaybin'de geleneksel kültüre ait bir toplumsal yapılanma ve aile yapılanması olduğu görülmüştür. Geleneksel kültüre ait ataerkil yapılanma ile kişiler arası ilişkiler güç hiyerarşisi üzerinden yapılanmaktadır (Fişek, 1991, 1993, 1995). Katılımcıların anlatılarına göre ataerkil yapının en çok etkilediği temalar; 'kuşaklararası hiyerarşi' ve 'cinsiyetler arası tutumlar'dır. Toplumda kuşaklararası hiyerarşi, özneler arasında alt-üst statükoları yaratmakta ve bireylerarası ilişkiler geleneklere göre

belirlenmektedir (Fişek, 2018). Buna göre aile ve hatta toplum düzeyinde yaşı küçük olan bireyin söz hakkı yoktur, kişisel kararlar veremez, istek ve tercihlerinde ailenin ve toplumun beklentilerine uygun hareket etmek zorundadır. Bu durum, ergen öznelerin varoluşlarının, ihtiyaçlarının ve taleplerinin toplum ve aile üyeleri tarafından yeterince tanınmadığını, dolayısıyla gelişimsel zorluklarla birlikte benliğin gelişimini engellediği düşünülmüştür.

Ergenlik dönemi ebeveyn ve ergen arasındaki beklentilerin farklılık gösterebildiği bir dönemdir ve bu nedenle ebeveyn-ergen arasında sıkça çatışma yaşanması normaldir (Parman, 2000). Nusaybin'de yaşayan katılımcıların anlatıların çoğunluğunda aileleriyle çatışmalardan kaçındıkları ve isteklerini bastırmak pahasına bu beklentileri gerçekleştirmek için yoğun bir çabaya girdikleri gözlemlenmiştir. Bu durum ergen öznenin bu hiyerarşi ilişkisini bir yerde eleştirip, sorgularken, bir yerde bu yapıya teslim olarak, içselleştirdiklerini düşündürtmüştür. Gençlerin, ailenin katı sınırlarla örülen üstbenlik kural ve normlarıyla yoğun özdeşim içinde olmaları, anne-baba imgelerinden ayrışmamış benlik tasarımına işaret etmektedir.

Kuşaklararası hiyerarşinin getirdiği diğer önemli sorun ise sosyal ilişkilerdeki iletişimin niteliğini olumsuz yönde etkilemesidir. Katılımcılar, aile içinde yeterince dinlenmediklerini ve fikirlerine önem verilmediği düşüncesiyle aileleriyle açık iletişim kurmaktan kaçındıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, hiyerarşik yapının ergenin bir özne olarak arzu ve düşüncelerini paylaşacak alanın yaratılmasını engellediğini göstermektedir. Gençlerin aile tarafından 'birey' olarak tanınmasını engelleyen bu durum, öznenin narsistik boyutta kendine yönelik libidinal yatırımı zorlaştırdığı düşünülmüştür.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, toplumsal yapı ve aile düzeyindeki hiyerarşik güç ilişkilerinin yarattığı kural ve sınırlardan en çok etkilenen grubun ergen kız özneler olduğu tespit edilmiştir (Fişek, 2018). Ataerkil sistemin yarattığı cinsiyet eşitsizliği, aile düzeyinde de içselleştirilmiş bir şekilde ebeveyn- çocuk ilişkisine yansımaktadır. Katılımcıların ifadelerine göre, kız çocuklarına yönelik katı ve kısıtlayıcı tutum gerek toplum üyeleri, gerekse aile üyeleri tarafından yoğun bir şekilde sahiplenilmektedir. Toplumsal değerlerle bütünleşik bir yapıda olan aile yapısı içerisinde, kız çocuklarına yönelik yoğun bir duygusal baskı söz konusudur. Bu baskı

özellikle sosyalleşme alanlarında ve karşı cinsle kurulan yakınlık bağlamında kendisini göstermektedir. Kız çocukları aile üyeleri tarafından 'koruma' kaynaklı olarak sürekli gözetim ve denetim altında tutulmaktadır. Bu kadar yoğun ve katı sınırlarla örülen gözetim, ergen kız özne tarafından bireyselleşme sürecini engelleyen ve benliğin gelişimini zorlaştıran bir durum olarak yaşantılanmaktadır (Carlson, & Grossbart, 1988). Ebeveynlerin özellikle kız çocuklarına yönelik bu tutumu 'aşırı kontrolcü ebeveyn tutumu' teması olarak da incelenmiştir. Araştırmaya katılan ergen kız katılımcılar sıklıkla toplumsal düzeyde paylaşılan kadın-erkek rollerinin eşitsizliğine atıfta bulunarak, erkeklerle aynı haklara sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Özneler kimlik aracılığıyla özerkleşmeyi sağlayan hak ve olguları elde ederler (Birraux, 2003). Kız katılımcıların cinsiyet nedeniyle toplum ve aile tarafından belli haklardan men edildiklerini düşünmeleri, bu deneyimi bir 'kimlik' reddi olarak yaşantıladıkları şeklinde yorumlanmıştır. Bu durum kız çocuklarını, toplumsal yapı içerisindeki ilişkilerde narsistik değersizlik yaşamasına neden olduğu düşünülmüştür.

Kız çocuklarına yönelik aşırı engelleme ve yoğun baskının en yıkıcı olduğu alan ise karşı cinsle kurulan romantik ilişkilerde kendisini göstermektedir. Katılımcıların ifadelerine göre, aileler kız çocuklarının romantik ilişkilerine yönelik aşırı tepki ile birlikte duygusal şiddet boyutunda baskı yapmaktadır. Bu nedenle, narsistik kırılganlığın yoğun olduğu ergenlik döneminde, ailesi ve toplum tarafından bu deneyime maruz kalan ergen kız çocuklarının duygusal şiddeti kendilerine yönelterek, kendini cezalandırıcı bir biçimde intihar girişimi ve hatta eylemi boyutunda gözlenmektedir. Ebeveynlerin kız çocuklarına yönelik olan yoğun baskısı özellikle ergenlik döneminde önemli bir risk oluşturmaktadır. Henüz benliğin yeterince gelişmediği bu dönemde, ailenin çocuğa yönelik yıkıcı tavrın ergen tarafından içselleştirilmekte ve yoğun bir suçluluk duygusu yaratmaktadır. İntihar davranışının nedenleri ruhsal ve toplumsal boyutta derinlemesine incelemeyi gerektirir, bununla birlikte birçok kuramcının intiharla ilgili buluştukları ortak nokta ise kültürden bağımsız ele alınamaz oluşudur. Fransız sosyolog Emile Durkheim (1897), bireyin adetler, gelenekler, töre, dinsel, siyasal kurallar ve alışkanlıklardaki katı kurallarla aşırı toplumsal bütünleşmişliğinin baskısı altında kalmasının intiharı kolaylaştırdığını söylemiştir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, bireyselleşmeyi engelleyen yapısal zorluklar üst temasının alt teması olarak belirlenen 'toplumsal baskı', hiyerarşik yapıyla birlikte bireyler arası ilişkileri sınırlandıran bir olgu olarak tespit edilmiştir. Nusaybin'deki toplumsal ve ailevi düzeydeki geleneksel yapı, hiyerarşik yapı içinde alt sınıfta konumlandıran ergen özneler üzerinde tahakküm kurarak bireysel sınırları ihlal ederken, ergen öznelerin diğer bireylerle olan ilişkisel mesafelerini baskı yoluyla denetlemektedir. Ataerkil toplum yapısı, toplulukçu ve yoğun bağlılık ilişkileri içinde kolektif olana sürekli vurgu yapar ve öznelerin topluluk normlarından bağımsız değerlere sahip olmasını grup dinamiğini tehdit eden bir unsur olarak görmektedir (Suistola ve Volkan, 2018). Bu duruma göre, ergen özneler içinde yaşadıkları toplumda kendilerini 'özgür hissetmediklerini' belirterek maruz kaldıkları sosyal engellenmenin yarattığı olumsuz duyguyu tarif etmişlerdir. Bu durum, aile ve toplum düzeyinde paylaşılan katı tutum ve yasakların denetleyici bir üstbenlik işlevi gördüğü şeklinde yorumlanmıştır. Üstbenliğin işlevi koruyucu ve dürtüleri yapılandırıcı olmasıdır. Buradaki önemli nokta; üstbenliğin koruyucu işlevine yönelik gösterenler grup bağlılığı ilişkileri üzerinden aktarılırken, aynı üstbenliğin farklı katı sınırlara işaret eden gösterenlerinin benliğin gelişmesi için ihtiyaç duyulan alanı engellemesidir.

Tutucu ve katı denetim unsurlarının güçlü olduğu ailelerde, toplumsal baskıya neden olan kültürel tutum, norm ve değerlerin yoğun bir şekilde özdeşim yoluyla içselleştirildiği görülmektedir. Aile üyeleri tarafından içselleştirilen ve benlik gelişimini ketleyen bu unsurlar, ergen öznelere yansıtılarak, ergenlerin bu sınırlara uymasını baskı yoluyla zorunlu kılmaktadır. Araştırmaya katılan on katılımcıdan ikisi, görüşmeler sırasında aileler tarafından yapılan yoğun duygusal baskının kız çocuklarının intihar etmelerine neden olduğunu belirtmiştir. Aile dinamiği içerisinde, bireysel sınırların ortadan kalkması ve aileler tarafından aktarılan katı üstbenlik kuralları en çok ergenlik dönemindeki kız çocuğunu zorlamaktadır. Ebeveynlerden gelen aşırı cezalandırıcı ve suçluluk hissettiren tutumların, ergen kız özneler tarafından yıkıcı bir şekilde deneyimlendiği görülmektedir.

Öznenin kimlik inşası statik olmayan, gelişen ve karmaşık bir dinamik örgütlenme süreci olarak tanımlanmaktadır (Marcia, 1993). En genel anlamıyla bireyin 'ben kimim?' sorusuna verdiği yanıt olarak kavramsallaştırılan kimlik kavramı, öznenin farklı dönemlerde ve farklı yapılar içinde farklı tanımlarla kendisini ifade

etmesine olanak tanır (Kroger, 2003). Bu durum kimliğin çok yönlü ve karmaşık bir yapıda olmasıyla ilişkilidir (Atak, 2011).

Çalışmaya katılan ergen öznelerin kimliğe dair temsilleri incelendiğinde, katılımcılarının çoğunun ailevi kimlikle yoğun bir özdeşleşme içinde oldukları görülmüştür. Ailevi kimlikle özdeşim, toplumsal bağlama bağlı benlik ideali aracılığıyla aileye ait ideallerin, değerlerin, beklentilerinin veyahut katı sınırların içselleştirilmesini içerir (Roland, 1988). Burada söz konusu olan, özneye öznel kimlik kazandıracak olan bireyselleşme sürecini engelleyen bir bütünleşik ilişki olarak tarif edilmiştir (Fişek, 2018). Katılımcılar tarafından aile kavramı; destek, bakım ve koruma temelli bir yoğun bağlılık, yakınlık ve bağımlılık ilişkisini betimleyen temsillerle ifade edilmiştir. Bu durum, katılımcıların 'ben-öteki' ayrımını engelleyerek, öznel kimlik sınırlarını belirlemesini zorlaştırmaktadır. Katılımcıların anlatılarında, bir yandan güçlü bir biçimde kendi değer ve ihtiyaçlarına göre yaşama arzusu görülürken, diğer yandan aile kavramına atfedilen temsillerle ailevi kimliği yoğun bir biçimde yatırım yapıldığı görülmüştür. Aile dinamiği içindeki katı hiyerarşik yapının, ergenin kendi ideallerine ve değerlerine göre yaşamasına izin vermeyerek, ergeni ailevi kimlikle özdeşim kurmaya zorladığı düşünülmüştür. Katılımcıların anlatılarında, aile olgusu dayanak olan güvenli bir üst olarak temsil edilmektedir. Bu durum, ergenin ailevi kimlikle özdeşim kurmayı reddetmesiyle; aile içindeki yakınlıkla gelen bağları ve güvenliği kaybetme endişesini beraberinde getirmektedir. Bu nedenle ergen öznelerin çoğu, bilinçdışı olarak, arzu ve ideallerini yok sayma pahasına çatışmadan kaçınmaya ve bir uyuma zorlanmaktadır. Ergen öznelerin kendi öznel kimlik sınırlarını çizme ihtiyacı içindeyken, ailevi kimlikle yoğun özdeşim içindedirler. Bu durumun, ailenin yansıttığı üstbenlik temsillerinin, ergenlerde bağların kaybı endişesi ile 'benlik ideali' olarak temsil edildiğini düşündürtmüştür.

Araştırma sonuçlarına göre; geleneksel ve ataerkil kültürel unsurların etkisiyle toplumsal ve ailevi düzeydeki örgütlenmeler içerisinde var olan ergenler, bu yapıların getirdiği katı sınırların etkisiyle özerkleşememekte ve kendi kimliklerinin öznel sınırlarını çizmekte zorlanmaktadırlar. Katılımcıların ortak söylemi, aile yapısı içerisinde çocuksu özdeşimlerin terkedilmediği (Jacobson, 1968) ve ayrışma-bireyselleşme süreçlerinin (Bowlby. 1969) tamamlanmadığı bir duruma işaret

etmektedir. Ergenlerin, anne-babaların toplumsal yapı temsilleriyle oluşturdukları benlik idealine uygun edilgen bir özdeşim sergiledikleri düşünülmüştür.

4.1.2. Travmanın Yıkıcı Deneyimi

'Travmanın yıkıcı deneyimi' üst teması Nusaybin'de gerçekleşen sosyo-politik şiddete maruz kalan katılımcıların, bu travmatik deneyimi nasıl yaşantıladıkları ve anlamlandırdıkları üzerine yoğunlaşmıştır.

Sosyo-politik şiddetin yarattığı travmatik deneyimin yıkıcı etkisi bazı psikanalitik kuramcılar tarafından 'düşünülmemiş ve düşünülmez olan' (Puget, 1987) olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu kavramsallaştırma bize yıkıcı deneyimin etkisinin sınırlarının tahayyül edilmez boyutlarını çağrıştırır. Savaşın getirdiği yıkıcılık sadece maddi ve manevi kültürel nesnelere saldırmaz, bireyin temel yaşam hakkını da tehdit eder. Bu noktada, savaşa maruz kalan özneler için gerçek anlamda bir 'hayatta kalma' ve 'yok olma' ikilemi söz konusudur. Özneler denetlenemeyen ve etkisinden kaçınamadığı yoğun bir yıkıcılığın karşısında ruhsallığı aşan ve varoluşu tehdit eden bir deneyim yaşantılamışlardır.

Çalışma bulgularında, katılımcıların yaşadığı toplumsal alanda gerçekleşen sosyo-politik şiddet, aynı coğrafyaya ve toplumsal kimliklere aidiyet nedeniyle toplumsal boyutta yaşantılanan bir deneyim sürecine işaret etmektedir (Gampel, 2014). Görüşme sırasında, katılımcıların toplumsal travma deneyimini paylaşırken 'ben' yerine 'biz' söylemini kullanarak, travmanın bireysel düzeyde olan etkilerinden ziyade, toplumsal düzeyde paylaşılan etkilerine vurgu yaptıkları görülmüştür. Derin görüşmeler sırasında, görüşmeci tarafından katılımcılara yaşadıkları deneyimin bireysel boyutlarını anlamak üzerine yöneltilen sorularda, katılımcıların bir çoğunun travmanın etkilerinin bireysel boyutlarını aktarırken zorlandığı ve bazı katılımcıların zaman zaman kaçındığı gözlemlenmiştir.

Kitlesel yıkıcılık karşısında 'mağduriyet' yaşantılayan ergen öznelerin, toplumsal travma deneyiminin etkilerini bireysel belleklerinden çok toplumsal bir bellek içine yerleştirerek aktarmaları, yaşadıkları deneyimin bireysel boyutta sembolize edilemez oluşunu düşündürtmüştür (Roussillon, 1998). Bu durum, sosyo-politik şiddetle gelen yoğun saldırgan dürtünün ruhsallığı aşan boyutuna işaret etmektedir. Buradaki

saldırgan dürtü, ‘öteki’ ve ‘kültür’ ilişkisi içerisinde anlamlandırılması gereken bir olgudur (Laplanche, J., 2004).

Katılımcıların anlatılarına göre, sokağa çıkma yasaklarıyla birlikte, bir-iki gün içinde ilçede yaşayan insanların eşyalarını ve evlerini bırakarak zorunlu göçle başka yerlere kaçmak zorunda olmaları, toplumsal alanın şiddetle işgal edilmiş olması, bu süreçte ailelerin yaşadığı maddi ve manevi zorluklar ve öğretim gören ve sınava hazırlanan öğrencilerin ailelerinden ayrılarak başka ilçelerdeki yatılı okullara gönderilmesi ‘mağduriyete’ neden olan yaşantılar olarak ifade edilmiştir. Temel insan haklarını ihlal eden yasak koşulları karşısında temel düzeyde yaşam haklarını korumaya çalışan insanlar, sınırlı hareket ve imkanlar dahilinde, yaşadıkları deneyimi korku ve çaresizlikle gelen bir ‘mağduriyet yaşantısı’ olarak konumlandırmışlar. Benliğin henüz yeterince gelişmediği ergenlik döneminde, denetlenemeyen şiddet karşısında yaşantılanan ‘çaresizlik’ ve ‘yok olma duygusu’ söz konusudur. Yıkıcı dış gerçeklik, ergen öznelerin ruhsallığını işgal ederek, savunmasız ve motor çaresizlik durumu içinde bırakmakta, bu eylemsizlik deneyimi ergen öznelerin ruhsal çaresizliğinde ifade bulmaktadır (Freud, 1921).

Nusaybin’de süresiz olarak başlayan yasak sürecinin bitmesi ve olağanüstü hal koşullarının nispeten kalkmasıyla birlikte, katılımcılarla yapılan görüşmelerde yaşadıkları travma deneyiminin etkisiyle süregiden bir biçimde kendilerini tehlikede algıladıklarını ve her an bir savaş ihtimalinin gerçekleşeceğine dair kaygılarının olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum sosyal şiddete maruz kalan ergen öznelerin güvenlik algılarının zedelendiğinin ve ‘tekinsiz’ (Freud, 1919) bir toplumsal alan içinde yoğun zarar görme endişesi ile günlük hayatlarını devam ettirmeye çalıştırdıklarını göstermektedir. Katılımcıların ifadelerinde, yaşadıkları yıkıcı deneyimin etkilerini aileleriyle ve sosyal çevresiyle paylaşamadıkları görülmüştür. Ergen öznelerin, ailevi kimlik aracılığıyla aile üyeleri ile kurdukları bağımlılık ilişkisi ve kayıp endişesi ile bu ruhsal ıstıraba neden olan duyguları paylaşmaktan kaçındıkları düşünülmüştür. Ergen özneler, acı yüklü duyguları aileleriyle paylaşarak onlara acı vereceklerini düşünmektedirler.

Sosyo-politik şiddetin toplumsal alanda deneyimlenmesi ‘kayıp ve yas’ deneyimlerini de beraberinde getirmektedir. Kayıp, özne için önemli olan bir nesnenin

yitirilmesine karşılık gelen bir yaşantıdır ve kaybın karşında zorunlu olarak verilen yas tutma tepkisi dış gerçeklikle uyum sağlama işlevi görmektedir (Volkan, 2008). Araştırmada yer alan katılımcıların ifadelerinde, kayıp deneyiminin tanıdıkları kişilerin yitirilmesinin dışında, yaşadıkları toplumsal alana ait nesnelerin, kişisel belleklerini var eden imgelerin, narsistik değerin ve güvenlik algısını da içerdiği görülmektedir. Katılımcıların anlatılarında, şiddetin bıraktığı korkunç ve acı dolu anıların yıkıcı izleri, kayıplara dair imgeler olarak (hapis, sığınak vb.) canlı bir şekilde hatırlandığı görülmüştür. Derinlemesine görüşmeler sırasında, bu yıkıcı gerçekliğin aktarımında yoğun duygulanımlar yaşantılandığı gözlemlenmiştir. Yas bir süreci gerektirir ve kaybedilen nesneleri ve imgeleri bırakmak için bu süreci yaşayıp, bağları çözüp, yaşam faaliyetlerine devam edebilmek için kayba dair deneyimini dış gerçeklikle bütünleştirilmesi gereklidir (Volkan, 2017).

4.1.3. Yıkıcı Deneyimlerin Kimlik İnşasına Örseleyici Etkisi

Çekirdek kimliğin gelişimi bireyin ‘ben’ ve ‘öteki’ ayrımı yapabilir bir yetiye gelmesiyle oluşmaktadır (Mahler, 1968; 1975). Bireyler, öncelikle çocukluk döneminden itibaren anne babalarıyla özdeşim kurarak çekirdek kimliklerini, daha sonra içinde yaşadıkları toplumun ideallerini içselleştirerek grup kimliklerine sahip olurlar. Bireysel kimlik ve grup kimliği birbiriyle ilişki halinde, öznenin varoluş sürekliliği duygusu içinde bütünleştirilir. Özdeşim, bir nesneyle duygusal olarak bağlanmanın ilk biçimidir, bu nedenle grubu oluşturan bireylerle de bağlanmayla birlikte gelen bir duygudaşlık söz konusudur. Geniş grup kimliğini tehdit eden durumlar, grup üyeleri tarafından bireysel boyutta bir örselenme deneyimi ve çekirdek kimliklerine yönelik bir tehlike olarak duyumsanabilmektedir (İlhan, R.S.& Çevik, A., 2003).

Nusaybin’de yaşayan popülasyonun çoğunu ‘Kürt’ etnik kimliğine sahip bireyler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcılar, sıklıkla etnik kimlikleri nedeniyle diğer insanlar tarafından ötekileştirici tutumlara maruz kaldıklarını ifade etmiş, bu nedenle kendi toplumsal alanlarının dışına çıktıklarında zarar görme endişesi yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ergen özneler, bu tür yaşantıları aynı ulusu paylaştığı bireyler tarafından yansıtılan bir ‘dışlanma’ deneyimi olarak aktarmışlardır.

Katılımcıların bazılarının ifadelerine göre; 'ötekiler'den gelen dışlayıcı tutumun kimi zaman fiziksel bütünlüğü tehdit edecek yoğunlukta bir şiddet olarak algılandığı görülmektedir. Birey, varoluşunu öteki tarafından tanındığı ve yer edinebildiği sosyal alan içerisinde gerçekleştirebilir (Butler, 2005). Toplumsal düzeyde etnik kimlikleriyle tanınma ve kabul edilme deneyimi yaşayamadıklarını ifade eden katılımcıların, toplumsal düzeyde ulus ile kurdukları duygusal aidiyet bağlarının zedelendiği görülmüştür. Ergen öznelerin etnik kimlikleri nedeniyle yaşadıkları 'dışlanmışlık' algısı, kimlik inşasının en yoğun yaşandığı bu dönemde, ruhsal işleyişte gerçekleşen bir 'narsistik hasar' olarak yorumlanmıştır (Çevik, 2007), .

Sosyo-politik şiddetin yıkıcılığı ruhsal bütünlüğü sarsacak boyutta yaşantılandığında, bireyin maruz kaldığı saldırgan dürtüler ötekine yönelik öfkede kendisini gösterebilir (Suistola ve Volkan, 2018). Toplumsal travmanın benliği yaralayıcı, çaresizlik ve mağduriyet yaşantısına neden olan etkisi ötekine öfkenin yoğun olduğu söylemlerde gözlemlenmiştir. Katılımcılardan bazıları yaşadıkları acı yüklü deneyimi, Batı'da yaşayan insanlar tarafından yaşantılanmasını istediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların söylemleri, kendilerini tehdit eden saldırgan dürtünün misilleme yoluyla sadistik düşlemleri tetiklediğini düşündürtmüştür. Bu durum, benliğin yıkıcı saldırgan dürtü karşısında benliği ve kimlik sürekliliğini koruma ihtiyacı olarak yorumlanmıştır. Buradaki önemli nokta, katılımcılar tarafından öfkenin hedef nesnenin 'Batı'dakiler' oluşudur. Çalışmaya katılan ergen öznelerden bazıları, yaşadıkları şiddetin 'Batıda'kiler' tarafından görülmediğini ve umursanmadığını düşündüklerini, bu nedenle yaşadıkları deneyimin yıkıcılığının ancak yaşanarak anlaşılacağını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu söylemleri, bilinçdışında yıkıcı saldırgan dürtünün zarar görme endişesi ile 'Batı'dakilere' yönelmesi olarak yorumlanmıştır.

Literatürde toplumsal travma ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, sosyo-politik şiddetin yıkıcı etkisinin travma deneyimine maruz kalan bireylerin ruhsallığını aştığı ve bu travmatik deneyiminin özdeşim yoluyla sonraki kuşaklara aktarıldığı görülmektedir (Brenner, 2001, 2004; Volkan, Ast ve Geer, 2002; Gampel, 2005). Katılımcılardan bazıları; kendilerinden önceki kuşak olan aile üyelerinin, kendi çocukluk ve gençlik dönemlerinde etnik kimlikleri nedeniyle yaşadıkları kaygı ve çaresizlik içerikli travmatik anıları anlattıklarını ifade etmişlerdir. Kendilerinden önceki kuşakların anlattıkları bu travmatik deneyimler, ergen öznelerin ruhsallığına nesiller arası

iletilmektedir. Ergen özneler, kendilerinden önceki kuşakların çaresizliklerini, kaygılarını ve tutulmamış yaslarını özdeşim yoluyla bir 'travma mirası' olarak üstlenmektedirler. Bu durum, ergen öznelerin grup kimliğini paylaştığı diğer kuşakların 'yaralanmış kimlik algılarıyla' özdeşim yolunu açmaktadır.

4.1.4. Temaların Bütünü Üzerinden Toplumsal Travma Deneyimin Ergenlerin Kimlik Algısına Etkisinin Yorumlanması

Bu araştırma ile nitel araştırma ilkeleri gözetilerek; toplumsal travma yaşantısı olan ergenlerin kimliğe ilişkin zihinsel temsillerini, öznel travma deneyimini nasıl anlamlandırdıklarını ve bu travma deneyiminin kimlik inşasına etkisi bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgular, bütüncül ve bağlamsal bir kavrayışla ergenlerin toplumsal travma yaşantısının kimlik inşasına ve algısına etkisi bakımından yorumlanacaktır.

Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerin yorumlayıcı fenomenolojik analiz sonuçlarına göre, ergenlerin kimlik temsillerinin toplumsal düzeyde sosyal ve ailevi yapılardan yoğun bir şekilde etkilendiği bulgulanmıştır. Araştırmadan elde edilen verilere göre, Nusaybin bölgesindeki hakim geleneksel ataerkil yapı, ergenlerin kimlik inşası sürecinde bireyselleşmeyi zorlaştıran unsurları beraberinde getirmektedir. Ergenlik dönemindeki kimliğin inşa süreci, ebeveyn tasarımlarının temsilleriyle kazanılmış kimlikten kopuşu ve ergen öznenin yeni bedensel ve ruhsal gerçekliği içinde kendiyle ilgili yeni tanımlamalar yapmaya çalıştığı süreci kapsamaktadır (Erikson, 1980). Ergenlerin sağlıklı bir biçimde öznel kimliklerini kazanabilmesi için ebeveyn temsillerinden ayrışması zorunludur, fakat Nusaybin'de geleneksel ataerkil yapının temsillerinin içselleştirilmesiyle oluşan aile yapısı ergen özneler üzerinde katı sınırlar dayatmakta ve bireysel sınır ihlalleri getirerek ergen öznenin özerkleşmesini engellerken, bireysel kimlik sınırlarını çizmesini de zorlaştırmaktadır. Psikanalitik bir kavrayışla, ergen öznelerin kimlik inşası sürecini narsistik işleyiş üzerinden ele alırsak, toplumsal ve ailevi düzeyde gerçekleşen bu sınır ihlalleriyle dayatılan katı sınırlar ergen öznelerin kendiliğe yaptıkları libidinal yatırımın ve kimlik keşfi için ihtiyacı olan otonomi alanının engellenmesi anlamına gelmektedir. Toplum ve aile üyeleri tarafından ergen öznelere yönelik bu kısıtlayıcı tutumlar zayıf benlik algısı ile birlikte narsistik

hasara neden olmaktadır. Zayıf benlik ile kendine yönelik libidinal yatırımın yeterince yoğun olmaması ergen öznenin kimliğinin sınırlarını belirlemesini zorlaştırdığı düşünülmüştür.

Araştırmada, ataerkil düzenin hakim olduğu tahakküm yüklü katı yapı, hem toplumsal hem de ailevi boyutta grup kimliği temsillerini işaret ederek bağımlılık ilişkileri kurduğu görülmüştür. Bu yapı grup üyelerinin birbirine kuşak hiyerarşisiyle bağlı kalmasıyla, toplumsal düzeyde paylaşılan kurallara uymaya zorunlu kılmaktadır. Katılımcıların söylemlerinde, aile yapısındaki hiyerarşik ilişkilerin ebeveynler tarafından duygusal bağlılık, koruma ve güvenlik gibi gösterenlerle temsil edildiği düşünülmüştür. Bu durumun, öznelerin bilinçdışında kayıp endişesini yoğun bir şekilde tetiklenmesine işaret etmektedir. Katılımcıların söylemlerinde, bir yandan toplumsal ve ailevi yapıya dair eleştirel bir yaklaşımla sorgulama süreci görülürken, diğer yandan yapıların getirdiği kurallara uymak için yoğun bir çaba gösterdikleri görülmüştür. Bu ikilem durumu, ailevi bağların kaybına yönelik endişeye nedeniyle gelen bir uyumu ortaya çıkarmaktadır. Ergenlik döneminde aanne baba imgelerine yapılan libidinal yatırımın önemli bir miktarının bu imgelerden çekilip, kendiliğe ve dış yeni yatırım nesnelerine (sevgili, arkadaş vb.) yönelmesi beklenirken, bu katılımcılarda anne baba imgelerinin ülküleştirildiği düşünülmüştür. Ülküleştirilen anne baba idealleri, benlik ideali olarak ruhsallıkta temsil edilmektedir.

Bireyselleşme ancak ‘öteki’ ile güvenli bir mesafenin oluşturulmasıyla ve ayrışma gerçekleşebilir, fakat araştırmaya katılan ergenler tarafından bu mesafenin ‘tehlikeli’ olarak algılandığı düşünülmüştür. Ergenlerin bu mesafeyi tehlikeli bulmasına, ebeveynleri ile erken dönem nesne ilişkileri üzerinden ‘bağlanma’ ve ‘ayrılma’ süreçlerinde yaşadıkları bir takılmanın neden olabileceğini düşünülmüştür. Burada söz konusu olan diğer önemli nokta, ailevi düzeydeki grup kimliğinden ayrışmanın ergenin ruhsallığında yarattığı anksiyetedir. Katılımcıların söylemlerinde, aile üyeleriyle kurdukları ilişkileri bireysel ilişki boyutundan ziyade grup ilişkisi temsilleri üzerinden aktarmışlardır. Bu durum, ergenlerin aileleriyle bireysel kimliklerinden çok grup kimlikleri üzerinden ilişki ağları geliştirmesine neden olduğu düşünülmüştür.

Nusaybin’de gerçekleşen sosyo-politik şiddet, katılımcıların söylemlerinde toplumsal alanda yaşanan ve paylaşılan bir travma deneyimi olarak aktarılmıştır. Ergenlik dönemine kadar, toplumsal ve aile yapısı içerisinde yeterince ‘özneleşemeyen’

ergenlerin, böylesine yıkıcı bir deneyimi yalnızca fiziksel boyutta değil, kimliklerine yönelik, 'ötekilerden' gelen bir saldırı olarak algıladıkları düşünülmüştür. Katılımcıların, sosyo-politik şiddeti etnik kimlik temsilleri üzerinden varoluşlarına dair bir 'tanınmama' ve 'dışlanma', dolayısıyla bir 'kimlik reddi' olarak yaşantıladığı düşünülmüştür. Ergen öznelerin etnik kimlik temsilleri nedeniyle maruz kaldıklarını düşündükleri şiddet ve saldırgan dürtülerin, grup kimliği üzerinden 'narsistik yaralanma' şeklinde çekirdek kimliklerine yerleştiği şeklinde yorumlanmıştır.

Ergen öznelerin etnik grup üyeleriyle paylaştıkları toplumsal travmanın yarattığı çaresizlik ve mağduriyetin, ergen öznelerin etnik grubuyla olan aidiyet bağının ve özdeşimin güçlenmesine neden olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Bireysel boyutta yıkıcı saldırgan dürtü karşısında yaşanan çaresizlik ve savunmasızlık, ergen öznelerin kendi etnik gruplarını dışsal bir dayanak, güvenli bir üst olarak görmesine neden olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların söylemleri, üç yıl önce yaşadıkları bu acı dolu, yıkıcı travmatik deneyimin izlerinin ve etkilerinin bugün halen devam etmekte olduğunu göstermektedir. Ergenlik döneminde olan ve kimlik inşa sürecini yoğun olarak yaşayan bu öznelerin, yaşadıkları bu travmatik deneyimin etkisiyle grup kimlikleriyle kurdukları ilişkiyi yalnızca soyut temsillerle açıklamak yetersiz bir kavrayışa neden olabilir. Bu ergen öznelerin ortak ifadelerinde; etnik kimliklerine dair narsistik değersizlik ve zarar görme endişesine dair söylemler dikkat çekmektedir. Ergenlik dönemine içkin olan ruhsal gerilimle birlikte dış gerçekliğin kaygı verici olması, öznelerin kendilerini destek olacak ilişki örgütlenmelerinin içinde olmayı zorunlu kılmaktadır. Ergen özneler bu ilişki örgütlenmelerini, en güvenli gördükleri ortak etnik kimliğe sahip üyelerle kurabilmekte, libidinal nesne yatırımının büyük bir miktarını bu üyelere yapmak zorunda kalmaktadır. Bu durum tanınma ve kabul edilme deneyiminin etnik grup içerisinde yaşantılandığına işaret etmektedir. Bu noktada ergen özneler için bir ikilem ortaya çımaktadır; içerisinde bütünüyle öznel çekirdek kimliğiyle var olamadığı bir grup ve öteki tarafından tanınmanın mümkün olmadığı bir durum söz konusudur. Öteki tarafından tanınmanın ve kabullenmenin olmadığı sosyal ilişkilerin ergenlik dönemindeki narsistik kırılganlığı tetiklemesiyle birlikte varoluşsal bir krize neden olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle ergen öznelerin, düşünsel düzeyde kendilerini toplum ve aile yapısı içerisinde, ortak değerleri paylaşmak konusunda ayrı bir konuma

yerleştirmelerine rağmen; ilişki bağları ile kurulan güvenlik ve varoluşsal sürekliliği kaybetmemek adına grup kimliğinden ayrışamadıkları ve dolayısıyla kendi öznel kimlik sınırlarını tam olarak çizemedikleri görülmüştür.

4.2. Araştırmanın Sonuçları

Bu araştırmanın amacı, toplumsal travma yaşantısı olan ergenlerin toplumsal travma deneyimlerini incelemek ve bu toplumsal travma deneyiminin kimlik algılarına etkisini anlamlandırmaya çalışmaktır. Bu çalışma nitel araştırma yöntemin ilkelerine uygun olarak yürütülmüş; kimliğe ilişkin temsillerin ve toplumsal travma yaşantısını etkileyen değişkenlerin anlaşılması ile birlikte travmatik deneyimin bireyin ruhsallığındaki etkilerinin sosyal, gelişimsel ve psikanalitik bağlamda bütüncül bir yaklaşımla incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın örneklemi 16-18 yaş arasında, Nusaybin'de yaşayan ve okuyan lise öğrencileri arasından 5 kız-5 erkek olmak üzere 10 katılımcı olarak belirlenmiştir. Her bir katılımcıyla 1 kez yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve görüşmeler yorumlayıcı fenomenolojik analiz yöntemiyle ile analiz edilmiştir. Yapılan analizde, 'kültür düzeyinde bireyselleşmeyi etkileyen yapısal zorluklar', 'aile düzeyinde bireyselleşmeyi etkileyen yapısal zorluklar', 'travmanın yıkıcı deneyimi' ve 'yıkıcı deneyimlerin kimlik inşasına etkisi' olmak üzere 4 üst temaya ulaşılmıştır. Kültürel düzeyde bireyselleşmeyi etkileyen yapısal zorluklar ve ailevi düzeyde bireyselleşmeyi etkileyen üst temalarında, ergenlerin bireyselleşmelerini zorlaştıran sosyal ve kültürel bağlamın getirdiği unsurlar incelenmiştir. Travmanın yıkıcı etkisi üst teması, travmatik deneyiminin ergenler tarafından nasıl yaşantılandığının üzerinde durarak, travmatik deneyimin yarattığı temsiller, duygular ve savunma mekanizmalarını içermektedir. Son olarak yıkıcı deneyimlerin kimlik inşasına örseleyici etkisi temasında ise, grup kimliği üzerinden aktarılan ve öznel olarak yaşantılanan travmatik deneyimlerin ergenlerin kimlik inşa sürecini etkisi değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, elde edilen bulgular sosyal ve kültürel bağlam içerisinde, toplumsal ve ailevi örgütlenmelere hakim olan ve katı üstbenlik işlevi gören ataerkil yapı unsurlarının, ergenleri ailevi kimlikle ve grup kimlikle yoğun özdeşime zorladığı

tespit edilmiştir. Ailelerin beklentileri ergenler tarafından 'benlik ideali' olarak temsil edilerek uyumu getirmektedir. Geleneksel toplulukçu yapı, kimlik keşfi için ihtiyaç duyulan otonomiyi ve özerkleşmeyi engelleyen önemli bir etken olarak yorumlanmıştır. Gizil dönemde anne-baba ile çocuksu özdeşimlerin terkedilmemesi ayrışma-bireyselleşme süreçlerinin devreye girmesini ve benliğinin gelişmesini engellemektedir. Anlatılarda, toplumsal travma deneyiminin öznel kimlikten çok grup kimliği üzerinden temsil edildiği gözlenmiştir. Bu durum, katılımcıların etnik kimlik ile toplumsal travma deneyimi arasında ilişkiye işaret etmektedir. Katılımcıların söylemleri, sosyo-politik şiddetle gelen saldırgan dürtünün etnik kimliğe yönelik bir narsistik hasara neden olduğunu düşündürtmüştür. Aynı zamanda toplumsal düzeyde paylaşılan travmanın, libidinal yatırımın grup üyelerine yönelmesinde etkin olduğu ve bu nedenle grup kimliğiyle olan aidiyet ilişkisini güçlendirdiği düşünülmüştür. Aile ve toplumsal düzeyde katı sınırlarla kurulan ve bireyselleşmeyi zorlaştıran ilişkiler ile birlikte yaşantılanan travmalar, ergenlerin sağlıklı, bireysel ve özgün kimlik oluşturmasını engellediği söylenebilir.

4.3. Araştırmanın Katkıları, Sınırlılıkları ve Öneriler

Bu araştırmanın odak noktası, toplumsal travma yaşantısı olan ergenlerin toplumsal travma deneyimlerini ve toplumsal travma deneyimlerinin kimlik algısına etkisini yorumlayıcı fenomenolojik analiz ile derinlemesine incelemektir. Toplumsal travma olgusu, yurtdışı ve yurtiçi literatürde sıklıkla nicel yöntemlerle incelendiği görülmüştür. Türkiye bağlamında ise henüz nitel yöntemlere incelenmiş ve psikanalitik kuram ışığında incelenmiş bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın Türkiye'de gerçekleşmiş yıkıcı toplumsal travma yaşantıları ile ilgili sosyal, kültürel ve psikanalitik bağlamda yapılacak çok boyutlu yeni çalışmalar için örnek teşkil edeceği düşünülmektedir.

Son dönemlerde gerek dünya, gerekse Türkiye'de küresel şiddetin ve iç savaşların artmasıyla, savaşın çiğ yıkıcılığının bireylerin ruhsal dünyaları üzerindeki etkilerini daha derinlemesine anlama ihtiyacı doğmuştur. Bu çalışma ile elde edilen bulgular, yakın geçmişte ülke sınırları içerisinde yaşanan bu yıkıcı şiddetin özneler

tarafından nasıl yaşantılandığını sosyal ve psikanalitik bir yaklaşım ile tarihselleştirme ve toplumsal düzeyde maruz kalınan saldırgan dürtülerin bireyin ruhsallığındaki derin etkilerini daha iyi anlama niteliği taşımaktadır.

Nitel araştırma, yöntem gereği araştırmacıyı edilgen konumdan çıkararak, araştırma içerisinde etkin bir pozisyon verir. Derinlemesine görüşmeler ancak araştırmacı ve katılımcı arasında kurulan güven ilişkisi içerisinde mümkündür ve bu durum görüşmeci ve katılımcı arasında kurulan duygusal ilişkiyi de kapsamaktadır. Araştırma sırasında, araştırmacı katılımcıların öznel deneyimlerini, duygularını ve düşüncelerini katılımcının dünyaya olan öznel bakışı üzerinden anlamaya çalışmıştır. Bu süreç araştırmacılar için, toplumsal travma gibi hassas konularla ilgili yapılan çalışmalarda, derinlemesine görüşmelerin gerçekleştiği katılımcı-görüşmeci ilişki dinamiği içerisinde duygusal olarak zorlayıcı olabilmektedir. Bu durum, ikincil travma olarak kavramsallaştırılan, travma yaşantısı olan bireyin travmatik yaşantısının bireyin ilişkide bulunduğu kişileri ruhsal olarak etkilemesidir (Dickson-Swift ve ark., 2009). Araştırma sırasında, araştırmacı katılımcıların korkunç, acı dolu, çaresizlik ve mağduriyet deneyimlerini katılımcının gözünden ve algısından tanıklık etmeye çalışırken, katılımcıların yoğun duygu boşalmaları sırasında ve sonrasında kendisinin de duygusal olarak etkilenmesi, katılımcının deneyimleriyle kimi zaman yoğun özdeşim kurması söz konusu olmuştur. Araştırmacı, katılımcıların aktardıkları deneyim karşısında yaşadığı bu deneyimi, *"araştırmacı ve katılımcı arasında derinlemesine görüşme esnasında, karşılıklı kurulan duygusal ilişki ile bilinci aşan ve ortaya çıkan bir ortak bilinçdışı süreci"* olarak yorumlamıştır. Çalışma sırasında ortaya çıkan bu duygusal süreç, yapılan görüşmelerin transkripsiyon ve analiz işlemlerinde de yaşantılanmıştır. Araştırmacı, duygusal yükü oldukça yoğun olan görüşmeleri veriye dönüştürme sürecinde, görüşme kayıtlarını defalarca kez dinlemek, yazmak, okumak gibi işlemleri gerçekleştirmiştir. Bu işlemler sırasında kimi zaman duygusal olarak zorlandığı, bu işlemleri yaparken kaçınmacı olarak erteleme davranışı sergilediği fark edilmiştir. Tüm bu nedenlerden ötürü, sosyal bilimler alanında, 'duygusal tepkiler uyandırma olasılığına sahip olgular' üzerinde yapılan nitel araştırmalarda, tek bir araştırmacıdan ziyade bu olguların bir araştırmacı grubuyla birlikte çalışılması ve çalışma sırasında araştırmacılarda ortaya çıkan duyguların paylaşılması etik bir zorunluluk olarak, araştırmacıyı korumak adına önerilmektedir.

Bu çalışma gerek yöntemsel, gerekse içerik bağlamında bazı sınırlılıkları içermektedir. Araştırma sürecinde, zamansal nedenlerle katılımcılarla sadece 1 kez yarı yapılandırılmış görüşme yapılabilmiştir. Travma gibi hassas konularda yapılacak derinlemesine çalışmalarda, kapsayıcı ve zengin nitel veriye ulaşabilmek için katılımcılarda birden fazla görüşme yapılması önerilmektedir.

Bu araştırma travmatik deneyimin yarattığı etkiyi ergenlik döneminin kimlik algısı üzerinden incelenmeyi hedeflemiştir. Travmatik deneyimin özneler üzerinde yarattığı bilinçdışı etkileri psikanalitik boyutta daha iyi anlayabilmek için, buna imkan verebilecek projektif test yöntemleri kullanılabilir. Araştırma bulgularında, bazı katılımcıların anlatılarında savaş ve yıkıcılığın ergen öznelerin kayıp ve zarar görme endişelerini tetiklediği görülmüştür. Bu araştırmada 'toplumsal travma' ve 'kimlik' olguları üzerine odaklanıldığı için araştırma bulgularında kayıp endişesi ve zarar görme endişesi üzerine derinlemesine bir kavramsallaştırmaya gidilmemiştir. Toplumsal travma deneyiminin, bireylerin kayıp ve zarar görme endişelerini nasıl etkilediğini anlamak için nitel yöntem ve projektif test yöntemleri aracılığıyla psikanalitik çerçeve ile incelenecek derinlemesine ve kapsamlı bir çalışma yapılması önerilmektedir.

Buna ek olarak, bu araştırma yalnızca Nusaybin bölgesinde yaşayan ve okuyan ergenlerle gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla çalışmanın amacı Nusaybin bölgesinde gerçekleşen toplumsal travma deneyimini, toplumsal ve ailevi olarak kimlik temsillerini etkileyen unsurları ile birlikte, küçük bir örneklem grubu içinde derinlemesine değerlendirmektir. Travmatik deneyimin etkilerine dair daha kapsamlı ve derinlemesine bilgiye ulaşmak için, farklı kültürlerde gerçekleşmiş travmatik yaşantı deneyimi olan bireylerle karşılaştırmalı ve kültürlerarası toplumsal travma çalışmaları yapılabilir.

EK'LER

Ek 1:

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma, Maltepe Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Psk. Sevda Çelebi tarafından Yrd. Doç. Dr. Neslihan ZABCI danışmanlığında yürütülmektedir. Çalışmanın amacı, Mardin, Nusaybin ilçesinde yaşayan ve okuyan öğrencilerin, Nusaybin ilçesinde yaşanan hayati tehdit oluşturan ve maddi manevi zarara neden olan müdahaleleri öznel olarak nasıl deneyimlediklerini ve bu deneyimin kendi kimlik algılarına yönelik etkilerini anlamaktır.

Bu çalışma tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz sorunuz.

Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, görüşme sürecince **kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan** kendi görüş, düşünce ve değerlendirmelerinizi **içtenlikle** paylaşmanızdır. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacak, herhangi bir koşulda kimse ile **paylaşılmayacaktır**.

Çalışmaya katılmayı kabul ederseniz sizinle birlikte yaklaşık 60 dakika sürecek detaylı bir görüşme yapılacaktır. Görüşmeler ses kayıt cihazıyla kayıta alınacak ve verilere dönüştürüldükten sonra imha edilecektir.

Çalışmaya katılarak vereceğiniz destek ve ilginiz için şimdiden teşekkür ederim.

Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü**

açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının Adı Soyadı:
İmzası:

Ek 2:

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Cinsiyetiniz ( ) Kadın ( ) Erkek

Yaşınız ……

Kaç kardeşsiniz?.....

Kaçıncı sınıftasınız?.....

Medeni durumunuz

( ) Bekar ( ) Dul

( ) Evli ( ) Boşanmış ( ) Diğer ……

Çocuğunuz ( ) Var ( ) Yok

Annenizin Mesleği

( ) Öğrenci ( ) Ev Hanımı ( ) İşçi

( ) Memur ( ) Emekli ( ) Serbest Meslek

Babanızın Mesleği

( ) Öğrenci ( ) Ev Hanımı ( ) İşçi

( ) Memur ( ) Emekli ( ) Serbest Meslek

Çalışma durumunuz

( ) Çalışıyorum Ne kadar süredir? ……

( ) Çalışmıyorum

Ailenizin aylık gelir düzeyi …….

Daha önce psikolojik yardım (terapi) aldınız mı?

( ) Evet Ne kadar süre (ort seans sayısı) ……

( ) Hayır

Daha önce psikiyatrik yardım (ilaç) aldınız mı?

( ) Evet Ne kadar süre (ort seans sayısı) ……

( ) Hayır

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Telefon :

e-mail adresi :

Ek 3:

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları Örnekleri

1. Biraz kendinden bahseder misiniz?
2. Ailenden biraz bahseder misin?
3. Aile içinde kendini nasıl tanımlarsın?
4. Ailenden farklı düşündüğün konular oluyor mu?
5. Nusaybin nasıl bir yer?
6. Burada yaşamak hakkında ne düşünüyorsun?
7. Nusaybin'de yaşayan insanlar/toplum hakkında ne düşünüyorsun?
8. Burada yaşayan insanlardan farklı düşündüğün durumlar oluyor mu?
9. Yasakların olduğu dönem sen neler yaşadın?
10. Yasak dönemi öncesi ve sonrasında arasında hayatında neler değişti?
11. O dönem yaşadığın duygularla nasıl başa çıktın?

KAYNAKÇA

Aslantaş, H. A. (2008). Kültür, kişilik ve kimlik. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 105-112.

Atak, H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 3(1),* 163-213.

Bath, H. (2008). The three pillars of trauma-informed care. *Reclaimng Children and Youth, 17*, 17-21.

Bauman, Z. (1999). *Sosyolojik Düşünmek.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bateson, G., Jackson, D., Haley, J. ve Weakland, J. H. (1956). Toward a theory of schizophrenia, *Behavioral Science, 1(4)*: 251-264.

Berger, P. L. (1967). *The Social Construction of Reality*. New York: Doubleday.

Bilgin, N. (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü.* İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Birraux, A. (2003). Ergenlikte Kimlik ve Kültürel Modeller. T. Parman içinde, *Ergenlikte Değişim ve Erişkin Yaşama Geçiş* (s. 15-34). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Blake, vd. (1995). *Clinician Administered PTSD Scale for Children and Adolescents.* Boston: National center for PTSD.

Blos, P. (1962). *On adolescence: A psychoanalytic interpretation.* New York: The Free Press.

Blos, P. (1967). The second individuation process of adolescence. *The Psychoanalytic Study of the Child, vol 72*, 162-186.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Seperation.* New York: Basic Books.

Brenner, I. (2004). *Psychic Trauma: Dynamics, Symptoms, and Treatment.* New York: Jason Aronson.

Breuer, J & Freud, S. ([1895] 2001). *Histeri Üzerine Çalışmalar (çev. Kapkın, E.).* İstanbul: Payel Yayınları.

Butler, J. (2005). *Kırılgan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü.* İstanbul: Metis Yayıncılık

Carlson, L. ve Grossbart, S. (1988). Parentel style and consumer socialization of children. *Journal of Consumer Research, vol.15, issue 1,* 77-94.

Çevik, A. (2007). *Politik Psikoloji.* Ankara: Dost Kitabevi

Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches.* Thousand Oaks CA: Sage.

Cuche, D. (2013). *Sosyal Bilimlerde Kültür Kavramı.* İstanbul: Bağlam Yayıncılık

Dereboy, İ. F. (1993). *Kimlik Bocalaması, Anlamak, Tanımak, Ele Almak.* Malatya: Özmert Ofset

Dickson- Swift, A., James, E., Kippen, S. & Liamputtong, P. (2009). Researching sensitive topics: qualitative research as emotion work. *Sage Journals, Vol 9, Issue 1,* 61-79.

Dickson-Swift, V., James E. L. & Liamputtong, P. (2008). Undertaking sensitive research in the health and social sciences. Managing boundaries, emotions and risk. *Nursing Ethics*, 381-381.

Durkheim, E. ([1897] 2013). *İntihar.* İstanbul: Pozitif Yayınevi.

Emde, R. N. & Sorce, J. F. (1983). Emotions as behavior regulators: Social referencing in infansy. *Emotions in Early Development* (s. 57-86). içinde Cambridge: Academic Press.

Emde, R. N. (1991). The wonder of our complex enterprise: Steps anabled by attachment and the effeccts of relationships on reletionship. *Infant Mental Health Journal*, 164-173.

Emmanuelli, M. (2006). Ergenlik nevrozunun değerlendirilmesinde narsisizmin yeri: Projektif bir aydınlatma. *Yansıtma (5-6): Ergenlik*, 49-62.

Erikson, E. H. (1963). *Childhood and Society.* New York: W. W. Norton & Company.

Erikson, E. H. (1980). *Identity and Life Cycle.* New York: W. W. Norton &Company Inc.

Erlich, H. S. ([2015] 2017). Bu kimin travması? Muğlak bir kavrama yeni bir bakış. *Psikanaliz Yazıları (35): Bireysel ve Toplumsal Travmalar II*, 57-72.

Erlich, H. S. (2013). *The Couch in the Marketplace: Psyhoanalysis and Social Reality.* London: Karnac Press.

Fişek, G. O. (1991). A cross-cultural examination *of* proximity and hierarch as dimensions of family structure. *Family Process,* 30. p. 121- 133.

Fişek, G. O. (1993). Life in Turkey. (Ed. L. L. Adler) In *International Handbook on Gender Roles.* USA: The Greenwood Press.

Fişek, G. O. (1995). Is gender hierarchy a useful concept in describing family structure? (Ed. J. van Lawick and M. Sandlers) In *Family Gender and Beyond.* Heemsted, Netherlands: The LS Press.

Fişek, G. O. (2018). *İlişki İçinde Ben: Kültür, Aile, Bireyselleşme ve Psikanalitik Arayışler.* İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Freud, A. (2004). *Ben ve Savunma Mekanizmaları.* İstanbul: Metis yayınları.

Freud, S. ([1914) 2010). *Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası.* İstanbul: Metis yayınları.

Freud, S. (1919] 2001). The uncanny. *S.E.*,17. Vintage, London: 219-257

Freud, S. ([1921] 2018). *Kitle Psikolojisi.* İzmir: Cem Yayınevi.

Freud, S. ([1905] 2011). *Three essays on the theory of sexuality.* Eastford, CT: Martino Fine Books.

Freud, S. ([1923] 2011). *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd.* İstanbul: Metis Yayınları.

Freud, S. ([1930] 1999). *Uygarlığın Huzursuzluğu.* İstanbul: Metis Yayınları.

Freud, S. ([1913] 2012). *Totem ve Tabu.* İstanbul: Say Yayınları.

Freud, S. F. (1921). *Psycho- Analysis and the War Neuroses.* Vienna: The International Psycho-Analytical Press.

Gampel, Y. (1992). Psychoanalysis, ethics, and actuality. *Psychoanalytic Inquiry Vol. 12 Issue 4: The ethical texture of psychoanalysis*, 526-550.

Gampel, Y. (1996). Between the safety background and the uncanny background: Theoretical and technical aspects of working within the context of social violence. P. C. Fonagy içinde, *Psychoanalytic Theories in Practice: A Festschrift to Joseph Sandler* (s. 59-74). New York: Routledge.

Gampel, Y. (2005). *Ces parents qui vivent á travers moi.* Paris: Fayard.

Gampel, Y. (2009). Toplu travmalar: Görünmeyen ve radyoaktif iletimler. *Psikanaliz Buluşmaları (4): Kuşaklararası İletim*, 21-30.

Gample, Y. (2014). Acının toplumsal ve politik olarak şiddetli yüzü. *Psikanaliz Yazıları (28): Şiddet ve Şiddetin İletimi*, 39-52.

Gergen, K. J. (1985). Social constructionist inquiry: context and implications. *The Social Construction of Person.* içinde New York: Springerverug.

Gilbert, N. (2001). *Researching Social Life.* Londra: Sage Pub.

Habip, B. (2007). Psikanalizin İçinden. İstanbul: Yapı Kred Yayınları.

Hinshelwood, R. D. (1991). *A Dictionary of Kleinian Thought.* London: Free Association Books, p.179-211

Hogg, M. A. (2007). *Sosyal Psikoloji.* Ankara: Ütopya Yayınevi.

İlhan, R. S. (2003). Önyargıların psikolojisi: Psikodinamik bir gözden geçirme. *Nesne Dergisi*, 52-67.

Israil, M. (2015). *Research ethics and intgrity for social scientists.* Londan: Sage.

Laplanche, J. P. (1973). *The Language of Psyo-Analysis.* London: The Hogart Press.

Jacobson, E. ([1968] 2004). *Kendilik ve Nesne Dünyası.* İstanbul: Metis Yayınları.

Jeammet, P. (2012). *Ergenlik.* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Johnson B. & Clarke, J. M. (2003). Collecting sensitive data: the impact on researchers. *Qualitative Health Research, 13*, 421-434.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile.* İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kariuki, L. (2005). *The Reflexions: A Journey to Freedom.* Baltimore: Publish America.

Kaya, Y. (2003). *İşbirliği ve Çatışma*. (Ed. Y. Kaya) Toplumsal Yapı. İstanbul: Turan Yayıncılık, 193-208.

Kayaalp, L. (2006). Ergenlikte cinsel kimlik dalgalanmaları. *Yansıtma (5-6): Ergenlik*, 17-24.

Kroger, J. (. (2003). *Identity development during adolescence (Eds. Adams, G. R., Berzonsky, M. D.).* Malden, MA: Blackwell Publishing.

Kümbetoğlu, B. (2017). *Sosyoloji ve Antropollojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma.* İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Le Bon, G. ([1895]2014). *Kitleler Psikolojisi (çev. Can, H.).* Ankara: Tutku Yayınevi.

Lee, M. R. (1993). *Doing research on sensitive topics.* London: Sage.

Lincoln, Y. S. (2009). Ethical practices in qualitative research. *The handbook of social research ethichs* (p. 150-199). Thousand Oaks, CA: Sage.

Mahler, M. (1968). *On Human Symbiosis and the Vicissituades of Individuation: Infantile Psychosis.* Londra: Hogarth: International Universities.

Mahler, M. S. (1975). *The Psychological Birth of the Human Infant.* New York: New York Basic Books.

Marcia, J. (1993). The relational roots of identity. I*n Discussions on Ego Identity (Ed. J. Kroger)(p. 34-65).* England: Lawrence Erlbaum Associates.

Mead, G. H. (2017). *Zihin, Benlik ve Toplum.* Ankara: Heretik Yayınları

Özyıldırım, İ. (2017). Bireysel ve toplumsal travmayı psikanalitik bağlamda düşünürken bazı kavramlar üzerine: gerçeklikler ve sosyopsikolojik ilişkisel matris. *Psikanaliz Yazıları (35): Bireysel ve Toplumsal Travmalar II,* 31-56.

Parman, T. (2000). *Ergenlik Ya Da Meraba Hüzün.* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Parman, T. (2006). Ailenin yaşamsal döngüsünde ergenlik krizinin yeri. *Yansıtma: Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi (5-6),* 11-16.

Parman, T. (2013). *Ergenlikte Değişim ve Erişkin Yaşama Geçiş.* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Parman, T. (2017). *Ergenlik ve Ötesi.* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Paton, J. H. (2018). Experiencing recovery: Findings from a qualitative study into mental ilness, selfand place. *Journal of Mental Health,* 10.

Pelcovitz, D., van der Kolk, B. A., Roth, S., Mandel, F., Kaplan, S., Resick, P. (1997). Development of a criteria set and a structured interview for disorder of extreme stress (SIDES). *Journal of Traumatic Stress, 10,* 3-16.

Penot, B. (2013). Freud'un ilksel narsisizm düşüncesinden özneleşme düşüncesine, birbirini tamamlayan iki psikanalitik yaklaşım. *Psikanaliz Buluşmaları: Narsisizm, 7,* 29-46.

Pietkiewcz, I. (2014). A practical guide to using interpretative phenomenological analysis in qualitative research psychology. *Psychological Journal, 20(1),* 7-14.

Powell, R. A., Single, H. M., Lloyd, K. R. (1996). Focus groups in mental health research: Enhancing the validity of user and provider questionnaires. *International Journal of Social Psychology, 42,* 193-206.

Prat, R. (2013). Narsisizmin temelinde... öteki: erken ilişkisel deneyimin doğası. *Psikanaliz Buluşmaları: Narsisizm, 7,* 9-28.

Puget, J. (1987). Social violence and psychoanalysis: the unthinkable and the unthought. *Free Associations No.7,* 123.

R. A. Bryant, A. G. (1998). Assessing acute stress dicorder: Psychometric properties of a structured clinical interview. *Psychological Assessment,* 2015-220.

Rogers, A. P. (1998). Rationale and standards for the systematic review of qualitative litarature in health services research. *Qualitative Health Research vol.*

Roland, A. (1988). *In Search of Self in India and Japan.* New Jersey: Princeton University Press.

Roussillon, R. (1998). The role of institutional settings in symbolization. In *The EFPP Monograph Series: Psychoaanalytic Psychotherapy in Institutional Settings* (Ed. S. Frisch, R. D. Hinshelwood, D. Houzel). London: Karnac Books.

Roussillon, R. ([2014] 2017). Travma ve simgeleştirme. *Psikanaliz Yazıları (34): Bireysel ve Toplumsal Travmalar I*, 39-50.

Scott, W. A., & Wertheimer, M. (1962). *Introduction to Pyshological Research* . New York: John Willey and Sons.

Smith, J. A. (1996). Beyond the divide between cognition and discourse: Using interpretative phenomenological analysis in health psychology. *Psychology and Health*, 261-271.

Smith, J. A. (2004). Interpietative phenomenological analysis. *Doing social psychology research*, 229-254.

Smith, J. A. (2004). Reflecting on the development of interpretative phenomenological analysis and its contribution to qualitative research. *Qualitative research in psychology*, 39-54.

Steinberg, M. (1994). *Structured Clinical Interview for DSM-IV Dissociative Disorders-Revised (SCID-D-R).* Washington: DC: American Psychiatric Press.

Scwartz, P. V. & Ogilvy, J. (1979). *The Emergent Paradigm: Changing Patterns of Thought and Belief.* Menlo Park: CA: SRI International

Suistola, J. ve Volkan, V. D. (2018). Tarihi ve Psikolojik Boyutlarıyla Uluslararası Terörizm. Ankara: Pusula Yayınevi.

Turan, N. ve Özkan, B. (2019). Travmatik terör yaşantıları sonrası kendine yabancılaşma. *Psikiyatride Güncel Yaşlaşımlar, 11(4):* 496-505.

Tükel, R. ([1997] 2010). Freud'un Metinlerinde Ego İdeali. Freud, S. içinde, *Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası* (s. 9-19). İstanbul: Metis Yayınları.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV). *https://tihv.org.tr/16-agustos-2015-16-agustos-2016-tarihleri-arasinda-sokaga-cikma-yasaklari-ve-yasamini-yitiren-siviller-bilgi-notu/.*

Volkan, V. D. (2002). *The third reich in the unconscious: Transgenerational transmission and its consequences.* New York: Brunner- Routledge.

Volkan, V. D. (2008). *Kıbrıs. Savaş ve Uyum*: *Çatışan İki Etnik Grubun Psikanalitik Tarihi*. İstanbul: Everest Yayınları

Volkan, V. D. (2017). *Immigrants and Refugees: Trauma, Perennial Mourning, Prejudice, and Order Psychology*. London: Karnac Books.

Volkan, V. D. (2017). *Religious Knives: Historical and Psychological Dimensions of International Terrorism* . Durham, North Carolina: Pitchstone Publishing.

Winnicott, D. W. (1958). The capacity to be alone. *International Psycho- Anal. 39*, 416-420.

Winnicott, D. W. (1962). Adolescence: Struggling through the Doldrums. *Though Paediatrics to Pycho-analysis*.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zabcı, N. (2006). Ergenlik ve rorschach testi. *Yansıtma: Psikopatoloji ve projektif testler dergisi*, 69-78.